



**ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ**

**ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ**

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΧΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

**«Διαμεθοδικές παρεμβάσεις σε καταστάσεις κρίσης στην οικογένεια»**

**ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: «Παρεμβάσεις Κοινωνικής Εργασίας σε καταστάσεις Κρίσης  
στην Οικογένεια»**

Το coming out ομοφυλόφιλων ανδρών στην Ελλάδα: στάδια, παράγοντες που το επηρεάζουν, συνέπειες

Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια:

Ηλιάδου Μαριάννα

Επιβλέπουσα καθηγήτρια:

Δρ. Παπαδάκη Βασιλεία

ΗΡΑΚΛΕΙΟ, 2020

*Copyright © Ηλιάδου Μαριάννα, 2020. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved. Η εκπόνηση της διπλωματική εργασία πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του Μεταπτυχιακού Προγράμματος του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας του Ελληνικού Μεσογειακού Πανεπιστημίου Κρήτης: «Διαμεθοδικές Κοινωνικές Παρεμβάσεις σε Καταστάσεις Κρίσης» κατεύθυνση στην οικογένεια*

## **ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ**

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά, την επιβλέπουσα καθηγήτρια κα Παπαδάκη Βασιλεία για την πολύτιμη καθοδήγηση και την συνεχή υποστήριξη καθ' όλη τη διάρκεια εκπόνησης της παρούσας εργασίας. Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερα τους συμμετέχοντες της έρευνας για την συνεργασία, την παραχώρηση του χρόνου τους καθώς και την αμέριστη εμπιστοσύνη που μου έδειξαν. Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους ανθρώπους που με την καθημερινή τους υποστήριξη και συμπαράσταση συνέβαλαν ώστε να πετύχω το στόχο μου.

## ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν να μελετηθεί το coming out (αποκάλυψη του σεξουαλικού προσανατολισμού) ομοφυλόφιλων ανδρών στην Ελλάδα, να εντοπιστούν οι παράγοντες που επηρεάζουν την απόφαση τους για coming out αλλά και οι πιθανές συνέπειες από την γνωστοποίηση ή μη του σεξουαλικού τους προσανατολισμού. Η έρευνα που πραγματοποιήθηκε ήταν ποιοτική και για την ανάλυση των ερευνητικών δεδομένων χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της θεματικής ανάλυσης. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η πλειοψηφία των συμμετεχόντων ήταν out στο οικογενειακό και φιλικό περιβάλλον τους, ενώ μόνο κάποιοι από αυτούς στο εργασιακό. Η απόφαση των συμμετεχόντων για coming out βρέθηκε να επηρεάζεται από διάφορους παράγοντες, οι οποίοι καθόριζαν το πώς, σε ποιον, το πότε, και σε ποιο βαθμό θα αποκαλύψουν τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό. Οι συμμετέχοντες συχνά στην προσπάθειά τους να αποφύγουν την κοινωνική απόρριψη και τον στιγματισμό αλλά και να προστατευτούν από ομοφοβικές συμπεριφορές και διακρίσεις, επέλεξαν να αποκρύψουν την ομοφυλόφιλη ταυτότητα τους με τεράστιο συναισθηματικό και ψυχικό κόστος. Κάνοντας coming out κάποιες φορές έπесαν θύματα κακοποίησης και εκφοβισμού από άτομα του περιβάλλοντος τους, άλλες φορές αντιμετωπίστηκαν με προκατάληψη σε χώρους όπως η εκπαίδευση και η εργασία, ενώ άλλες φορές ήρθαν αντιμέτωποι με τις ομοφοβικές στάσεις των γύρων τους. Από την άλλη, το coming out βρέθηκε να έχει και οφέλη για τους συμμετέχοντες, καθώς μετά την αποκάλυψη του σεξουαλικού τους προσανατολισμού ένιωθαν απόλυτη ελευθερία σωματικής και λεκτικής έκφρασης, βελτιώθηκαν οι σχέσεις τους με άτομα του περιβάλλοντος τους και άρχισαν να συναναστρέφονται περισσότερο με άτομα της ΛΟΑΤ κοινότητας, γεγονός που ενίσχυσε την αυτοεκτίμησή τους.

**Λέξεις - κλειδιά:** σεξουαλικός προσανατολισμός, ομοφυλοφιλία, coming out, γκέι άντρες

## ABSTRACT

The present qualitative study explores the coming out experiences of gay men in Greece, the factors affecting their decision to come out as well as the consequences of this decision in their lives. Most participants felt comfortable to come out to their friends and family environment, but only a few of them did so in their work environment. Research showed that participants' decision to come out was influenced by several factors which determined how, to whom, where and when they revealed their sexual identity. Most participants often chose to conceal their sexual identity not only out of fear of social rejection and stigmatization but also in order to protect themselves from homophobic behaviours and discrimination. Several participants had experienced abuse, bullying, and discrimination in their school or work environments, while faced homophobic behaviours as a result of their coming out. Nevertheless, they viewed the coming out process as a positive experience since by revealing their sexual identity they experienced more freedom, improved their relations with others and begun socializing with LGB individuals, something which strengthened their self-esteem.

**Key-Words:** sexual orientation, homosexuality, coming out, gay men

## ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ .....	3
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	4
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	8
<b>A ΜΕΡΟΣ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ.....</b>	<b>10</b>
<b>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ .....</b>	<b>10</b>
1.1 Ο σεξουαλικός προσανατολισμός ως διάσταση διαφορετικότητας (ορισμός και ανάλυση της έννοιας).....	10
1.2 Διακρίσεις βάσει σεξουαλικού προσανατολισμού.....	12
1.3 Θεσμικό πλαίσιο για την ίση μεταχείριση, πρόληψη και καταπολέμηση των διακρίσεων με βάση τον σεξουαλικό προσανατολισμό στην Ελλάδα .....	14
<b>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ΜΙΛΩΝΤΑΣ ΓΙΑ ΤΟ COMING OUT .....</b>	<b>16</b>
2.1 Η αποκάλυψη της ομοφυλοφιλικής ταυτότητας (coming out).....	16
2.2 Παράγοντες που επηρεάζουν την απόφαση του coming out.....	17
2.3 Συνέπειες του coming out .....	19
2.4 Αναφορά σε συναφείς έρευνες σε ελλαδικό και διεθνή χώρο.....	21
<b>B ΜΕΡΟΣ: ΜΕΘΟΛΟΓΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ-ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ .....</b>	<b>25</b>
<b>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ.....</b>	<b>25</b>
3.1 Σκοπός & στόχοι μελέτης.....	25
3.2 Ερευνητικά ερωτήματα .....	25
3.3 Μεθοδολογία: μεθοδολογία έρευνας, επιλογή δείγματος, εργαλείο συλλογής στοιχείων, μέθοδος ανάλυσης δεδομένων, τρόποι άρσης των δυσκολιών, ηθικά ζητήματα .....	25
<b>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ .....</b>	<b>31</b>
<b>Γ. ΣΥΖΗΤΗΣΗ-ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ .....</b>	<b>56</b>
<b>ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ΣΥΖΗΤΗ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ.....</b>	<b>56</b>
5.1 Συζήτηση-Διαπίστωση ευρημάτων.....	56
5.2 Προτάσεις.....	63

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ .....	66
Ελληνική βιβλιογραφία.....	66
Μεταφρασμένη Βιβλιογραφία.....	67
Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία.....	67
Ηλεκτρονική Βιβλιογραφία.....	75
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ.....	77
Παράρτημα 1.....	77
Παράρτημα 2.....	78

## ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν να μελετηθεί το coming out ομοφυλόφιλων ανδρών στην Ελλάδα του 2019, να εντοπιστούν οι παράγοντες που επηρεάζουν την απόφαση τους για coming out, καθώς και οι πιθανές συνέπειες από την γνωστοποίηση ή μη του σεξουαλικού τους προσανατολισμού. Επιπλέον μέσω των ερευνητικών ερωτημάτων αναδείχθηκαν, οι τομείς της ζωής των συμμετεχόντων που είναι out.

Τα τελευταία χρόνια γίνονται προσπάθειες ανάδειξης της καταπάτησης των δικαιωμάτων των ομοφυλόφιλων ατόμων, αλλά και των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν στην καθημερινότητα τους λόγω των διακρίσεων που υφίστανται. Παρ' όλα αυτά, συνεχίζει να αποτελεί πρόβλημα η έλλειψη ορατότητας τους και η μη ίση μεταχείριση τους από την κοινωνία (FRA, 2009). Η ελληνική βιβλιογραφία είναι ακόμα περιορισμένη σε θέματα σεξουαλικού προσανατολισμού. Υπάρχουν πολλά κομμάτια της ζωής των ομοφυλόφιλων ατόμων που δεν έχουν φωτιστεί επαρκώς. Στις μελέτες που έχουν πραγματοποιηθεί μέχρι σήμερα στην Ελλάδα δεν φαίνεται να έχει διερευνηθεί επισταμένα η αποκάλυψη του σεξουαλικού προσανατολισμού των ομοφυλόφιλων αντρών. Έτσι το συγκεκριμένο θέμα επιλέχθηκε με στόχο την ανακάλυψη νέων πτυχών της ζωής των ομοφυλόφιλων αντρών, καθώς και την καλύτερη κατανόηση των αναγκών και των δυσκολιών τους, με απώτερο σκοπό η παρούσα έρευνα να συμβάλει στην μεγαλύτερη ορατότητα τους, στην βελτίωση της ποιότητας της ζωής τους, όπως και στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους.

Στο πρώτο μέρος της παρούσας εργασίας αναπτύσσεται το θέμα θεωρητικά. Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά για τον σεξουαλικό προσανατολισμό υπό το πρίσμα της διαφορετικότητας, όπως και στις διακρίσεις που υφίστανται τα ομοφυλόφιλα άτομα στην καθημερινότητα τους. Το δεύτερο κεφάλαιο περιλαμβάνει την ερμηνεία του coming out, τους παράγοντες που επηρεάζουν την απόφαση των ομοφυλόφιλων ατόμων για coming out, τις συνέπειες που έχει η απόκρυψη και η αποκάλυψη του σεξουαλικού προσανατολισμού στην ζωή των ομοφυλόφιλων, ενώ στο τέλος γίνεται αναφορά σε συναφείς έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί. Στο δεύτερο μέρος της εργασίας παρουσιάζονται ο σκοπός της έρευνας και η μεθοδολογία. Ολοκληρώνοντας το δεύτερο μέρος της εργασίας, παρουσιάζονται τα



αποτελέσματα της έρευνας, όπως προέκυψαν από την ανάλυση των δεδομένων που συγκεντρώθηκαν. Στο τρίτο και τελευταίο μέρος παρατίθεται η συζήτηση των αποτελεσμάτων και διατυπώνονται και προτάσεις για μελλοντικές έρευνες.

## Α ΜΕΡΟΣ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ

### ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

#### ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ

##### 1.1 Ο σεξουαλικός προσανατολισμός ως διάσταση διαφορετικότητας (ορισμός και ανάλυση της έννοιας)

Ως σεξουαλικός προσανατολισμός ορίζεται ένα συνεχές μοτίβο συναισθηματικής, ρομαντικής και σεξουαλικής έλξης προς άνδρες, γυναίκες ή και τα δύο φύλα. Σχετίζεται με την αίσθηση του κάθε ατόμου για την ταυτότητα του, αλλά και τον τρόπο που αισθάνεται, σκέφτεται και ζει (American Psychological Association, 2008). Σύμφωνα με τον Balthazart (2016) ο σεξουαλικός προσανατολισμός αναφέρεται στο φύλο των ατόμων όπου ένας άνθρωπος κατευθύνει όχι μόνο την συμπεριφορά του αλλά και τις σεξουαλικές φαντασιώσεις του.

Οι τύποι σεξουαλικού προσανατολισμού όπου μπορεί να ανήκει ένα άτομο ποικίλλουν, ανεξάρτητα από το φύλο και την ταυτότητα φύλου του. Πολλές φορές αναφερόμενος κάποιος στους τύπους σεξουαλικού προσανατολισμού, τείνει να τον κατηγοριοποιεί στην ετεροφυλοφιλία, την ομοφυλοφιλία και την αμφιφυλοφιλία. Παρόλα αυτά, έρευνες χρόνων έχουν αποδείξει ότι ένα σημαντικό ποσοστό ανθρώπων δεν ταιριάζουν απόλυτα σε καμία από αυτές τις κατηγορίες.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η έρευνα του Αμερικανού σεξολόγου Alfred Kinsey, ο οποίος μαζί με την ομάδα του παίρνοντας συνεντεύξεις από χιλιάδες ανθρώπους αναφορικά με τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό, κατέληξαν στο ότι η σεξουαλική συμπεριφορά, τα συναισθήματα και οι σκέψεις προς το ίδιο ή το αντίθετο φύλο, κυμαίνονται σε ένα συνεχές και δεν είναι πάντα σταθερά στο πέρασμα του χρόνου. Έτσι το 1948 μαζί με τους συνεργάτες του, αναπτύσσουν την Κλίμακα Κίνσεϊ (Kinsey scale), μια κλίμακα επτά σημείων για την μέτρηση του σεξουαλικού προσανατολισμού, η οποία κυμαίνεται από την απόλυτη ετεροφυλοφιλία (0) έως την απόλυτη ομοφυλοφιλία (6) περιλαμβάνοντας μάλιστα την ασεξουαλικότητα στην έβδομη βαθμίδα (Kinsey et al., 1998).

Η ομοφυλοφιλία συνιστά έναν τύπο σεξουαλικού προσανατολισμού και αναφέρεται στην έλξη μεταξύ δύο ατόμων του ίδιου φύλου. Σύμφωνα με τους Θεοφιλόπουλο & Σπίνου (2015) ο όρος ομοφυλόφιλος χρησιμοποιείται για να περιγράψει άτομα που νιώθουν σεξουαλική και συναισθηματική έλξη προς άτομα του

ίδιου φύλου. Κάνοντας μια γρήγορη αναδρομή στο παρελθόν η ομοφυλοφιλία θεωρείτο αρχικά ως αμάρτημα, αργότερα ως έγκλημα και στην συνέχεια ως ψυχική ασθένεια, συμπεριλαμβανομένης μάλιστα στο ψυχιατρικό εγχειρίδιο του DSM έως και το 1973 (Τζαμαλούκα, 2002, Bantman, 2000). Φτάνοντας στο σήμερα, υφίσταται ως μια μορφή σεξουαλικού προσανατολισμού όπως ακριβώς και η ετεροφυλοφιλία. Παρά ταύτα, η ελεύθερη έκφραση του συγκριμένου προσανατολισμού συνεχίζει να υπόκειται σε πρόδηλες καταπιέσεις και περιορισμούς, προερχόμενων από μέρος του κοινωνικού συνόλου. Η κοινωνία αρκετές φορές τείνει να περιθωριοποιεί τα ομοφυλόφιλα άτομα ως κάτι "ξένο" και "μη φυσιολογικό" αποδίδοντας τους αρνητικά χαρακτηριστικά και στερεότυπα.

Οι Russell και Fish (2016), υποστηρίζουν ότι οι ομοφοβικές ετικέτες και συμπεριφορές προκαλούν συχνά αισθήματα αλλοτρίωσης μεταξύ των ΛΟΑΤ<sup>1</sup> ατόμων, γεγονός που καθιστά πιο δύσκολη την αυτό-αποδοχή τους. Αντίστοιχα μπορεί να επηρεάσει σε μεγάλο βαθμό την καθημερινότητα τους. Μάλιστα, δεν είναι λίγες οι φορές που υφίστανται διακρίσεις στον εργασιακό χώρο και στον τομέα της υγειονομικής περίθαλψης λόγω προκαταλήψεων και ουκ ολίγες οι φορές που βρίσκονται στο στόχαστρο της θρησκευτικής κοινότητας. Οι αρνητικές συμπεριφορές προς τα ομοφυλόφιλα άτομα συχνά συνδέονται με τις αντιλήψεις που έχει ο καθένας σχετικά με το τι είναι αυτό που τους οδήγησε στην ομοφυλοφιλία (Levay, 1996).

Οι ΛΟΑΤ άνθρωποι έρχονται καθημερινά αντιμέτωποι με τον στιγματισμό, τις προκαταλήψεις και τις διακρίσεις (Herek, 2007, Meyer, 2003). Σύμφωνα με τον Goffman, αρκετές φορές τα στιγματισμένα άτομα προσπαθούν να πείσουν τους άλλους ότι δεν ανήκουν στη στιγματισμένη κοινωνική κατηγορία, μέσω διαφόρων τεχνικών (Herek, 2007, Goffman, 1963). Οι Hetrick και Martin (1987) υποστηρίζουν ότι όταν ένα άτομο προσπαθεί διαρκώς να ελέγξει τη συμπεριφορά του, τις κινήσεις του, τον τρόπο που ντύνεται, μιλά και περπατά, καταλήγει τελικά να μειώνει τις κοινωνικές του επαφές και να περιορίζει τα ενδιαφέροντά του επιτηρώντας συνεχώς τον τρόπο που εκφράζεται, έχοντας τον φόβο μήπως «αποκαλυφθεί». Έτσι το άτομο μαθαίνει να λειτουργεί στη βάση της «εξαπάτησης», κάτι που σταδιακά του δημιουργεί την πεποίθηση της διαφορετικότητας και της κατωτερότητας. Όπως

---

<sup>1</sup> ΛΟΑΤ (αγγλικά: LGBT) είναι ένα ακρωνύμιο που προέρχεται από τις λέξεις Λεσβία, Ομοφυλόφιλος, Αμφιφυλόφιλος και Τρανς

συμπληρώνουν οι King και Biro (2006), τα ίδια άτομα έρχονται συνεχώς αντιμέτωπα με προκλήσεις για την ταυτότητά τους, μέσα στις διαπροσωπικές τους σχέσεις, στις δημόσιες συνδιαλλαγές, στην κοινότητα, στο εργασιακό περιβάλλον, σε νομικά θέματα αλλά και στο οικογενειακό τους περιβάλλον.

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, γίνεται αντιληπτό ότι ο σεξουαλικός προσανατολισμός αποτελεί μια διάσταση της διαφορετικότητας. Συχνά τα ΛΟΑΤ άτομα βρίσκονται στο στόχαστρο άλλων ατόμων και κρίνονται βάσει στερεοτυπικών αντιλήψεων. Η άγνοια και η προκατάληψη αποτελούν βασικά χαρακτηριστικά που οδηγούν στην δημιουργία στερεοτύπων για άτομα και καταστάσεις. Οι περισσότερες κοινωνίες είναι δομημένες γύρω από δύο φύλα, αρσενικό-θηλυκό και μόνο έναν «κανονικό» σεξουαλικό προσανατολισμό, τον ετεροφυλόφιλο (Mahon, 2009). Οι άνθρωποι που ξεφεύγουν από τα συγκεκριμένα πρότυπα συνήθως περιθωριοποιούνται ή και στιγματίζονται (Σκούταρη, 2004).

Ο φόβος, τα στερεότυπα και οι αρνητικές στάσεις προς τα ομοφυλόφιλα άτομα (ομοφοβία), η αντίληψη των ανθρώπων ότι μόνο η ετεροφυλοφιλία πρόκειται για τον «φυσιολογικό» σεξουαλικό προσανατολισμό (ετεροκανονικότητα), όπως και η πεποίθηση τους ότι όλα τα ανθρώπινα όντα μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σε αρσενικό-θηλυκό, συντελούν στην περιθωριοποίηση ολόκληρων κοινοτήτων και συνδράμουν στις διακρίσεις βάσει σεξουαλικού προσανατολισμού.

## **1.2 Διακρίσεις βάσει σεξουαλικού προσανατολισμού**

Άτομα με ομοφυλόφιλο σεξουαλικό προσανατολισμό υφίστανται συχνά διακρίσεις, είτε με τη μορφή αποστέρησης των ανθρώπινων δικαιωμάτων, είτε μέσω προσβολών της αξιοπρέπειας, είτε μέσω κακοποίησης και εγκληματικών ενεργειών. Ως διάκριση λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού θεωρείται οποιαδήποτε αντιμετώπιση, συμπεριφορά, μεταχείριση, λόγος ή πράξη, που υποβιβάζει τα ΛΟΑΤ άτομα σε θέσεις υποδεέστερες, μη ισοτιμίας, μειονεξίας, προσβολής της προσωπικότητας, άνιση μεταχείρισης, απόρριψης ή απαξίωσης (Γαλανού, 2018).

Τα ΛΟΑΤ άτομα συχνά εκτίθενται σε αρνητικές εμπειρίες, όπως κοινωνική απόρριψη και απομόνωση, μειωμένη κοινωνική στήριξη, διακρίσεις, λεκτική και σωματική κακοποίηση (Lombardi et al., 2001, Savin-Williams, 1994, Wyss, 2004). Σύμφωνα με τους Herek et al. (1999) & Meyer (2003), τα ΛΟΑΤ άτομα εκτίθενται σε πολύ υψηλά επίπεδα παρενόχλησης και διακρίσεων. Οι διακρίσεις υπό τη μορφή

ακραίων γεγονότων, όπως τα εγκλήματα μίσους, καθώς επίσης και άλλες μορφές θυματοποίησης (Herek et al., 1999) και καθημερινής παρενόχλησης (Swim et al., 2009) επιδρούν αρνητικά στην ψυχολογία τους. Οι αρνητικές εμπειρίες που προκύπτουν από τον στιγματισμό, επιδρούν αρνητικά και στην ψυχική τους υγεία, καθώς εμφανίζουν συχνά συμπτώματα κατάθλιψης και μετά-τραυματικού στρες (Herek et. al., 1999), ενώ άλλες φορές οδηγούν τα άτομα σε χρόνια άγχος που συμβάλλει στη συναισθηματική τους δυσφορία (Bontempo & D'Augelli, 2002, Murdock & Bolch, 2005).

Τα ΛΟΑΤ άτομα, αρκετές φορές αντιμετωπίζονται με προκατάληψη στον τομέα της υγείας. Οι υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης έχοντας δομηθεί μέσα σε ετεροφυλόφιλες κοινωνίες, αναπόφευκτα βάζουν σημαντικούς φραγμούς στην υγειονομική περίθαλψη των ΛΟΑΤ ατόμων (Institute of Medicine, 2011, Meyer, 2003). Μάλιστα, ορισμένοι επαγγελματίες υγείας εξακολουθούν να υποστηρίζουν και να θέτουν σε εφαρμογή τη θεραπεία μετατροπής του σεξουαλικού προσανατολισμού (Cramer et al., 2008, McGeorge et al., 2015). Διακρίσεις υφίστανται και στον εργασιακό τομέα, γεγονός που συχνά οδηγεί σε μειωμένη σωματική και συναισθηματική ευεξία, σε επαγγελματική στασιμότητα, σε χαμηλότερη εργασιακή ικανοποίηση και παραγωγικότητα (Sears & Mallory, 2014). Ακόμα, υφίστανται διακρίσεις από διάφορες θρησκευτικές κοινότητες οι οποίες μη έχοντας θετική στάση απέναντι τους, καταδικάζουν ανοιχτά την ομοφυλοφιλία θεωρώντας την ως έναν ανήθικο τρόπο ζωής (Herek, 1998, Herek & Capitanio, 1996).

Σύμφωνα με τους Buchanan et al. & Hecker, (2001) οποιοσδήποτε σεξουαλικός προσανατολισμός πέραν του ετεροφυλόφιλου, είναι κοινωνικά λιγότερο αποδεκτός και συχνά θεωρείται ανήθικος. Σε αντίθεση με άλλες κοινωνικά στιγματισμένες ομάδες, τα ΛΟΑΤ άτομα έχουν πιο ανεπαρκή νομική προστασία και στερούνται βασικών δικαιωμάτων (Task Force, 2008). Επιπλέον, βιώνουν στην καθημερινή τους ζωή την ομοφοβία, δηλαδή προκαταλήψεις και διακρίσεις που εκδηλώνονται από μια κοινωνία προς άτομα που δεν είναι ετεροφυλόφιλα (Herek, 2004). Συνοψίζοντας, οι διακρίσεις και η ομοφοβία συμβάλουν σημαντικά στην έλλειψη ορατότητας των ΛΟΑΤ ατόμων, ενώ παράλληλα επηρεάζουν τις ζωές και τις επιλογές τους σε όλους τους τομείς της κοινωνικής ζωής.

### **1.3 Θεσμικό πλαίσιο για την ίση μεταχείριση, πρόληψη και καταπολέμηση των διακρίσεων με βάση τον σεξουαλικό προσανατολισμό στην Ελλάδα**

Λαμβανομένης υπόψη της νομοθεσίας ορισμένων εκ των κρατών της Ευρώπης, παρατηρείται ένα αρκετά εξελιγμένο θεσμικό πλαίσιο προστασίας των δικαιωμάτων της ΛΟΑΤ κοινότητας. (ILGA-Europe, 2019). Ωστόσο, σε εθνικό επίπεδο, το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο δεν ανταποκρίνεται ικανοποιητικά στην προστασία και τη νομική κατοχύρωση των δικαιωμάτων τους.

Σημαντικό βήμα προς την κατεύθυνση εξάλειψης των διακρίσεων βάσει σεξουαλικού προσανατολισμού στην Ελλάδα, αποτέλεσαν τόσο κάποιες τροποποιήσεις των ήδη ισχυουσών εθνικών διατάξεων όσο και οι ενσωματώσεις ευρωπαϊκών οδηγιών στο εθνικό νομοθετικό πλαίσιο. Με την ψήφιση του νόμου 4285/2014 προστέθηκε στον ισχύοντα ποινικό κώδικα η διάταξη 81Α περί ρατσιστικού εγκλήματος, η οποία στοιχειοθετεί ως αξιόποινη οποιαδήποτε πράξη μίσους τελείται λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού (ΦΕΚ, 2014). Ένα χρόνο αργότερα ψηφίστηκε και εκδόθηκε ο νόμος 4356/2015 όπου για πρώτη φορά συμπεριλαμβάνονται τα ζευγάρια του ίδιου φύλου ως δικαιούχοι σύναψης του συμφώνου συμβίωσης (ΦΕΚ, 2015). Το 2016 ψηφίστηκε από τη Βουλή των Ελλήνων ο νόμος 4443/2016 όπως ενσωματώθηκε από τις οδηγίες 2000/43/ΕΚ, 2000/78/ΕΚ και 2014/54/ΕΕ, μέσω του οποίου προωθείται η καταπολέμηση των διακρίσεων στην εργασία βάσει του σεξουαλικού προσανατολισμού (ΦΕΚ, 2016) . Παρ' όλα αυτά, είναι σημαντικό να αναφερθεί το γεγονός της καταψήφισης του νομοσχεδίου εντός του 2019, για την συνταγματική αναθεώρηση σχετικά με τις διακρίσεις βάσει φύλου και σεξουαλικού προσανατολισμού από την πλειοψηφία του ελληνικού κοινοβουλίου, γυρνώντας την Ελλάδα μερικά χρόνια πίσω (Σωτήρχου, 2019).

Εκτός από τις νομοθετικές ρυθμίσεις, τα τελευταία χρόνια έχουν αναληφθεί μεμονωμένες πρωτοβουλίες από κρατικούς φορείς όπως: Η Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς του Υπουργείου Παιδείας Έρευνας και Θρησκευμάτων το 2011 ξεκίνησε την υλοποίηση προγραμμάτων με στόχο την καταπολέμηση των κοινωνικών διακρίσεων μέσω ενημέρωσης για θέματα ρητορικής μίσους ομοφοβίας/τρανσφοβίας στα πλαίσια της οποίας εντάχθηκε και η λειτουργία Τηλεφωνικής Γραμμής Υποστήριξης 11528 για ΛΟΑΤ νέους και νέες. Επιπλέον, από το 2016, Το Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ) ξεκίνησε την υλοποίηση προγράμματος με θέμα «Πρόληψη και

Καταπολέμηση του σεξισμού και των διακρίσεων σε θέματα ταυτότητας φύλου και σεξουαλικού προσανατολισμού». Τέλος, η Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων (ΓΓΙΦ) σχεδίασε και έθεσε σε εφαρμογή δράσεις ευαισθητοποίησης και επιμόρφωσης επαγγελματιών σε θέματα φύλου και σεξουαλικού προσανατολισμού μέσω του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την Ισότητα των Φύλων που τρέχει από το 2016 έως και σήμερα.

## ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

### ΜΙΑΩΝΤΑΣ ΓΙΑ ΤΟ COMING OUT

#### 2.1 Η αποκάλυψη της ομοφυλοφιλικής ταυτότητας (coming out)

Ο όρος "coming out" αναφέρεται στη γνωστοποίηση του σεξουαλικού προσανατολισμού ή της ταυτότητας φύλου που κάνει αυτοβούλως ένα άτομο σε κάποιον άλλον. Η αποκάλυψη της σεξουαλικής ταυτότητας αποτελεί μια από τις σημαντικότερες στιγμές στην ανάπτυξη της ταυτότητας των ΛΟΑΤ ατόμων, καθώς τους επιτρέπει τη συγκρότηση μιας αυθεντικής και σταθερής αίσθησης για τον εαυτό τους (Wells & Kline, 1987). Οι Cohen και Stein (1986) όρισαν τη διαδικασία του coming out ως μια περίπλοκη αναπτυξιακή διαδικασία, η οποία περιλαμβάνει διάφορα ψυχολογικά στάδια για το άτομο μέχρι να φτάσει στην επίγνωση και την αποδοχή των ομοφυλοφιλικών σκέψεων και συναισθημάτων του.

Η μέση ηλικία που τα άτομα συνήθως επιλέγουν να κάνουν coming out είναι από 13 έως 18 ετών (Jay & Young, 1979). Τα πρώτα άτομα που επιλέγουν συχνότερα για να γνωστοποιήσουν τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό είναι οι φίλοι (Trenchard & Warren, 1984), ενώ στη συνέχεια επιδιώκουν να έρθουν σε επαφή με άλλα ομοφυλόφιλα άτομα. Η αποδοχή ενός στενού φίλου κατά το πρώτο coming out είναι πολύ σημαντική για την ψυχολογία του ΛΟΑΤ ατόμου. Οι γονείς μπορεί να είναι οι τελευταίοι στον κύκλο του ατόμου που θα το μάθουν, γεγονός που συχνά οφείλεται στο φόβο των ΛΟΑΤ ατόμων ότι θα προκληθεί κρίση στη οικογένεια (Wirth, 1978, Cramer & Roach, 1988).

Ένα άτομο μπορεί να είναι out σε ένα περιβάλλον ενώ σε ένα άλλο όχι, ανάλογα με την εκτίμηση του για τους κινδύνους και τα οφέλη που μπορεί να έχει (Clair et al., 2005). Κάποιος μπορεί να αποφασίζει να γνωστοποιήσει τον σεξουαλικό του προσανατολισμό μόνο σε λίγα άτομα, ενώ κάποιος άλλος μπορεί να το δηλώνει ανοιχτά σε όλους τους τομείς της ζωής του (Morrow, 2006). Σύμφωνα με τον Herek (1996), κάποιος επιλέγουν να κρατήσουν κρυφό τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό από τρίτους, άλλοι ζουν ανοιχτά και δηλώνουν ομοφυλόφιλοι στην δημόσια ζωή τους, ενώ άλλοι επιλέγουν να ζούνε διπλή ζωή, δίνοντας λανθασμένα στοιχεία για την σεξουαλική τους ταυτότητα, με στόχο να αποπροσανατολίσουν τους άλλους και να θεωρούνται ετεροφυλόφιλοι.



Η διαδικασία του coming out είναι συνεχής και θεωρείται συχνά επώδυνη και αγχωτική για το ομοφυλόφιλο άτομο (Savin-Williams, 1990, Rhoads, 1994, Davies & Neal, 1996). Δεν αποτελεί μια ομαλή διαδικασία που συντελείται «μία κι έξω», αλλά πρόκειται για μια δύσκολη και χρονοβόρα διαδικασία που βιώνεται μέσω διαφόρων σταδίων, τα οποία περιλαμβάνουν την συνειδητοποίηση της διαφορετικότητας, το πένθος, την εσωτερική διαμάχη και τέλος την αναγνώριση και αποδοχή του σεξουαλικού προσανατολισμού (Weber-Gilmore et al. 2011). Το άτομο συχνά ταλαντεύεται ανάμεσα στην απόκρυψη και την αποκάλυψη του σεξουαλικού του προσανατολισμού, επιλέγοντας αρκετές φορές την απόκρυψη ως τρόπο αποφυγής των διακρίσεων, γεγονός όμως που μακροπρόθεσμα οδηγεί σε υψηλά επίπεδα άγχους (Miller & Major, 2000).

Η παραμονή στη ντουλάπα είναι συνήθως μια καταπιεστική κατάσταση που βιώνουν τα ΛΟΑΤ άτομα, αλλά ταυτόχρονα αποτελεί και έναν τρόπο επιβίωσης μέσα στις ετεροσεξιστικές κοινωνίες. Η γνωστοποίηση της σεξουαλικής ταυτότητας σε όλους τους τομείς της ζωής, παρά τα οφέλη, δεν αποτελεί συχνά επιλογή των ΛΟΑΤ ατόμων. Το coming out σε οικογένεια, φίλους αλλά και άτομα του ευρύτερου περιβάλλοντος τους, αυξάνει τις πιθανότητες για κοινωνική υποστήριξη η οποία κρίνεται σημαντική για τη ψυχική υγεία και τη ψυχολογική ευημερία τους (Mason, 2002, Fish, 2006).

## **2.2 Παράγοντες που επηρεάζουν την απόφαση του coming out**

Η αυτό-αποδοχή ενός ΛΟΑΤ ατόμου, αρκετά συχνά αποτελεί προϋπόθεση και πολλές φορές βοηθητικό παράγοντα στην απόφαση του για coming out (Fish, 2006, Mason, 2002). Η απόφαση για την αποκάλυψη ή την απόκρυψη του σεξουαλικού προσανατολισμού φαίνεται να επηρεάζεται και από άλλους παράγοντες (ψυχολογικούς, κοινωνικούς, περιβαλλοντικούς) (Alderson, 2013).

Ένα άτομο μπορεί να έρθει αντιμέτωπο με διάφορες δυσκολίες αποκαλύπτοντας τον σεξουαλικό του προσανατολισμό. Σύμφωνα με τον Cain (1991), όπως υπάρχουν λόγοι για τους οποίους τα ομοφυλόφιλα άτομα επιλέγουν να κάνουν coming out, έτσι υπάρχουν και λόγοι για να κρατήσουν κρυφό τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό. Κάποιες φορές, παραμένουν στο ντουλάπι καθώς δεν διαθέτουν τους απαραίτητους συναισθηματικούς πόρους για να αντιμετωπίσουν την πρόκληση

της αποκάλυψης. Για παράδειγμα, δεν διαθέτουν δεξιότητες διαχείρισης του άγχους ή δεν έχουν την απαραίτητη υποστήριξη να χειριστούν την αποδοκιμασία και τον θυμό που μπορεί να βιώσουν κάνοντας coming out.

Ο όρος εσωτερικευμένη ομοφοβία αναφέρεται στα αρνητικά συναισθήματα και τις ομοφοβικές συμπεριφορές που έχει ένα ομοφυλόφιλο άτομο προς τον εαυτό του και προς άλλους ομοφυλόφιλους, ως προϊόν κοινωνικής προκατάληψης. Η απόκρυψη του σεξουαλικού προσανατολισμού, αρκετές φορές θεωρείται ως ένδειξη ότι το άτομο δεν έχει αντιμετωπίσει την εσωτερικευμένη του ομοφοβία (Shidlo, 1994). Άλλος παράγοντας που επηρεάζει την απόφαση για coming out, είναι ο φόβος της προκατάληψης, των διακρίσεων, των αρνητικών αντιδράσεων που πιθανόν θα δεχτεί το ομοφυλόφιλο άτομο, όπως και ο φόβος του αποκλεισμού από το οικογενειακό ή και από άλλα περιβάλλοντα. Επίσης, ο φόβος ότι οι άνθρωποι που βρίσκονται σε θέσεις εξουσίας (π.χ. εργοδότες) μπορεί να χρησιμοποιήσουν πληροφορίες που σχετίζονται με τον σεξουαλικό του προσανατολισμό εναντίον του (Cain, 1991). Οι αρνητικές εμπειρίες που έχει βιώσει το άτομο σε σχέση με το coming out μπορεί να επηρεάσουν τον βαθμό στον οποίο μοιράζεται το σεξουαλικό του προσανατολισμό με άλλους (Morrow, 2006). Η ηλικία των άλλων (π.χ. ηλικιωμένοι) φαίνεται να αποτελεί ακόμα έναν παράγοντα που επηρεάζει την απόφαση του για coming out (Cain, 1991). Επιπλέον, οι απόψεις που έχουν άτομα του περίγυρου του πάνω σε θέματα ΛΟΑΤ. Σύμφωνα με τους Wells και Kline (1987) και Savin-Williams (2001) τα ΛΟΑΤ άτομα συχνά αποφεύγουν να αποκαλύψουν τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό σε γονείς που έχουν ισχυρές «παραδοσιακές» αξίες, όπως η θρησκεία και η οικογένεια.

Σύμφωνα με τους Clair et al. (2005), υπάρχουν διάφορα κίνητρα που οδηγούν τα ομοφυλόφιλα άτομα στο να αποκαλύψουν τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό. Τα άτομα μέσω του coming out επιζητούν την δημιουργία μιας αυθεντικής και σταθερής αίσθησης για τον εαυτό τους. Πολλές φορές, κάνοντας coming out αναζητούν υποστήριξη, είτε από άτομα του περιβάλλοντος τους, είτε από άλλα άτομα της ΛΟΑΤ κοινότητας, γεγονός που συμβάλει σημαντικά στην ενίσχυση της αυτοεκτίμησής τους (Creed & Scully, 2000). Επίσης, επιλέγουν συχνά να αποκαλύψουν τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό με στόχο να βελτιώσουν τις σχέσεις τους με άτομα του περιβάλλοντος τους (Clair et al., 2005). Αρκετά ομοφυλόφιλα άτομα επιλέγουν να ανακοινώνουν δημόσια τον σεξουαλικό τους

προσανατολισμό καθώς θεωρούν ότι όσο περισσότεροι ομοφυλόφιλοι είναι out, τόσο περισσότερο θα μειωθεί η ομοφοβική στάση και η προκατάληψη της κοινωνίας απέναντι τους (Cain, 1991). Μέσω αυτού, προσπαθούν να προωθήσουν την κοινωνική αλλαγή και να ευαισθητοποιήσουν την κοινωνία (Creed & Scully, 2000).

### 2.3 Συνέπειες του coming out

Κάθε φορά που το άτομο επιλέγει να κάνει coming out, καλείται να ζυγίσει τα πιθανά οφέλη μιας θετικής αντίδρασης, όπως και το δυνητικό κόστος εάν η αντίδραση είναι αρνητική, γεγονός που αποτελεί μια καταπιεστική διαδικασία (Rothberg & Weinstein, 1996). Το coming out μπορεί να έχει διάφορες συνέπειες για το ομοφυλόφιλο άτομο, όπως η κοινωνική απόρριψη, ο εκφοβισμός και οι διακρίσεις (Busseri et al., 2008, Marsiglio, 1993, Pilkington & D'Augelli, 1995). Ωστόσο, συνδέεται και με οφέλη όπως η μεγαλύτερη ευεξία και η καλύτερη ψυχική υγεία (Cole, 2006).

Συχνά, τα άτομα επιλέγουν να αποκρύψουν τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό ως μέθοδο αποφυγής του στιγματισμού, γεγονός που έχει αρνητικές επιπτώσεις στην ψυχολογία τους (Miller & Major, 2000), καθώς είναι αναγκασμένα να αρνούνται συνεχώς ένα μέρος του εαυτού τους (Harry, 1993). Αντίθετα, κάνοντας coming out, μπορούν να χτίσουν ένα δίκτυο υποστήριξης το οποίο μπορεί να βοηθήσει στην επούλωση των ψυχολογικών τραυμάτων τους τόσο από την εσωτερικευμένη ομοφοβία, όσο και από την εξωτερική καταπίεση που τους ασκείται (Gonsiorek, 1995). Επιπλέον, η απόκρυψη του σεξουαλικού προσανατολισμού μπορεί να έχει ως συνέπεια την χαμηλότερη ικανοποίηση στη σχέση με τον/την σύντροφο τους (Mohr & Fassinger, 2006), αλλά και επιπτώσεις στην υγεία τους, όπως η ταχύτερη πρόοδος της λοίμωξης από τον ιό HIV, καθώς δεν προβαίνουν σε έγκαιρη διάγνωση (Cole, 2006).

Η κοινωνία θέτει συχνά περιορισμούς και εμπόδια στις ζωές ΛΟΑΤ ατόμων, αναγκάζοντας τους αρκετές φορές να κρύβουν την πραγματική τους ταυτότητα. Η κοινωνική πίεση που συχνά τους ασκείται, όπως και η πίεση που νιώθουν από την συνεχόμενη προσπάθεια τους να διατηρήσουν κρυφό τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό, τους ωθεί συχνά να απομακρύνονται από τον τόπο καταγωγής τους. Το φαινόμενο αυτό παρατηρείται πιο έντονα σε ομοφυλόφιλους που διαμένουν

σε μικρές κλειστές κοινωνίες όπου οι προκαταλήψεις και το στίγμα είναι έντονα. Η μετακίνηση τους λοιπόν σε μεγαλύτερες πόλεις, συμβάλει στο αίσθημα της ελευθερίας τους και μειώνει τις πιθανότητες περιθωριοποίησης τους λόγω του στιγματισμού (Goffman, 2001).

Παρόλο που τα δίκτυα φιλίας παρέχουν μια ανεκτίμητη πηγή υποστήριξης για τους νέους, δεν είναι λίγες οι φορές που νεαροί ΛΟΑΤ κάνοντας coming out έχουν απώλειες από το δίκτυο των φίλων τους (Rivers & Carragher, 2003). Δεν είναι σπάνιο το coming out να έχει ως συνέπεια τις διακρίσεις και τον εκφοβισμό με την μορφή σωματικής, λεκτικής, συναισθηματικής και σεξουαλικής κακοποίησης από συνομηλίκους, συμπεριλαμβανομένων ατόμων από το φιλικό τους περιβάλλον (Cowie & Rivers, 2000, O'Shaughnessy et al., 2004, Pilkington & D'Augelli, 1995, Saewyc et al., 2006).

Η αποκάλυψη του σεξουαλικού προσανατολισμού στους γονείς, είναι συνήθως μια από τις πιο επίπονες διαδικασίες που αντιμετωπίζουν οι ομοφυλόφιλοι (D'Augelli, 1991). Το άτομο πριν κάνει coming out, εξετάζει πολύ προσεκτικά τον τρόπο με τον οποίο ο κάθε γονέας πιθανόν να αντιδράσει, αποκαλύπτοντας συχνά τον σεξουαλικό του προσανατολισμό μόνο στον γονέα που θεωρεί ότι θα είναι πιο ανεκτικός (D'Augelli et al., 1998), που συνήθως είναι η μητέρα (Boon & Miller, 1999). Σε κάποιες περιπτώσεις, το coming out έχει ως συνέπεια τη λεκτική και σωματική κακοποίησή από τους γονείς, ενώ μπορεί να οδηγήσει ακόμα και στον αποκλεισμό του από την οικογένεια (D' Augelli et a., 1998).

Ένα ιδιαίτερα δύσκολο πλαίσιο για την αποκάλυψη του σεξουαλικού προσανατολισμού είναι ο χώρος εργασίας (Button, 2001, Ragins et al., 2007). Το στίγμα στο πλαίσιο της εργασίας, μπορεί να οδηγήσει σε διακρίσεις, στερεότυπα, κοινωνική απομόνωση ακόμη και απόλυση του ΛΟΑΤ ατόμου (Clair et al., 2005). Από την άλλη, το coming out στο εργασιακό περιβάλλον μπορεί να έχει και οφέλη. Σύμφωνα με τους Day & Schoenrade (1997, 2000) η αποκάλυψη του σεξουαλικού προσανατολισμού σε συναδέλφους, μπορεί να βελτιώσει την επίδοση του ομοφυλόφιλου ατόμου στην εργασία.

Ακόμα, το coming out μπορεί να θέσει σε κίνδυνο την σωματική ακεραιότητα του ατόμου. Αρκετές φορές τα ΛΟΑΤ άτομα γνωστοποιώντας τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό, γίνονται θύματα βίας ή εμπλέκονται σε περιστατικά που άλλα

άτομα προσπάθησαν να ασκήσουν βία εναντίον τους (Herek et al., 1997). Ενώ η αποκάλυψη συνδέεται με υψηλούς δείκτες ψυχικής υγείας, μερικές φορές μπορεί να συμβεί και το αντίθετο, ιδίως σε περιπτώσεις που οι αντιδράσεις των άλλων είναι αρνητικές ή το περιβάλλον δεν είναι δεκτικό προς την ομοφυλοφιλία. Οι D'Augelli et al. (1998), υποστηρίζουν ότι τα άτομα που δεν έγιναν αποδεκτά από την οικογένεια τους, έχουν πιο συχνά τάσεις αυτοκτονίας, ενώ υπάρχουν περισσότερες πιθανότητες να γίνουν θύματα λεκτικής και σωματικής κακοποίησης σε σχέση με άτομα που δεν έχουν κάνει coming out στην οικογένειά.

Η κοινωνική υποστήριξη μπορεί να μετριάσει τον αρνητικό αντίκτυπο των επιπτώσεων και να μειώσει το κοινωνικό άγχος που προκύπτει από διακρίσεις φυλετικές, ταυτότητας φύλου και σεξουαλικού προσανατολισμού. Ανάλογα με τον τύπο ή τους τύπους των διακρίσεων που υφίστανται το άτομα, οι πόροι στήριξης μπορεί να ποικίλλουν και να επιδρούν με διαφορετικό τρόπο στην μείωση των αρνητικών επιδράσεων στην ψυχική υγεία και στην ευημερία του ατόμου (Miller & Major, 2000).

#### **2.4. Αναφορά σε συναφείς έρευνες σε ελλαδικό και διεθνή χώρο**

Στον Ελλαδικό χώρο, ενώ υπάρχουν διάφορες μελέτες γύρω από θέματα σεξουαλικού προσανατολισμού και συγκεκριμένα της ομοφυλοφιλίας, δεν φαίνεται να έχει διερευνηθεί επισταμένα η αποκάλυψη του σεξουαλικού προσανατολισμού των ομοφυλόφιλων ατόμων. Αντιθέτως, υπάρχουν αρκετές έρευνες που έχουν λάβει χώρα στο διεθνή χώρο και μελετάνε το coming out ομοφυλόφιλων αντρών και γυναικών. Συγκεκριμένα, βρέθηκαν αρκετές έρευνες που μελετάνε το coming out ομοφυλόφιλων ατόμων στην οικογένεια, τις συνέπειες που έχει στην ψυχική υγεία των ομοφυλόφιλων ατόμων η απόκρυψη του σεξουαλικού τους προσανατολισμού, αλλά και έρευνες που μελετάνε τις επιπτώσεις που έχει στην ζωή των ομοφυλόφιλων ατόμων το coming out. Θα αναφερθούν ενδεικτικά οι παρακάτω έρευνες:

Οι Ryan, Legate & Weinstein (2015), μελέτησαν το coming out ομοφυλόφιλων ατόμων από Καναδά, ΗΠΑ και Μεγάλη Βρετανία ηλικίας 18 έως 61 ετών, εστιάζοντας στο πρώτο τους coming out, καθώς και στο coming out σε σημαντικούς άλλους, όπως η μητέρα, ο πατέρας και ο καλύτερος φίλος. Επιπλέον εξέτασαν κατά πόσο οι αντιδράσεις των άλλων επηρέασαν τη ζωή των

συμμετεχόντων. Ο μέσος όρος της ηλικίας κατά την οποία οι συμμετέχοντες έκαναν coming out για πρώτη φορά ήταν τα 16,5 έτη. Στον καλύτερό φίλο τους, γνωστοποίησαν τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό κατά μέσο όρο στα 18,13 έτη, στη μητέρα τους στα 19,39 έτη, ενώ στον πατέρα τους στα 19,78 έτη. Οι περισσότεροι συμμετέχοντες επέλεξαν να κάνουν coming out για πρώτη φορά στον καλύτερο τους φίλο ή σε έναν άλλο φίλο, ενώ λίγοι ήταν αυτοί που έκαναν πρώτη φορά coming out στη μητέρα τους ή στον/η αδελφό/ή τους ή σε κάποιο άλλο μέλος της οικογένειας. Κανένας συμμετέχοντας δεν επέλεξε να κάνει πρώτη φορά coming out στον πατέρα του. Βάσει των αποτελεσμάτων, οι αρνητικές αντιδράσεις που έλαβαν οι συμμετέχοντες κάνοντας coming out είχαν σημαντικές επιπτώσεις στην ευημερία τους. Συγκεκριμένα, η έκφραση αρνητικών αντιδράσεων από οποιονδήποτε σημαντικό άλλο συνδέθηκε με μεγαλύτερη πιθανότητα κατάθλιψης και έκανε τους συμμετέχοντες να νιώθουν πως δεν είναι ελεύθεροι να είναι ο εαυτός τους. Επιπλέον, η αρνητική αντίδραση που δέχτηκαν από κάποιους κάνοντας coming out, σε συνδυασμό με τον φόβο τους ότι σε επόμενα coming out θα έρθουν αντιμέτωποι με μια αντίστοιχη αντίδραση, σχετίστηκε με χαμηλότερα επίπεδα στην ευημερία τους. Επομένως, η λήψη αρνητικών αντιδράσεων που έλαβαν οι συμμετέχοντες από το πρώτο τους coming out, βρέθηκε να έχει αρνητικό αντίκτυπο στην ευημερία τους, ενώ παράλληλα τους αποθάρρυνε από επόμενα coming out.

Οι Legate, Ryan & Weinstein (2011), μελέτησαν επίσης την γνωστοποίηση του σεξουαλικού προσανατολισμού ΛΟΑΤ Ευρωπαίων, Ασιατών, Λατινοαμερικανών και Αφροαμερικανών, από 18 έως 65 ετών μέσα σε διάφορα κοινωνικά περιβάλλοντα, όπως η οικογένεια, οι φίλοι, οι συνάδελφοι, το σχολείο και η θρησκευτική κοινότητα. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι τα ΛΟΑΤ άτομα έκαναν πιο συχνά coming out στο φιλικό περιβάλλον και λιγότερο συχνά στις θρησκευτικές κοινότητες, ανεξαρτήτως φύλου και ηλικίας. Οι συμμετέχοντες, βρέθηκε να έχουν λιγότερο θυμό, λιγότερα συμπτώματα κατάθλιψης και υψηλότερη αυτοεκτίμηση, όταν επέλεξαν να κάνουν coming out σε περιβάλλοντα που ήταν υποστηρικτικά. Επομένως, το coming out σε ένα υποστηρικτικό περιβάλλον βρέθηκε να σχετίζεται με μεγαλύτερη ευημερία των ΛΟΑΤ ατόμων. Από την άλλη, όταν τα περιβάλλοντα δεν ήταν υποστηρικτικά, τα ΛΟΑΤ άτομα ένιωθαν πιο ασφαλή αποκρύπτοντας τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό. Τέλος, όσοι έκαναν coming out σε ένα

περιβάλλον μη υποστηρικτικό, βρέθηκε να έχουν χαμηλότερα επίπεδα ευημερίας σε σχέση με όσους δεν είχαν γνωστοποιήσει τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό .

Ο Rossi (2010) στην έρευνα του, μελέτησε το coming out ομοφυλόφιλων ατόμων σε γονείς. Το δείγμα αποτελούνταν από νέους ενήλικες Ευρωπαίους και Λατινοαμερικάνους ηλικίας 18 έως 25 ετών. Βάσει των αποτελεσμάτων, προέκυψε ότι το 66% των συμμετεχόντων αποκάλυψε για πρώτη φορά τον σεξουαλικό του προσανατολισμό σε έναν φίλο, το 13% στη μητέρα του και το 21% σε ένα άλλο άτομο, όπως ένα συγγενή ή έναν επαγγελματία υγείας. Επίσης, προέκυψε ότι το 23% των συμμετεχόντων είχε κάνει coming out μόνο στη μητέρα κι όχι στον πατέρα του. Και οι δύο γονείς ενημερώθηκαν ταυτόχρονα από το 28% των συμμετεχόντων, ενώ το 49% έκανε coming out στους γονείς του σε ξεχωριστές περιπτώσεις. Στις περιπτώσεις λοιπόν που το έμαθε πρώτα η μητέρα, ακολούθησε coming out στον πατέρα περίπου ένα χρόνο αργότερα. Οι συμμετέχοντες έκαναν coming out στις μητέρες τους μεταξύ 12 και 23 ετών, ενώ στους πατέρες τους μεταξύ 15 και 25 ετών. Οι περισσότεροι γονείς, μετά το coming out εξέφρασαν φόβο για την ασφάλεια, την υγεία και την ευτυχία των παιδιών τους. Οι πλειοψηφία των συμμετεχόντων, έκανε coming out στις μητέρες πρόσωπο με πρόσωπο, ενώ στους πατέρες συνήθως με μια επιστολή ή μέσω ενός άλλου προσώπου, συχνά μέσω της μητέρας. Το μέρος που έκαναν πιο συχνά coming out ήταν το σπίτι, ενώ ένα μικρό ποσοστό έκανε μέσα στο αυτοκίνητο την ώρα που οι γονείς οδηγούσαν. Τέλος, τα συναισθήματα που ανέφεραν σχετικά με το coming out στους γονείς τους ήταν κυρίως αρνητικά. Το 40% των συμμετεχόντων δήλωσε πως το coming out στις μητέρες τους συνοδεύτηκε από αρνητικά συναισθήματα, ενώ το 27% από θετικά. Αντίστοιχα, για το coming out στους πατέρες τους το 44% περιέγραψε αρνητικά συναισθήματα, ενώ μόλις το 15% θετικά. Ορισμένοι από τους συμμετέχοντες μίλησαν για ανάμεικτα ή ουδέτερα συναισθήματα και στις δύο περιπτώσεις.

Τέλος, οι King, Reilly & Hebl (2008), μεταξύ και άλλων εξέτασαν την αποκάλυψη του σεξουαλικού προσανατολισμού ομοφυλόφιλων ατόμων στον εργασιακό χώρο και επιχείρησαν να εντοπίσουν παράγοντες που διευκόλυναν ή αποθάρρυναν τους συμμετέχοντες στην απόφαση τους για coming out. Οι συμμετέχοντες ήταν Ευρωπαίοι, Αφροαμερικάνοι, Λατινοαμερικάνοι και Ασιάτες από 20 έως 71 ετών. Σύμφωνα με τους ομοφυλόφιλους εργαζομένους, η δεκτικότητα του εργασιακού περιβάλλοντος σε θέματα σεξουαλικού προσανατολισμού αποτέλεσε

το σημαντικότερο παράγοντα στην απόφαση τους για coming out. Μερικοί από τους συμμετέχοντες έκαναν coming out κατά την συνέντευξη πριν προσληφθούν, ενώ άλλοι περίμεναν να περάσουν χρόνια. Όσοι έκαναν coming out καιρό μετά ή και χρόνια μετά αφότου προσλήφθηκαν, δέχτηκαν πιο αρνητικές αντιδράσεις από συναδέλφους, σε σχέση με όσους έκαναν σε πιο σύντομο χρονικό διάστημα από την πρόσληψη τους. Ωστόσο, οι συμμετέχοντες που έκαναν coming out σε ένα δεκτικό προς ΛΟΑΤ άτομα περιβάλλον, έλαβαν πιο θετική αντιμετώπιση ανεξάρτητα από το πώς ή το πότε έκαναν coming out, σε σχέση με τα άτομα που έκαναν σε ένα μη ή λιγότερο δεκτικό περιβάλλον.



## **Β ΜΕΡΟΣ: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ-ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ**

### **ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3**

#### **ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ**

##### **3.1 Σκοπός & στόχοι μελέτης**

Βασικός σκοπός της έρευνας ήταν να μελετηθεί το coming out ομοφυλόφιλων ανδρών στην Ελλάδα. Οι επιμέρους στόχοι που είχαν τεθεί ήταν οι εξής:

- ❖ να εντοπιστούν οι παράγοντες που επηρεάζουν την απόφαση του coming out
- ❖ οι πιθανές συνέπειες από την γνωστοποίηση ή μη του σεξουαλικού προσανατολισμού.

##### **3.2 Ερευνητικά ερωτήματα**

- Σε ποιους τομείς της ζωής τους επιλέγουν συνήθως να είναι out οι ομοφυλόφιλοι άνδρες και από ποια στάδια πέρασαν μέχρι να αποκαλύψουν την σεξουαλική τους ταυτότητα.
- Ποιοι παράγοντες συντελούν στην απόφαση των ομοφυλόφιλων ανδρών να κάνουν coming out.
- Ποιες είναι οι πιθανές επιπτώσεις στη ζωή των ομοφυλόφιλων ανδρών που σχετίζονται με το coming out.

##### **3.3 Μεθοδολογία: μεθοδολογία έρευνας, επιλογή δείγματος, εργαλείο συλλογής στοιχείων, μέθοδος ανάλυσης δεδομένων, τρόποι άρσης των δυσκολιών, ηθικά ζητήματα**

###### **Μεθοδολογία έρευνας**

Στην παρούσα έρευνα έγινε η προσπάθεια διερεύνησης του coming out γκέι ανδρών στην Ελλάδα του 2019. Το ερευνητικό μέρος στηρίχθηκε στην ποιοτική προσέγγιση και ανάλυση των αποτελεσμάτων, με στόχο την λεπτομερή περιγραφή και κατανόηση του υπό διερεύνηση ζητήματος. Χρησιμοποιώντας ως εργαλείο την ποιοτική μέθοδο, μέσω της άμεσης επαφής με τα πρόσωπα της έρευνας, παρέχεται στον ερευνητή/τρια η δυνατότητα να ερμηνεύσει αλλά και να αναλύσει σε βάθος στάσεις, πεποιθήσεις και συμπεριφορές. (Ιωσηφίδης, 2008). Σκοπός των ποιοτικών προσεγγίσεων μιας

έρευνας, είναι η ανακάλυψη νέων πτυχών του εξεταζόμενου φαινομένου καθώς και η κατανόηση του σε βάθος (Τσιώλης, 2014).

### Δείγμα

Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν δεκατέσσερις (14) άνδρες ομοφυλόφιλοι ηλικίας 20 έως 39 ετών που διέμεναν στην Αθήνα και στο Ηράκλειο Κρήτης αλλά είχαν καταγωγή από διάφορα μέλη της Ελλάδος. Κριτήρια για την συμμετοχή τους στην έρευνα αποτέλεσαν η ηλικία, δηλαδή το να ανήκουν σε διάφορες ηλικιακές ομάδες και να έχουν κλείσει το 18<sup>ο</sup> έτος της ηλικίας τους, αλλά και το να έχουν κάνει coming out τουλάχιστον σε ένα άτομο. Το δείγμα συλλέχθηκε με την μέθοδο της χιονοστιβάδας (snowball sampling). Μια μέθοδος που μπορεί να χρησιμοποιηθεί αποτελεσματικά μεταξύ ατόμων που μοιράζονται παρόμοια χαρακτηριστικά. Σύμφωνα με αυτή την μέθοδο ο ερευνητής προσεγγίζει ένα ή παραπάνω άτομα που αποτελούν το «σημείο έναρξης» για την έρευνα και μέσω αυτών, παίρνει πληροφορίες και στοιχεία επικοινωνίας ατόμων που ανήκουν στον ίδιο πληθυσμό και υιοθετούν παρόμοιες ή και ίδιες συμπεριφορές. Αυτή η διαδικασία συνεχίζεται έως ότου συγκεντρωθεί ο προκαθορισμένος αριθμός του δείγματος που έχει θέσει ο/η ερευνητής/τρια. Ιδιαίτερα σημαντικό για την εύρεση του δείγματος της παρούσας έρευνας υπήρξε γνωστό ομοφυλόφιλο άτομο της ερευνήτριας, το οποίο την έφερε σε επαφή με άλλους ομοφυλόφιλους άνδρες. Στην συνέχεια ο καθένας από αυτούς είχε να προτείνει κι άλλα ομοφυλόφιλα άτομα που πιθανόν να ήθελαν να συμμετάσχουν στην ερευνητική διαδικασία. Κατά αυτόν τον τρόπο συγκεντρώθηκε ο προκαθορισμένος αριθμός συνεντεύξεων που είχε τεθεί από την ερευνήτρια για την διεξαγωγή της έρευνας. Τα χαρακτηριστικά των ερωτώμενων παρουσιάζονται στον Πίνακα 1

*Πίνακας 1*

		ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ							
ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΙ		Φύλο\σεξουαλική ταυτότητα	Ηλικία	Τόπος Γέννησης	Τόπος Διαμονής	Μορφωτικό επίπεδο	Οικογενειακή κατάσταση	Τομέας απασχόλησης	OUT
	E1	Άντρας\γκέι	31	Τρίπολη	Αθήνα	Διδακτορική εκπαίδευση	Άγαμος/ Σε σχέση	Ερευνητικό πεδίο σε ακαδημαϊκό	ΝΑΙ

							ίδρυμα	
E2	Άντρας\γκέι	22	Εύβοια	Αθήνα	Τριτοβάθμια εκπαίδευση	Άγαμος	Πρακτική άσκηση σε Νοσοκομείο	NAI
E3	Άντρας\γκέι	20	Καλαμάτα	Αθήνα	Τριτοβάθμια εκπαίδευση	Άγαμος	Άνεργος	NAI
E4	Άντρας\γκέι	21	Πύργος	Αθήνα	IEK	Άγαμος	Εστίαση	NAI
E5	Άντρας\γκέι	36	Ηράκλειο	Ηράκλειο	Τριτοβάθμια εκπαίδευση	Άγαμος/ Σε σχέση	Ιδιωτικός Υπάλληλος	NAI
E6	Άντρας\γκέι	39	Ηράκλειο	Ηράκλειο	Μεταπτυχιακή εκπαίδευση	Άγαμος/ Σε σχέση	Λογιστής /Δάσκαλος αγγλικών	OXI
E7	Άντρας\γκέι	21	Βόλος	Ηράκλειο	Τριτοβάθμια εκπαίδευση	Άγαμος	Εστίαση	NAI
E8	Άντρας\γκέι	22	Αθήνα	Ηράκλειο	Τριτοβάθμια εκπαίδευση	Άγαμος	Εστίαση	NAI
E9	Άντρας\γκέι	20	Κατερίνη	Ηράκλειο	Τριτοβάθμια εκπαίδευση	Άγαμος/ Σε σχέση	Ιδιωτικός Υπάλληλος	NAI
E10	Άντρας\γκέι	21	Αθήνα	Ηράκλειο	Τριτοβάθμια εκπαίδευση	Άγαμος	Άνεργος	NAI
E11	Άντρας\γκέι	38	Ηράκλειο	Ηράκλειο	IEK	Άγαμος	Δημόσιος Υπάλληλος	OXI
E12	Άντρας\γκέι	21	Γούβες Κρήτης	Γούβες Κρήτης	IEK	Άγαμος/ Σε σχέση	Άνεργος	NAI
E13	Άντρας\γκέι	31	Ηράκλειο	Ηράκλειο	Τριτοβάθμια εκπαίδευση	Άγαμος	Τουρισμός	OXI
E14	Άντρας\γκέι	23	Αθήνα	Αθήνα	Τριτοβάθμια εκπαίδευση	Άγαμος	Ιδιωτικός Υπάλληλος	NAI

### Εργαλείο συλλογής στοιχείων

Ως ερευνητικό εργαλείο χρησιμοποιήθηκε η ημι-δομημένη συνέντευξη. Αρχικά δημιουργήθηκε ένα πλάνο της συνέντευξης που λειτούργησε ως οδηγός παρέχοντας μια δομή, ενώ παράλληλα δόθηκε η δυνατότητα στην ερευνήτρια μέσω της ευελιξίας που παρέχει ο συγκεκριμένος τύπος συνεντεύξεων, να διερευνήσει σημεία

ενδιαφέροντος που αναδύθηκαν από τον κάθε συμμετέχοντα, αλλά και να εμβαθύνει σε σημεία που κρίθηκαν σημαντικά για την παρούσα έρευνα.

Όπως παρατίθεται στο Παράρτημα 1 το πρώτο σκέλος της συνέντευξης αποτελούνταν από πληροφορίες δημογραφικού χαρακτήρα αλλά και χαρακτηριστικά των ερωτώμενων όπως: η ηλικία, ο τόπος γέννησης, ο τόπος διαμονής, το μορφωτικό επίπεδο, η οικογενειακή κατάσταση αλλά και ο τομέας απασχόλησης τους. Το δεύτερο σκέλος, περιλάμβανε ερωτήσεις ανοιχτού τύπου. Ζητήθηκε από τους συμμετέχοντες να μιλήσουν για το πόσο out είναι και σε ποιους τομείς της ζωής τους, για τα στάδια που πέρασαν μέχρι να γνωστοποιήσουν τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό, τις πιθανές συνέπειες που είχε για την ζωή τους το coming out και τέλος για το αν υπάρχουν παράγοντες που επηρεάζουν την απόφασή τους για coming out.

Η διαδικασία των συνεντεύξεων πραγματοποιήθηκε από τον Απρίλιο έως και τον Σεπτέμβριο του 2019 και η διάρκεια τους κυμάνθηκε από 45' έως 80' λεπτά. Επιπλέον όλες οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν δια ζώσης.

### **Μέθοδος ανάλυσης δεδομένων**

Με το τέλος των συνεντεύξεων έγινε ακριβής καταγραφή των δεδομένων σε αρχείο κειμένου ηλεκτρονικού υπολογιστή το οποίο ήταν προσβάσιμο για επεξεργασία. Για την ανάλυση και την ερμηνεία των δεδομένων, χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της θεματικής ανάλυσης. Η θεματική ανάλυση είναι μια μέθοδος όπου ο ερευνητής/τρια μέσα από την οργάνωση και την κωδικοποίηση των δεδομένων που έχει συλλέξει, καλείται να ανιχνεύσει διάφορα μοτίβα νοήματος δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση σε αυτά που απαντούν στα ερευνητικά του ερωτήματα (Braun & Clarke 2006).

Τα βήματα που ακολουθήθηκαν για την επεξεργασία και ανάλυση της παρούσας μελέτης ήταν σύμφωνα με το μοντέλο των Braun και Clarke (2006) και ήταν τα εξής: Το πρώτο βήμα ήταν η εξοικείωση της ερευνήτριας με τα δεδομένα της έρευνας μέσω των επαναλαμβανόμενων αναγνώσεων. Στην συνέχεια διενεργήθηκε κωδικοποίηση των δεδομένων που κρίθηκαν σημαντικά για τους σκοπούς της έρευνας. Έπειτα πραγματοποιήθηκε η εύρεση θεματικών ενοτήτων και στη συνέχεια ακολούθησε ο επανέλεγχος τους, προσπαθώντας να εξεταστεί η σύνδεση των κωδικών με τους θεματικούς άξονες. Κατόπιν δημιουργήθηκαν σαφή ονόματα για

την κάθε θεματική ενότητα που προέκυψαν από την παραπάνω διαδικασία. Τέλος, η χρήση επιλεγμένων χαρακτηριστικών αποσπασμάτων των λεγομένων των συμμετεχόντων (quotes) στην παρουσίαση των αποτελεσμάτων δίνει «φωνή» στους ίδιους τους ερωτώμενους και παράλληλα συμβάλλει στην αξιοπιστία και διαφάνεια της έρευνας. Είναι σημαντικό να αναφερθεί πως καθώς η ποιοτική έρευνα δεν αποσκοπεί στην γενίκευση αποτελεσμάτων, έτσι και τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας δεν θεωρούνται γενικεύσιμα στους Έλληνες άνδρες ομοφυλόφιλους, αλλά στοχεύουν στην ανάδειξη και κατανόηση πτυχών ανθρώπινων εμπειριών μέσω της μελέτης συγκεκριμένων περιπτώσεων (Polit & Beck 2010).

### **Τρόποι άρσης των δυσκολιών**

Δυσκολία της έρευνας αποτέλεσε η έλλειψη ερευνητικών δεδομένων του συγκεκριμένου θέματος στον ελλαδικό χώρο κάτι που οδήγησε στη ανασκόπηση σχεδόν αποκλειστικά ξένων ερευνητικών δεδομένων, τα οποία στάθηκαν ιδιαίτερα σημαντικά για την προσπάθεια μελέτης του συγκεκριμένου φαινομένου στην Ελλάδα.

Επιπρόσθετα, δυσκολία αποτέλεσε η εύρεση ατόμων έτοιμων να «εκτεθούν» και να μιλήσουν ανοιχτά για όλους τους τομείς της ζωής του, είτε σε προσωπικό είτε σε κοινωνικό επίπεδο. Κατά την πρώτη επικοινωνία της ερευνήτριας με τους πιθανά ερωτώμενους φάνηκε να βαίνουν όλα καλά, καθώς υπήρξε μεγάλη ανταπόκριση για συμμετοχή. Στη συνέχεια κι έπειτα από επαναλαμβανόμενες προσεγγίσεις για την διεξαγωγή των συνεντεύξεων, αποδείχθηκε τελικά πως μόνο κάποιοι από αυτούς ήταν διατεθειμένοι να συμμετέχουν.

Επίσης, αρχική δυσκολία στην διεξαγωγή της έρευνας αποτέλεσε η εξασφάλιση εμπιστοσύνης μεταξύ ερευνήτριας και ερωτώμενων, μια βασική προϋπόθεση ώστε να απαντηθούν όλα τα ερωτήματα αλλά και να δοθούν ειλικρινείς απαντήσεις. Σύμφωνα με την Καλλινικάκη (2010), η εμπιστοσύνη σχετίζεται άμεσα με την στάση και την συμπεριφορά του ερευνητή προς τον ερωτώμενο. Η σχέση εμπιστοσύνης είναι αυτή που θα μπορέσει να "ξεκλειδώσει" τον συνομιλητή και να του δώσει την δυνατότητα να μιλήσει με ειλικρίνεια και χωρίς δισταγμό για όσα θέλει να καταθέσει. Έτσι λοιπόν, σημαντικό είναι ο ερωτώμενος να νιώσει ασφάλεια μέσα από τις δεξιότητες που ο ίδιος ο ερευνητής καλείται να χρησιμοποιήσει. Δεδομένου ότι κατά την επιτέλεση των συνεντεύξεων απαντήθηκαν και αναλύθηκαν όλα τα

ερωτήματα φάνηκε πως το κλίμα που δημιουργήθηκε από την ερευνήτρια ήταν ευνοϊκό για να νιώσουν ασφάλεια και εμπιστοσύνη οι συνεντευξιαζόμενοι.

### **Ηθικά ζητήματα που ανακύπτουν**

Στην ποιοτική κοινωνική έρευνα τα ζητήματα ηθικής και δεοντολογίας έχουν ιδιαίτερη βαρύτητα καθώς υπάρχει άμεση επαφή και εμπλοκή του ερευνητή με τους συμμετέχοντες. Σε κάθε ποιοτική κοινωνική έρευνα σχετίζονται με τα μέσα που επιλέγει ο κάθε ερευνητής για την διεξαγωγή της εκάστοτε έρευνας και της επίτευξης των σκοπών που έχει θέσει. Ωστόσο, ο τρόπος που θα επιτευχθούν οι σκοποί που έχουν τεθεί σε κάθε έρευνα, δεν δικαιολογεί στον ερευνητή/τρια την χρήση οποιουδήποτε μέσου, αλλά μόνο όσων είναι κοινωνικά και επιστημονικά αποδεκτά κι έχουν ως στόχο την συναίνεση του δείγματος στην ερευνητική διαδικασία (Ιωσηφίδης, 2008). Ένα πρωταρχικό μέλημα της ερευνήτριας υπήρξε η προστασία προσωπικών δεδομένων καθώς οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να μιλήσουν ανοιχτά για την προσωπική και κοινωνική τους ζωή. Πιο συγκεκριμένα το ζήτημα της πλήρους ανωνυμίας εξασφαλίστηκε μέσω της χρήσης εντύπου συναίνεσης όπως παρατίθεται στο Παράρτημα 2, το οποίο διασφάλισε θέματα που σχετίζονται με την εμπιστοσύνη και την εχεμύθεια.

## ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

### ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

#### 1.Η ΑΠΟΦΑΣΗ ΓΝΩΣΤΟΠΟΙΗΣΗΣ Ή ΑΠΟΚΡΥΨΗΣ ΤΗΣ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ

Καθώς η αποκάλυψη της ομοφυλόφιλης ταυτότητας αποτελεί μια επαναλαμβανόμενη διαδικασία, κάθε φορά τα άτομα καλούνται να έρθουν αντιμέτωπα με άλλους ανθρώπους και άλλες καταστάσεις. Σε κάποιες περιπτώσεις αποτελεί πιο εύκολη διαδικασία ενώ σε άλλες όχι. Η απόφαση γνωστοποίησης ή μη της σεξουαλικής ταυτότητας των ομοφυλόφιλων ανδρών φαίνεται να επηρεάζεται από διάφορους παράγοντες. Παρακάτω παρατίθενται οι παράγοντες:

##### **Η σχέση του ατόμου με τους άλλους**

Η πιο κοινή απάντηση μεταξύ των ερωτώμενων ήταν ότι η σχέση τους με τους άλλους είναι αυτή που θα διαδραματίσει σπουδαίο ρόλο στη αποκάλυψη ή μη της σεξουαλικής τους ταυτότητας. Σύμφωνα με όσα ανέφεραν επιλέγουν πιο συχνά να «αποκαλυφθούν» σε ανθρώπους που έχουν παραπάνω σχέσεις από τις τυπικές, ανθρώπους που εμπιστεύονται, αλλά και άλλους που νιώθουν οικεία μαζί τους.

*«Είναι η σχέση που θα έχω με τον άλλον. Δηλαδή για μένα είναι ένας ενθαρρυντικός παράγοντας το να έχω έρθει κοντά με τον άλλο, να με νοιάζει, να μην μου περνάει αδιάφορος. Γιατί με κάποιον που δεν έχω και πολλές σχέσεις δεν με νοιάζει αν θα το μάθει η όχι, γιατί για να μην μάθει αυτό σίγουρα δεν θα ξέρει κι άλλα πράγματα για μένα[...] μιλάω όταν νιώσω άνετα με κάποιο άτομο» (Ερωτώμενος 5)*

Επιπλέον, αναφερόμενοι κάποιοι στα ψέματα που έλεγαν λόγω της «παραμονής τους στη ντουλάπα» αλλά και των ενοχών που είχαν λόγω αυτού, αποφάσισαν να μιλήσουν σε ανθρώπους που θεωρούσαν σημαντικούς στην ζωή τους, θέλοντας να χτίσουν πιο ειλικρινείς σχέσεις. Χαρακτηριστικά δύο από τους ερωτώμενους αναφέρουν:

*«Είχα αρχίσει να νιώθω άσχημα ένιωσα ότι κοροϊδεύω τους φίλους μου [...] ένιωθα πάρα πολύ έντονα αυτό, ότι δεν υπάρχει ειλικρινής σχέση, ότι ας πούμε δεν γνωριζόμαστε ουσιαστικά με ανθρώπους που είχαμε πολύ ουσιαστική σχέση όμως» (Ερωτώμενος 1)*

*«Ντρεπόμουνα να του λέω ψέματα ότι μου αρέσει κάποια κοπέλα ή να καθόμαστε για καφέ, να έχουμε βγει και να πρέπει να πω «πω πω τι μουνάρα είναι αυτή που περνάει;» και ντρεπόμουνα. Επειδή γενικά τείνω να είμαι ειλικρινής ντρεπόμουνα, το έκανα με πάρα πολύ δυσκολία του να του λέω ψέματα. Οπότε αποφάσισα ότι δεν γίνεται άλλο και ότι πρέπει να του το πω, τουλάχιστον σε αυτόν έπρεπε να το πω» (Ερωτώμενος 11)*

### **Αντιλήψεις και στερεότυπα των άλλων για straight και γκέι άνδρες**

Για τους περισσότερους συμμετέχοντες οι αντιλήψεις των ανθρώπων που συναναστρέφονταν, τόσο για το ανδρικό φύλο όσο και για την γκέι ταυτότητα, φάνηκε να σχετίζονται άμεσα με την αναβολή του coming out. Σε περιπτώσεις όπου οι ερωτώμενοι γνώριζαν άτομα τα οποία παρουσίαζαν στερεοτυπικές αντιλήψεις, η απόφαση τους σε ένα πιθανό coming out συνοδευόταν από αισθήματα φόβου και ανασφάλειας στην ιδέα μιας πιθανής απόρριψης.

*«Είχε πάρει ένα μπορντό παντελόνι [...] και του λέει του πατέρα του «πως σου φαίνεται το παντελόνι μου το καινούριο;» και του λέει «παιδάκι μου μην βγεις έτσι έξω και μας ξεφτιλίσεις, τι θα λέει ο κόσμος;» [...] οπότε που να του πω εγώ ότι είμαι γκέι. Φοβόμουνα πάρα πολύ την αντιμετώπιση του [...] δυστυχώς η κοινωνία σε μεγαλώνει με κάποιες νόρμες, δηλαδή ένα αγόρι στην εφηβεία πρέπει να έχει σχέση, πρέπει να κάνει σεξ να είναι εε (-) να είναι μάγκας. Όταν δεν ακολουθείς την κοινωνική νόρμα ξαφνικά αρχίζεις και περιθωριοποιείσαι. [...] εγώ δεν θα κοίταγα γκόμενες, δεν θα κέρναγα γκόμενες [...] και φοβόμουνα μη ακολουθώντας όλο αυτό μείνω μόνος μου» (Ερωτώμενος 14)*

Το ίδιο άτομο σε άλλο μέρος της συνέντευξης αναφέρει αντιλήψεις από το ευρύτερο οικογενειακό του περιβάλλον

*«Στα social media στο face book είχα ανεβάσει κάτι υπέρ των ομοφυλόφιλων, να υιοθετήσουν και παιδιά, εντάζει ανωμαλίες για τους ίδιους... εε και μου είχαν σχολιάσει από κάτω "Σε τι κόσμο μεγαλώνουμε τα παιδιά μας και αυτοί οι άνθρωποι είναι ανίκανοι, κίναϊδοι..." και τα λοιπά και τα λοιπά» (Ερωτώμενος 14)*



## **Τόπος καταγωγής και διαμονής των ερωτώμενων**

Ο τόπος καταγωγής όπου διέμεναν για πολλά χρόνια αλλά και ο τόπος που βρέθηκαν φεύγοντας από εκεί, σε συνδυασμό με την απομάκρυνση τους από τις οικογένειες τους φάνηκε να επηρεάζει τους περισσότερους στην απόφασή τους για coming out. Στις περισσότερες περιπτώσεις έφυγαν από επαρχιακές πόλεις, κωμοπόλεις ή χωριά για να ζήσουν σε αστικά κέντρα. Αρκετοί από αυτούς περιέγραψαν αυτή την αλλαγή ως απελευθέρωση, καθώς σύμφωνα με τα λεγόμενα τους άφησαν πίσω τους τις «κλειστές» κοινωνίες που ζούσαν και όντας κάτοικοι μιας μεγαλούπολης μπορούσαν πλέον να εκφραστούν όπως πραγματικά ήθελαν.

*«Σε όλα αυτά τα στάδια φταίει και το γεγονός... η γεωγραφία ας πούμε το ότι έφυγα από το χωριό, πήγα σε μια μεγαλύτερη πόλη στην Τρίπολη, μετά πήγα στον Βόλο, μετά από τον Βόλο στην Αθήνα [...] έφυγα μακριά από την οικογένεια μου κι έτσι μπόρεσα να είμαι μόνος μου και να επαναδιαπραγματευθώ την ταυτότητα μου κι από την άλλη πήρα πάρα πολλά ερεθίσματα [...] πως διαμορφώνονται οι ρόλοι, οι ταυτότητες το ζήτημα του φύλου πολύ κεντρικά, το ζήτημα της σεξουαλικότητας, τα σημαίνει η θρησκεία σε σχέση με την σεξουαλικότητα κι άρχισα να νιώθω σταδιακά καλύτερα με αυτό» (Ερωτώμενος 1)*

Συμπληρωματικά ο Β. αναφέρει

*«Ήταν πολύ μικρή η κοινωνία, ο κόσμος έλεγε πολλά, δεν σε βοηθούσε γιατί όλοι σε κατέκριναν[...] Στον Πύργο θα είχα σίγουρα θέμα σεξουαλικά για δουλειά[...] έχω ακούσει πολλά[...] και για λεσβίες έχω ακούσει «αυτή είναι λεσβία» το ένα, το άλλο, οπότε κάποιος που θα ερχόταν στο μαγαζί θα ήξερα ότι δουλεύει ο Β. ο οποίος είναι γκέι και θα το έλεγε, θα έκραζε[...] μπορεί να δουλεύεις και να έρθουν να σου δημιουργήσουν πρόβλημα εκεί πέρα» (Ερωτώμενος 3)*

## **Ο εκφοβισμός που βίωσαν κατά την παιδική/εφηβική ηλικία**

Ανεξαιρέτως όλοι οι συμμετέχοντες μίλησαν για περιόδους της ζωής τους που βίωσαν περιστατικά bullying λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού. Δέχονταν χλευαστικά, ομοφοβικά αλλά και υποτιμητικά σχόλια πριν ακόμα γνωστοποιήσουν τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό όπως οι ίδιοι ανέφεραν. Η πλειοψηφία των ερωτώμενων, περιγράφοντας περιστατικά σχολικού εκφοβισμού κατά την παιδική και εφηβική ηλικία, μίλησαν για μια περίοδο από τις πιο δύσκολες και άσχημες της μέχρι

τώρα ζωής τους. Μια περίοδο που έπαιξε καθοριστικό ρόλο τόσο στην αποδοχή του ίδιου τους του εαυτού, πόσο μάλλον στην γνωστοποίηση της σεξουαλικής τους ταυτότητας. Ο Ν. το περιγράφει στο παρακάτω απόσπασμα

*«Είναι ένας αρνητικός παράγοντας και ανασταλτικός για τα άτομα που θέλουν να κάνουν coming out[...]το είχα ζήσει κι εγώ από μικρός και πιστεύω ότι σίγουρα έπαιξε μεγάλο ρόλο και στο ότι καθυστέρησα πάρα πολύ να αποδεχτώ την σεξουαλικότητα μου[...]είχα υποστεί bullying τελοσπάντων λεκτικό από διάφορα άτομα, το οποίο σίγουρα με είχε καταβάλει[...] έπαιξε μεγάλο ρόλο στο ότι εε δυσκολεύτηκα και καθυστέρησα να το αποδεχτώ και να κάνω coming out εννοείται, πόσο μάλλον αυτό[...]παίζει πολύ μεγάλο ρόλο στο αν θα τολμήσεις να παραδεχτείς αυτό το πράγμα. Να παραδεχτείς ότι είσαι ομοφυλόφιλος» (Ερωτώμενος 6)*

### **Ο ρόλος της θρησκείας στην ζωή των ερωτώμενων**

Κάποιοι από τους συμμετέχοντες μίλησαν για το πώς τους επηρέασε ο ρόλος της θρησκείας όπως την πρεσβεύει η ελληνική ορθόδοξη εκκλησία αλλά και η σημαντικότητα της στις οικογένειες τους. Όσοι ανέφεραν λοιπόν πως η θρησκεία είχε σημαντικό ρόλο στην ζωή των οικογενειών τους και του ευρύτερου περιγύρου τους φάνηκε να είναι πιο διστακτικοί στην αποκάλυψη της ομοφυλόφιλης ταυτότητας τους, χωρίς ωστόσο κάποιος να αναφέρει ότι είναι βαθιά θρησκευόμενος. Δύο από τους ερωτώμενους αναφέρουν:

*«Παίζει και κάποιο ρόλο η θρησκεία, [...] εντάξει δεν είχαμε συζητήσει ρητά ότι ας πούμε η θρησκεία απαγορεύει εεε την ομοφυλοφιλία αλλά το ήξερες γιατί έβλεπες ότι το σωστό σύμφωνα με την θρησκεία είναι να κάνεις οικογένεια να παντρευτείς μια γυναίκα και λοιπά [...]μέχρι το τέλος του λυκείου ήμουνα σε αυτό το mood ότι είναι κάτι πολύ κακό αυτό που κάνω, δεν πρέπει να το μάθει κανείς εεε δεν είναι σωστό και για θρησκευτικούς λόγους χωρίς να είμαι βαθιά θρήσκος αλλά ήταν συντηρητικό το περιβάλλον που είχα μεγαλώσει, πολιτισμικά με είχε επηρεάσει» (Ερωτώμενος 1)*

*«Η μητέρα μου δεν ήταν τόσο έντονα εκφραστική ας το πούμε και λεκτικά εε αλλά είχε... αλλά είναι θρησκευόμενη [...] πιστεύω εκεί θα τα έριχνε.. ότι με αφορμή αυτό θα έκανε την επίθεση. Ότι είναι αφύσικο και τέτοια» (Ερωτώμενος 3)*

## Προσδοκίες γονέων των ερωτώμενων σε σχέση με τη δημιουργία οικογένειας

Η προσδοκία των γονιών για έναν μελλοντικό γάμο των παιδιών τους και την δημιουργία της δικής τους οικογένειας, αποτέλεσε και αποτελεί για κάποιους ακόμα έναν μη ενισχυτικό παράγοντα στην απόφαση τους για coming out. Έτσι, όταν οι γονείς φάνηκε να επικεντρώνονται περισσότερο στο θεσμό του γάμου και της οικογένειας, τα άτομα βρέθηκε να είναι πιο διστακτικά στην γνωστοποίηση της ταυτότητας τους. Επιπλέον, η σκέψη της αποκάλυψης τους συνδεόταν συχνά με τον φόβο της μη αποδοχής τους. Στις περιπτώσεις όπου δεν υπήρχαν αδέρφια φάνηκε η προσδοκία για την δημιουργία οικογένειας να είναι πιο έντονη από την πλευρά των γονιών, όπως και πιο δύσκολη η απόφαση των ίδιων σε ένα coming out. Ο Μ. στο παρακάτω απόσπασμα αναφέρει ότι ένας από τους λόγους που δεν έχει κάνει coming out στους γονείς του, είναι η προσδοκία που τρέφει η μητέρα του για τον ίδιο.

*«Αναφέρει πολλές φορές τον γάμο εε γενικά και επειδή είναι και ο τρόπος που έχει μεγαλώσει, ο τρόπος δηλαδή που της έχουνε περάσει από την οικογένεια της. Ότι ο γάμος πρέπει να υφίσταται, πρέπει να είναι η φυσική ροή π.χ. μου λέει να βρω μια καλή κοπέλα να παντρευτώ και όλα αυτά.[...] Είμαι και μοναχοπαίδι και πιστεύω το περιμένει πολύ από μένα» (Ερωτώμενος 13)*

Παρά ταύτα, κάποιοι από τους ερωτώμενους έκαναν coming out στις μητέρες τους, αψηφώντας τον φόβο της απόρριψης. Σε κάποιες περιπτώσεις μετά την αποκάλυψη στην μητέρα τους ακολούθησε το coming out στον πατέρα τους. Άξιο λόγου αποτελεί το γεγονός πως κανένας από τους ερωτώμενους δεν είχε αποκαλυφθεί μόνο στον πατέρα του και όχι στη μητέρα του. Κάποιοι, αιτιολογώντας την απόκρυψη της ταυτότητας τους από τον πατέρα τους, πέρα από τις προσδοκίες που έτρεφαν για τους γιούς τους, μίλησαν παράλληλα και για τις όχι καλές σχέσεις τους. Συνοψίζοντας, φάνηκε ότι ενδιαφέρονταν περισσότερο για τις προσδοκίες που έτρεφαν οι μητέρες τους και το πως οι ίδιες βάσει αυτού θα αντιμετώπιζαν το coming out, αλλά και πως αυτό θα επηρέαζε τις σχέσεις τους. Επιπλέον, διαπιστώθηκε ότι επιζητούσαν περισσότερο την αποδοχή τους σε σχέση με την αποδοχή του πατέρα τους. Τέλος ένας από τους ερωτώμενους, μέχρι και την πραγματοποίηση της έρευνας δεν είχε κάνει coming out λόγω αυτού σε κανέναν από τους δύο.

*«Μου λέει ο μπαμπάς μου «άντε βάλε κι εσύ μπρος να κάνεις ένα παιδάκι» και του λέω «ναι εντάξει θα προσπαθήσω να υιοθετήσω άμα μου βγει» και άρχισε τις*

*χριστοπαναγίες [...] Μου φτάνει που το έχω πει. Δεν διεκδικώ ούτε την αποδοχή ούτε το να είμαστε όλοι μαζί μια χαρούμενη οικογένεια εγώ ο σύντροφος μου και ενδεχομένως τα παιδιά μου [...] δεν έχω νιώσει και καταπίεση πέρα από την οικογένεια που μπορεί να νιώσω σε ένα οικογενειακό τραπέζι ή τα Χριστούγεννα ή το Πάσχα όταν θα μου πούνε «και στα δικά σου άντε και με μια καλή κοπέλα». (Ερωτώμενος 1)*

Επιπρόσθετα, από τα λεγόμενα του Α. γίνεται αντιληπτό πως οι απόψεις του πατέρα του σχετικά με την ανδρική ομοφυλοφιλία συνδέονται άρρηκτα με τις προσδοκίες που τρέφει ο ίδιος για τον παραδοσιακό ανδρικό ρόλο και την θέση που "πρέπει" να έχει μέσα στην κοινωνία.

*«Στον πατέρα μου δεν το έχω πει [...] δεν θέλω να του πω κάτι από την άποψη ότι πιστεύω ότι όταν είναι έτοιμος θα με ρωτήσει ο ίδιος [...] πιστεύω ότι αυτό που θα τον δυσκολέψει είναι ότι επειδή είναι άντρας έχει στο μυαλό του ότι ο γιός του δεν θα κάνει παιδιά, τι θα πει και το υπόλοιπα σόι και τα λοιπά και τα λοιπά. [...] είναι διαφορετικό ένας πατέρας να έχει μια κόρη λεσβία κι ένας πατέρας να έχει ένα γκέι γιο» (Ερωτώμενος 14)*

### **Ακτιβισμός των ερωτώμενων**

Μερικοί από τους συμμετέχοντες αποφάσισαν να κάνουν coming out στην προσπάθειά τους να ευαισθητοποιήσουν την κοινωνία σχετικά με τις διακρίσεις που υφίστανται τα ομοφυλόφιλα άτομα. Θεώρησαν πως η έξοδος τους από την ντουλάπα θα αποτελέσει μια μορφή εκπαίδευσης των γύρων τους κι έτσι παύοντας να είναι άορατοι θα καταφέρουν να αποδείξουν πως ο ομοφυλόφιλος σεξουαλικός προσανατολισμός δεν αποτελεί αιτία στέρησης δικαιωμάτων, διάκρισης και αποκλεισμού. Όπως αναφέρει ο Χ.

*«Είχα αρχίσει να νιώθω πιο ακτιβιστής σε σχέση με αυτό, ότι είναι μια διαδικασία ας πούμε εκπαίδευσης και της κοινωνίας να βγεις να πεις ότι εγώ είμαι ομοφυλόφιλος[...]Ήταν τρομερή η ανάγκη αυτή του να πω στον άλλον ότι αυτό που με χαρακτηρίζει είναι η σεξουαλικότητα μου και η ομοφυλοφιλίας μου[...]πάω στην δουλειά και τους λέω «λοιπόν να ξέρετε εγώ είμαι γκέι», γνώριζα κάποιον σε ένα καφέ «είμαι ο Χ. και είμαι ομοφυλόφιλος» [...] ήθελα να βγω να πω σε όλους είμαι ομοφυλόφιλος για να μάθουν να αποδέχονται τους ομοφυλόφιλους[...]θα πρέπει τώρα να μάθετε ότι δεν είναι πρόβλημα αυτό και δεν είναι λόγος διάκρισης» (Ερωτώμενος 1)*

Ο Γ. αποφάσισε να κάνει coming out συμμετέχοντας στο επίσημο spot του Athens pride του 2018, έχοντας την πεποίθηση πως η προβολή ενός τέτοιου βίντεο στα μέσα μαζικής ενημέρωσης θα μπορέσει να ευαισθητοποιήσει τα άτομα του περιβάλλοντος του σε ΛΟΑΤ θέματα. Αντίθετα, το αποτέλεσμα δεν ήταν το επιθυμητό καθώς οι περισσότεροι επικεντρώθηκαν απλά στο γεγονός ότι ο Γ. είναι γκέι. Έτσι ήρθε τελικά αντιμέτωπος με τους γύρω του, λαμβάνοντας ομοφοβικά σχόλια και συμπεριφορές. Όπως και ο ίδιος αναφέρει

*«Με είχε πιάσει το ακτιβιστικό μου κομμάτι και περίμενα ότι αυτό που θα κάνω θα έχει ένα αντίκτυπο κοινωνικό αν θέλεις, θα ευαισθητοποιήσω. Έλα όμως που δεν συνέβη κι ότι όλοι εστίασαν στο ότι απλά ο Γ. είναι αδερφή[...]το έβλεπα πολύ ακτιβιστικά και είπα θα το κάνω και ότι γίνεται» (Ερωτώμενος 3)*

### **Εσωτερικευμένη ομοφοβία**

Για κάποιους ο ίδιος τους ο εαυτός αποτέλεσε και αποτελεί εμπόδιο στην γνωστοποίηση του σεξουαλικού τους προσανατολισμού. Στις περιγραφές τους μίλησαν για μια συνεχόμενη «πάλη» με τον ίδιο τους τον εαυτό στην προσπάθεια τους να αποβάλλουν αισθήματα φόβου και ενοχής γι αυτό που είναι. Ο Κ. αναφέρει στο παρακάτω απόσπασμα

*«Τότε δεν υπήρχε αυτή η λέξη, δεν το ξέραμε το bullying αλλά ναι κάναμε bullying σε άλλους ομοφυλόφιλους και κάναμε και έντονο bullying και συμμετείχα κι εγώ σε αυτό, με πόνο ψυχής, με δάκρυα όταν έμενα μόνος μου αλλά συμμετείχα και με αποκορύφωμα το να νιώσω εγώ καλύτερα» (Ερωτώμενος 11)*

Επίσης χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο Γ. όπου λόγω των όσων ένιωθε για τον εαυτό του, έφτασε στο σημείο να κάνει απόπειρα αυτοκτονίας.

*«Πάλευα με τον εαυτό μου και δεν δεχόμουν ότι είμαι γκέι[...]δύο σκέψεις είχα στο μυαλό μου, είμαι μόνος μου με μισούν όλοι, είμαι ένα λάθος[...]πίστευα ότι δεν είμαι φυσιολογικός. Πίστευα ότι ποτέ κανένας δεν θα καταλάβει αυτό που είμαι και θα με κοροϊδεύουν πάντα. Ήταν τόσο έντονο αυτό που ένιωθα που κάποια στιγμή έφτασα και στο σημείο να κάνω απόπειρα αυτοκτονίας» (Ερωτώμενος 2)*

## **Η ηλικία των ατόμων που κάνουν coming out**

Δεν είναι λίγες οι φορές όπου οι ερωτώμενοι επέλεξαν να μην κάνουν coming out σε άτομα μεγαλύτερης ηλικίας. Αντίθετα είναι πολύ πιο εύκολο να κάνουν coming out σε συνομήλικους αλλά και σε άτομα της μέσης ηλικίας. Όπως ανέφεραν επιλέγουν να μην μιλήσουν σε ηλικιωμένα άτομα καθώς θεωρούν πως δεν θα καταφέρουν να κατανοήσουν την ομοφυλοφιλία εξαιτίας του διαφορετικού τρόπου που έχουν μεγαλώσει και πιθανόν να την θεωρήσουν ως μια ασθένεια ή ως κάτι άλλο «τρομακτικό». Επιπλέον ανέφεραν πως λόγω της ηλικίας τους δεν θα ήθελα να τους στεναχωρήσουν. Στο παρακάτω απόσπασμα ο T. το περιγράφει

*«Άτομα τα οποία δεν θα ήθελα να μάθουνε είναι άτομα μεγαλύτερης ηλικίας επειδή δεν θα το καταλάβουνε και μπορεί να φοβούνται ότι έχω κάποια ασθένεια και να καταλήξουνε ας πούμε να πάθουν κάποιο επεισόδιο λίγο πιο σοβαρό, όπως ας πούμε η γιαγιά μου που είναι 85» (Ερωτώμενος 9)*

## **Η δεκτικότητα του εργασιακού περιβάλλοντος σε θέματα σεξουαλικού προσανατολισμού**

Βάσει των λεγομένων των συμμετεχόντων ο εργασιακός χώρος είναι ένα περιβάλλον που επηρεάζει την απόφαση τους για την αποκάλυψη της σεξουαλικής τους ταυτότητας. Σε πολλές περιπτώσεις ένα μη δεκτικό στη διαφορετικότητα εργασιακό περιβάλλον οδηγεί τα άτομα στην απόκρυψη του σεξουαλικού τους προσανατολισμού, θεωρώντας πως αν μαθευτεί μπορεί να αποτελέσει αιτία της άνισης μεταχείρισης αλλά και διάκρισης ή στέρησης των εργασιακών τους δικαιωμάτων. Κάποιοι μίλησαν για εμπειρίες δικές τους ή γνωστών τους ομοφυλόφιλων ατόμων, ενώ κάποιοι άλλοι παρόλο που δεν γνώριζαν κάποιο αντίστοιχο περιστατικό εξέφρασαν την φοβία τους σε ένα πιθανό coming out στον εργασιακό τους χώρο.

*«Από εκεί που είμαι ο top υπάλληλος στην υπηρεσία και λαμβάνω μπράβο και ευχαριστήρια, ξαφνικά οποιαδήποτε μαλακία, κοτσάνα, λάθος κάνω θα αποδοθεί σε αυτό[...].είχαμε ένα παιδί που έκανε πρακτική [...]ήτανε θηλυπρεπής και φαινόταν ξεκάθαρα[...].με ρώτησαν κι όλες οι συνάδερφοι, με άσχημο τρόπο [...]«τι είναι αυτό το πουστάκι; Τι σου λέει;» οπότε είδα την αντιμετώπιση. Εε έκανε κάποια λάθη [...]ακριβώς ίδια λάθη που έκαναν όλοι οι πρακτικάριοι [...] είχαμε τα σχόλια «εε μα*

δεν μπορεί να μάθει ένας πούστης» και τέτοια [...] οπότε επειδή έχω δει αυτό λέω εντάξει οι άνθρωποι δεν είναι για να το μάθουν» (Ερωτώμενος 11)

Επιπλέον αξιοσημείωτο παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση του Α. που απορρίφθηκε λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού. Ο ίδιος ανέφερε ότι έπειτα από αυτό, φοβόταν να ξανά μπει στη διαδικασία εύρεσης δουλειάς στην ιδέα μιας νέας απόρριψης.

«Ήτανε πολύ άσχημο γιατί δεν με κρίνανε για την δουλειά μου δηλαδή θα δεχόμουν να μου πούνε Α. [...] δεν μας κάνεις γιατί δεν έχεις προϋπηρεσία, εκεί θα ήτανε αποδεκτό. Αλλά να μου πούνε δεν μας κάνεις γιατί είσαι γκέι, γιατί γεννήθηκες ας πούμε έτσι [...] φοβάμαι πάρα πολύ το να ψάξω δουλειά σαν Κοινωνικός Λειτουργός και να πάω σε ένα περιβάλλον που μπορεί είτε να με απορρίψουν δεύτερη φορά γι αυτό που είμαι [...] σαν να σου μεταφέρει ο άλλος ότι εσύ έχεις κάποιο πρόβλημα και ξαφνικά μπαίνεις στο τρυπάκι να σκέφτεσαι έχω κάποιο πρόβλημα;» (Ερωτώμενος 14)

### **Ο σεξουαλικός προσανατολισμός των ατόμων στα οποία κάνουν coming out**

Ακόμα ένας παράγοντας που βρέθηκε να επηρεάζει την απόφαση ορισμένων συμμετεχόντων ήταν ο σεξουαλικός προσανατολισμός των ατόμων στα οποία επιλέγουν να κάνουν coming out. Όπως ομολόγησαν, ήταν πιο δύσκολο να ανοιχτούν σε ετεροφυλόφιλα άτομα, λόγω των στερεοτύπων τους περί ομοφυλοφιλίας, αλλά και λόγω της αντίληψης των ερωτώμενων ότι δεν θα μπορούσαν να τους κατανοήσουν και να τους αποδεχτούν έχοντας ετεροφυλόφιλη ταυτότητα. Συνεπώς, παρουσιάζονταν πιο διστακτικοί στη απόφαση τους να κοινοποιήσουν τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό σε ετεροφυλόφιλα άτομα σε σχέση με τα ομοφυλόφιλα. Επιπλέον, αιτιολογώντας την άποψη τους κατέθεσαν πως όσες φορές έκαναν coming out σε ΛΟΑΤ άτομα, ένιωθαν την σιγουριά της αποδοχής και της ασφάλεια όντας μέλη της ίδιας κοινότητας, ενώ σε άλλες περιπτώσεις μίλησαν για την ανακούφιση που ένιωθαν καθώς ο σεξουαλικός τους προσανατολισμός γινόταν αντιληπτός από άλλα ομοφυλόφιλα άτομα χωρίς να μπουν στην διαδικασία να κάνουν coming out.

«Επίσης υπήρχε και η αποδοκιμασία από την παρέα έτσι; Αποδοκιμασία από την άποψη ότι «αυτός είναι γκέι, αυτός είναι πούστης...» δεν ξέρω κι εγώ τι [...] τα αρνητικά σχόλια με έκαναν να νιώθω άσχημα για μια ενδεχόμενη περίπτωση που εγώ... που γινόταν γνωστό ότι είμαι κι εγώ [...] το γεγονός ότι τόσα χρόνια όλες μου οι παρέες

αποτελούνταν από *straight* άτομα με έκανε να μην θέλω να το μοιραστώ εύκολα»  
(Ερωτώμενος 6)

«Δεν είχα κανένα γκέι φίλο, δεν μπορούσα να συζητήσω πράγματα [...] αυτό άλλαξε όταν ήρθα φοιτητής που άρχισα να συναναστρέφομαι με γκέι κόσμο[...]είναι πολύ μεγάλη δύναμη εντός της κοινότητας να μοιράζεσαι το βίωμα σου με άτομα και να ανταλλάξεις απόψεις με άλλα άτομα, σε κάνει πολύ δυνατό αυτό» (Ερωτώμενος 7)

### **Ψυχολογική υποστήριξη των ερωτώμενων από επαγγελματία ψυχικής υγείας**

Για κάποιους από τους ερωτώμενους η υποστήριξη ψυχολόγου αποτέλεσε ενθαρρυντικό παράγοντα για την γνωστοποίηση του σεξουαλικού τους προσανατολισμού. Μέσω της βοήθειας που δέχτηκαν κατάφεραν να εξωτερικεύσουν την ομοφυλόφιλη ταυτότητα τους, νιώθοντας πιο δυνατοί και έτοιμοί να αντιμετωπίσουν τις αλλαγές στη ζωή τους, ενώ ταυτόχρονα ένιωθαν την σιγουριά πως ό,τι και να γίνει έχουν αυτόν τον άνθρωπο που θα τους στήριζε. Ο Γ. αναφέρει

«Ευτυχώς που είχα και την ψυχοθεραπεία και τον ψυχολόγο μου, να ναι καλά αυτός ο άγιος άνθρωπος, που όλο αυτό τον καιρό με βοήθησε πάρα πολύ [...] δηλαδή το να νιώσω εγώ δύναμη ας το πούμε[...]αν δεν είχα και αυτόν πιστεύω δεν θα το άντεχα ψυχικά» (Ερωτώμενος 3)

### **Φόβος για τις συνέπειες που θα είχε το coming out στους άλλους**

Επιπλέον, μερικοί ανέφεραν ότι τα προβλήματα υγείας κοντινών τους ατόμων στάθηκαν αφορμή στην απόφασή τους να μην αποκαλύψουν τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό, εκφράζοντας τον φόβο τους για την επιδείνωση της υγείας τους σε ένα πιθανό τους coming out.

«Ο πατέρας μου δεν το ξέρει γιατί αντιμετωπίζει κάποια προβλήματα υγείας χοντρά από το 2006 κι έπειτα. Σκέψου παίρνει αναπηρική σύνταξη [...] οπότε είναι λίγο ευαίσθητος και δεν ήξερα κατά πόσο αυτό μπορεί να τον επηρεάσει α) ψυχολογικά, β) σωματικά και να συνδεθούν όλα αυτά» (Ερωτώμενος 8)



## **Αποκάλυψη του σεξουαλικού προσανατολισμού των ερωτώμενων από άλλα άτομα**

Υπήρξαν περιπτώσεις όπου ο σεξουαλικός προσανατολισμός των ερωτώμενων γνωστοποιήθηκε σε άλλους χωρίς την συγκατάθεση τους από άτομα που ήδη το γνώριζαν. Σε κάποιες περιπτώσεις το αποκάλυψαν φίλοι σε άλλα άτομα του φιλικού τους περιβάλλοντος, ενώ σε άλλες η μητέρα στον πατέρα τους ή σε άλλα συγγενικά τους πρόσωπα. Περιγράφοντας τα συναισθήματα τους για ότι συνέβη άλλος μίλησε για θυμό προς το πρόσωπο που το αποκάλυψε διότι μέχρι τότε αποτελούσε το "μυστικό" του, άλλος για ανακούφιση στην ιδέα πως δεν θα χρειαζόταν να μπει στη διαδικασία να κάνει coming out στα άτομα που το έμαθαν, ενώ άλλος μίλησε για αδιαφορία καθώς όντας ήδη out δεν τον απασχόλησε εάν μαθευτεί. Ο Π. και ο Τ. το επιβεβαιώνουν στα παρακάτω αποσπάσματα

*«Εμείς κάναμε παρέα με την φίλη μου και υπήρχαν άλλες δύο κοπέλες στην παρέα όπου η ίδια τους το είπε που δεν με... δεν με ενόχλησε ότι δεν... θα τους έλεγα κάτω από κάποιες συνθήκες αλλά ήθελα να τους το πω εγώ».* (Ερωτώμενος 5)

*«Λίγες μέρες μετά έμαθα ότι μου είχε κάνει outing στον πατέρα μου (...) είχα νεύρα εκείνη την στιγμή γι' αυτό το πράγμα. Το είχα ψυλλιαστεί ότι κάτι τέτοιο είχε γίνει»* (Ερωτώμενος 10)

## **Γνωστοποίηση σεξουαλικού προσανατολισμού ως αποτέλεσμα εκβιασμού από τρίτο πρόσωπο**

Σύμφωνα με τον Γ., ο ίδιος και η μητέρα του υπήρξαν θύματα εκβιασμού. Άτομο που γνώριζε την ομοφυλόφιλη ταυτότητα του ερωτώμενου τηλεφώνουσε με απόκρυψη στην μητέρα του πιέζοντας την να βρεθούνε. Την στιγμή που ο εκβιαστής άρχισε να νιώθει την αντίσταση και την έντονη δυσφορία της μητέρας, αποφάσισε να την ρωτήσει εάν είναι ενήμερη για τις σεξουαλικές προτιμήσεις του γιού της. Έτσι ο Γ. εν μέσω μιας πειστικής κατάστασης στην ιδέα πως ένας τρίτος θα αποκαλύψει τον σεξουαλικό του προσανατολισμό αποφάσισε να δράσει κάνοντας coming out στους γονείς του, δίνοντας έτσι ένα τέλος στην κατάσταση.

*«Αποφάσισε να αρχίσει να την παίρνει τηλέφωνα με αποκρύψεις και να την ενοχλεί, να την πιέζει να βρεθούνε και τα λοιπά και πάνω σε μια φορά του που έκανε αυτό το πράγμα, που πίεζε την μαμά μου να βρεθούνε εεε της λέει «ξέρεις για τις σεξουαλικές*

*προτιμήσεις του γιού σου; Κι εγώ έχω φωτογραφίες από κάτι παρτούζες σε παραλίες»[...] ήτανε φουλ ανώμαλος, δεν ξέρεις τι μας παρακαλούσε να κάνουμε». (Ερωτώμενος 7)*

### **Η πίεση που ένιωθαν οι ερωτώμενοι από το γεγονός ότι η σεξουαλική τους ταυτότητα δεν ήταν γνωστή**

Αρκετοί μίλησαν για αισθήματα θυμού, οργής και δυσφορίας που ένιωθαν κατά την παραμονή τους στην ντουλάπα. Έτσι μη μπορώντας κάποιοι από αυτούς να αντέξουν και να διαχειριστούν όσα ένιωθαν, αποφάσισαν να κάνουν coming out. Το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση του Γ. ο οποίος μη μπορώντας να διαχειριστεί την συναισθηματική πίεση που ένιωθε κατέφυγε στην απόπειρα αυτοκτονίας. Όπως ο ίδιος ομολόγησε, ήταν η αφορμή για την απόφαση του να κάνει coming out επιλέγοντας από εκεί κι έπειτα να ζήσει μία φυσιολογική ζωή.

*«Το γεγονός που με ταρακούνησε θα μπορούσα να πω ήταν η απόπειρα αυτοκτονίας. Εκεί μου γύρισε ένα κουμπί και είπα μέσα μου πρέπει να ζήσεις. Μέχρι πριν πίστευα ότι εγώ δεν θα μπορέσω να έχω μια ζωή φυσιολογική ποτέ [...] μετά σιγά σιγά άρχισα να το σκέφτομαι και λίγο αλλιώς και να θέλω να μιλήσω γι' αυτό. Γι' αυτό που νιώθω, γι' αυτό που είμαι κι έτσι αποφάσισα να κάνω και το coming out» (Ερωτώμενος 2)*

Δύο από τους ερωτώμενους, αποκάλυψαν τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό εν μέσω ενός οικογενειακού καβγά με την μητέρα τους, στην προσπάθειά τους να την πληγώσουν. Παρακάτω αναφέρει ο Χ.

*«Είχαμε τσακωθεί πάρα πολύ άσχημα και ήθελα να της πω κάτι να την πειράξω, να την στεναχωρήσω γιατί μου έβγαινε πολύ κακή συμπεριφορά γιατί και η μητέρα μου δεν είχε την καλύτερη διαχείριση απέναντι μου γενικότερα» (Ερωτώμενος 4)*

## **2. Η ΑΠΟΚΡΥΨΗ ΤΟΥ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΥ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΑ ΕΠΑΚΟΛΟΥΘΑ ΤΗΣ**

Από την στιγμή που το άτομο αποδέχεται την ομοφυλόφιλη ταυτότητα του, μέχρι και την στιγμή της απόφασης του να κάνει coming out, έρχεται αντιμέτωπο με σκέψεις συναισθήματα και ανησυχίες που το βαραίνουν. Σε αυτό το διάστημα λοιπόν, καλείται να διαχειριστεί και να επιλύσει διάφορες εσωτερικές συγκρούσεις ούτως

ώστε να νιώσει έτοιμο να αποκαλύψει σε άλλους τον σεξουαλικού του προσανατολισμού. Παρακάτω καταγράφονται οι επιπτώσεις στις ζωές των ερωτώμενων από την παραμονή τους στην ντουλάπα.

### **Η «διπλή» ζωή των ερωτώμενων πριν την αποκάλυψη**

Οι περισσότεροι μίλησαν για ένα διάστημα της ζωής τους οι οποίοι μη νιώθοντας έτοιμοι να γνωστοποιήσουν την ομοφυλόφιλη ταυτότητα τους, παρουσίαζαν σε άτομα του περίγυρου τους έναν άνδρα με ετεροφυλόφιλο σεξουαλικό προσανατολισμό. Συνεπώς, κατέφευγαν στο να πούνε και να κάνουν πράγματα που δεν τους αντιπροσώπευαν, ενώ παράλληλα έπρεπε να πλάθουν ιστορίες στην προσπάθεια τους να μην γίνει αντιληπτή η γκέι ταυτότητα τους. Δύο από τους ερωτώμενους το περιγράφουν στα αποσπάσματα που ακολουθούν

*«Προσπαθούσα να πλάσω ιστορίες, πράγματα και να σκεφτώ να δικαιολογήσω ας πούμε την ξαφνική μου απουσία χθες. Γιατί μέχρι τότε όταν συνέβαιναν πράγματα και είσαι με μια παρέα 23 ώρες το 24ωρο και ξαφνικά εγώ έχω κανονίσει ραντεβού και φεύγω, άντε δικαιολόγησε το. Δεν δικαιολογείται» (Ερωτώμενος 11)*

*«Πριν το coming out υποκρινόμουνα[...]είναι πολύ δύσκολο να υποκρίνεσαι ότι είσαι κάποιος άλλος (-) εε είναι σαν να είσαι ηθοποιός. Το να είμαι με ανθρώπους... με την οικογένεια μου ας πούμε περνάω 24 ώρες το 24ωρο, με φίλους μου και να το παίζω straight είναι πάρα πολύ επιβαρυντικό, δεν είναι.. είναι κάτι (-) σαν να μην σε ξέρει ο άλλος, σαν να είσαι κάτι άλλο» (Ερωτώμενος 14)*

### **Διαταραχή των σχέσεων με άτομα του περιβάλλοντος τους**

Αρκετοί ανέφεραν πως η παραμονή τους στην ντουλάπα στοίχισε τον κλονισμό των σχέσεων τους και τις επηρέασε αρνητικά. Σε πολλές περιπτώσεις όπως ομολόγησαν παρατηρήθηκε έλλειψη ουσιαστικής επικοινωνίας με άτομα που διατηρούσαν στενές επαφές, ενώ όλες τους οι σχέσεις έπαψαν να βασίζονται στην ειλικρίνεια. Επιπλέον, κάποιοι μίλησαν για το πώς η απόκρυψη του σεξουαλικού τους προσανατολισμού επηρέαζε και επηρεάζει τις συντροφικές τους σχέσεις, ειδικότερα στις περιπτώσεις όπου το ένα άτομο από δύο είναι out.

*«Το να μην έχει κάνει ένας ομοφυλόφιλος coming out επηρεάζει και τις σχέσεις του με άλλους ομοφυλόφιλους. Δηλαδή οι διαπροσωπικές σχέσεις επηρεάζονται πάρα πολύ*

από το γεγονός αυτό. Δηλαδή σε μια σχέση δυο ανθρώπων ο ένας να έχει κάνει και ο άλλος να μην έχει κάνει επηρεάζει πολλά ζητήματα. Εεε το άγχος που μπορεί να παρέχει τα αν θα με δούνε, πως θα με δούνε, τι θα μου πουν, ενώ η ελευθερία που δίνει το coming out έχει άλλη σημασία» (Ερωτώμενος 3)

«Νιώθω ότι προδίδω τον εαυτό μου, προδίδω τον σύντροφο μου[...] έρχονται στιγμές ξέρεις εεε κάποια κοινωνική εκδήλωση, γιορτές, Χριστούγεννα, Πάσχα, οικογενειακά τραπέζια και τέτοια που εγώ δεν μπορώ να πω ότι φέρνω στον φίλο μου και να νιώθω ότι είναι ακριβώς το ίδιο πράγμα... ότι είναι όλο αυτό αποδεκτό όπως είναι ας πούμε ο αδερφός μου με την γυναίκα του» (Ερωτώμενος 6)

### **Περιορισμός ελευθερίας σωματικής και λεκτικής έκφρασης των ερωτώμενων**

Σύμφωνα με κάποιους από τους ερωτώμενους η απόκρυψη του σεξουαλικού τους προσανατολισμού είχε ως αποτέλεσμα την έλλειψη ελευθερίας σωματικής και λεκτικής έκφρασης τους στην προσπάθεια τους να μην γίνει αντιληπτή η ομοφυλόφιλη ταυτότητα τους. Προκειμένου να μην δεχτούν εκφοβιστικές συμπεριφορές ή αποκλεισμό από άτομα του περιβάλλοντος τους, έπρεπε να προσέχουν την κινησιολογία τους, το πώς περπατούσαν, τον τρόπο που μιλούσαν αλλά και το τι θα πουν, ούτως ώστε να μην φανερωθεί η ομοφυλόφιλη ταυτότητα τους.

«Προχωρούσα στον δρόμο θυμάμαι για να πάω στο σχολείο και στην προσπάθεια μου να μην κουνιέμαι σε εισαγωγικά γιατί είχα στο μυαλό μου ότι κουνιέμαι επειδή με κοροΐδευαν τα παιδιά, έκανα απίστευτη προσπάθεια να περπατήσω χωρίς να κουνιέμαι, κάτι που επέδιδε στην πραγματικότητα στο να κουνιέμαι ακόμα πιο πολύ λόγω του άγχους μου, άρα αυτό έφερνε ακόμα πιο πολλές αντιδράσεις, προκαλούσε υποτίθεται πιο πολύ και όλο αυτό ερχόταν και έμπαινε στην ψυχή μου [...] μου έκανε μαύρη την ψυχή και τίποτα άλλο» (Ερωτώμενος 2)

### **Αισθήματα μοναξιάς και απομόνωσης των ερωτώμενων**

Οι περισσότεροι, πριν την απόφαση τους να κάνουν coming out, μίλησαν για την μοναξιά και την απομόνωση που ένιωθαν, όταν συνειδητοποίησαν ότι δεν είχαν κανέναν να εκφράσουν όσα νιώθουν, αλλά και να μοιραστούν τους προβληματισμούς τους. Επιπλέον, το γεγονός ότι αρκετοί από αυτούς δεν είχαν μέχρι τότε γνωστούς και

φίλους ομοφυλόφιλους, ενίσχυε μέσα τους το αίσθημα της απομόνωσης καθώς τους έθετε εκτός της ομοφυλόφιλης κοινότητας.

*«Μου δημιούργησε τελικά ένα μακροπρόθεσμα πρόβλημα [...] εγώ εκείνη την χρονική περίοδο της ζωής μου ήμουν straight υποτίθεται, οπότε αυτό όταν με κούρασε και το άφησα, βρέθηκα εντελώς μόνος [...] δεν είχα κανέναν κανέναν ομοφυλόφιλο φίλο[...]φρίκαρα μόλις το συνειδητοποίησα αυτό. Είχα μόνο straight παρέες, δεν είχα... δηλαδή δεν ήξερα κανέναν[...] δηλαδή κάποιον να συζητήσω «ρε συ γνώρισα εκείνον ξέρω γω» κανέναν, κανέναν» (Ερωτώμενος 11)*

### **Αυτοκαταστροφική συμπεριφορά των ερωτώμενων**

Επιπρόσθετα, δύο από τους συμμετέχοντες μη μπορώντας να ελέγξουν τα αισθήματα φόβου, ανασφάλειας, απομόνωσης και ντροπής που ένιωθαν κατά την παραμονή τους στην ντουλάπα, άρχισαν να έχουν αυτοκαταστροφικές σκέψεις.

*«Είχα κάποιου είδους σκέψεις αυτοκτονίας [...] χαρακωνόμουνα εδώ στο χέρι. Δηλαδή την έχω περάσει κι αυτή τη φάση» (Ερωτώμενος 7)*

Ο Γ. έφτασε στο σημείο να κάνει απόπειρα αυτοκτονίας στην ιδέα πως δεν θα γίνει ποτέ αποδεκτός από κανέναν. Στο παρακάτω απόσπασμα περιγράφει αυτό που ένιωθε

*«Ήθελα τόσο πολύ να με καταστρέψω κι έλεγα ότι δεν θέλω να είμαι αυτό το οποίο η μάνα μου μισεί, ο κόσμος μισεί, η κοινωνία μισεί, δεν ήθελα . Ντρεπόμουνα. Πίστευα ότι δεν είμαι φυσιολογικός. Πίστευα ότι ποτέ κανένας δεν καταλάβει αυτό που είμαι και θα με κοροϊδεύουν πάντα [...] ήταν τόσο έντονο αυτό που ένιωθα που κάποια στιγμή έφτασα και στο σημείο να κάνω απόπειρα αυτοκτονίας» (Ερωτώμενος 2)*

### **3. ΟΙ ΑΡΝΗΤΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ COMING OUT**

Για πολλούς η αποκάλυψη του σεξουαλικού τους προσανατολισμού συνοδεύτηκε από αρνητικές επιπτώσεις. Στις περιπτώσεις όπου το coming out δεν είχε θετική έκβαση βρέθηκε να επιδρά αρνητικά στην ψυχολογία των ερωτώμενων και παράλληλα να επηρεάζει την απόφαση τους για επόμενα coming out.

## **Ψυχολογική, σωματική και λεκτική κακοποίηση από μέλη της οικογένεια τους**

Αρκετοί από τους ερωτώμενους κάνοντας coming out έπεςαν θύματα κακοποίησης από άτομα του οικογενειακού τους περιβάλλοντος. Ξύλο, εκβιασμοί, βρισιές και ομοφοβικά σχόλια ήταν οι συνηθέστερες μορφές επίθεσης που δέχτηκαν. Όπως

περιγράφει ο Β. χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η συμπεριφορά της μητέρας του η οποία μη μπορώντας να αποδεχτεί την ομοφυλόφιλη ταυτότητα του, του ασκούσε σωματική και λεκτική βία.

*«Γενικά αυτό να με διώχνει από το σπίτι το είχαμε βούτυρο στο ψωμί μας, ήταν έτσι για το καλημέρα. Είχα φύγει τρεις φορές μέσα σε ένα μήνα [...] κάποια στιγμή είχαμε τσακωθεί πάρα πολύ άσχημα και με αποκάλεσε πούστη [...] γυρνάει και μου λέει (-) «έτσι φωνάζεις όταν γαμιέσαι;» [...] είχαμε ξεφύγει πάρα πολλές φορές από τον έλεγχο κι εγώ παιδί δεν ήμουν χάπατο να κάθομαι να τις τρώω» (Ερωτώμενος 4)*

Επιπρόσθετα ο Γ. μίλησε για την αντιμετώπιση που δέχτηκε από τον αδερφό του όταν παραδέχτηκε στους γονείς τους ότι είναι γκέι αλλά και για την διαχρονικά κακοποιητική συμπεριφορά που λάμβανε και συνεχίζει να λαμβάνει από τον ίδιο.

*«Με πήρε τηλέφωνο και άρχισε να με βρίζει. Μου είπε «τι πήγες και έκανες;» και το ένα και το άλλο «και προσβάλεις το μπαμπά» και κάτι τέτοια [...] με έβριζε και συνέχεια με έλεγε πούστη και γκέι. Νομίζω το ήξερε... αλλά το να μεγαλώνεις σε ένα περιβάλλον που να σε λένε πούστη, γκέι, άντε γαμήσου.. εεε δεν είναι ωραίο, δεν είναι καθόλου ωραίο, είναι πολύ κακοποιητικό» (Ερωτώμενος 3)*

Σε άλλες περιπτώσεις κάνοντας coming out έγιναν δέκτες συναισθηματικού εκβιασμού. Οι γονείς τους οι οποίοι ήταν εκείνοι που τους εκβίαζαν συναισθηματικά, απειλούσαν πως θα πεθάνουν αν ισχύει ότι οι ερωτώμενοι είναι γκέι. Παρά ταύτα, οι απειλές δεν βρέθηκε να επηρεάζουν κανέναν από τους συμμετέχοντες. Μάλιστα δικαιολόγησαν τα λόγια των γονιών τους, αναφέροντας ότι ειπώθηκαν πάνω στο σοκ της στιγμής. Ο Γ. στο απόσπασμα που ακολουθεί αναφέρεται στην αντίδραση του πατέρα του, ο οποίος στο άκουσμα του σεξουαλικού του προσανατολισμού ομολόγησε πως θα αυτοκτονήσει αν πραγματικά ο γιος του είναι γκέι.

*«Μου είπε «πες μου ότι δεν ισχύει γιατί αλλιώς θα πηδήξω από το μπαλκόνι» (Ερωτώμενος 7)*

## **Απορριπτική στάση από άτομα του περιβάλλοντος τους**

Άτομα από το φιλικό τους περιβάλλον μη μπορώντας να αποδεχτούν την ομοφυλόφιλη ταυτότητα τους, σταδιακά απομακρύνθηκαν. Ο Π. στο παρακάτω απόσπασμα μιλάει για την εμπειρία του κάνοντας για πρώτη φορά coming out σε φίλη του. Όπως αναφέρει η αντιμετώπιση που έλαβε τον έκανε να νιώθει χειρότερα απ' ό,τι πριν ένιωθε πριν το γνωστοποιήσει.

*«Απομακρύνθηκε (-). Εντάξει εμένα τότε ήταν άσχημη περίοδος[...]ήταν σαν είχα πένθος εκείνη την περίοδο και ένιωθα ακόμα πιο άσχημα για τον εαυτό μου» (Ερωτώμενος 5)*

Επιπλέον, ο Χ. ομολόγησε ότι οι πρώτες οι μέρες που ακολούθησαν μετά το coming out στους γονείς του ήταν από τις δυσκολότερες της ζωής του, καθώς δεν έλαβε την αντιμετώπιση που περίμενε. Έτσι, εν ώρα απόγνωσης, προσπαθώντας να διαχειριστεί σκέψεις και συναισθήματα σκέφτηκε να αυτοκτονήσει.

*Από τις δυσκολότερες μέρες τις ζωής μου εκείνες οι 4-5 μέρες [...]είχα δεχτεί ένα τεράστιο κύμα απόρριψης εεε κακής συμπεριφοράς, είναι αυτό που δεν περιμένεις ξέρεις... από τους γονείς σου να τα κάνουν[...] δεν σου κρύβω ότι σκεφτόμουνα μέχρι και να αυτοκτονήσω, δηλαδή σε αυτή τη φάση... είχα πιεστεί πάρα πολύ. Οδηγούσα και λέω ωραία να πέσω στον Ισθμό καλύτερα από το να πάω και να κάνω αυτή τη κουβέντα[...]θέλω να πάω στην πραγματικότητα στην Τρίπολη ή θέλω να πεθάνω. (Ερωτώμενος 1)*

Σε άλλη περίπτωση η μητέρα του Π. επέρριψε ευθύνες στον εαυτό της για την ανατροφή του γιού της καθώς θεώρησε πως η ίδια ευθύνεται για την ομοφυλοφιλία του. Έτσι, αποφάσισε να ζητήσει βοήθεια από ψυχολόγο η οποία της επιβεβαίωσε πως η γκέι ταυτότητα τους γιού της οφείλεται στον τρόπο που η ίδια τον μεγάλωσε.

*«Είναι και πολύ ενοχικός άνθρωπος το πήρε όλο το φταιξιμο πάνω της. Θεώρησε ότι αυτή φταίει για την κατάσταση μου[...]ήταν η πιο ακατάλληλη ψυχολόγος, η οποία της είπε ουσιαστικά ότι για όλο το κομμάτι με την σεξουαλική μου ταυτότητα ευθύνεται εκείνη, η μάνα μου[...]της είπε αν πραγματικά το θέλω, με συνεδρίες και με μακροχρόνια φαρμακευτική αγωγή μπορώ να γίνω καλά» (Ερωτώμενος 5)*

## **Άρνηση ομοφυλόφιλης ταυτότητας των ερωτώμενων από μέλη της οικογένειας τους**

Άλλες φορές άτομα από το οικογενειακό τους περιβάλλον στην προσπάθεια τους να τους πείσουν ότι πρόκειται για μια φάση πειραματισμού η οποία είναι μέρος της εφηβείας, τους παρότρυναν να συνευρεθούν ερωτικά και να κάνουν σχέσεις με κοπέλες, καθώς όπως ισχυρίζονταν δεν είχε βρεθεί μέχρι τότε η «κατάλληλη». Επιπλέον τα ίδια άτομα δεν δίστασαν να τους παροτρύνουν να επισκεφτούν οίκους ανοχής, ακόμα και να τους αναγκάσουν να πάνε για μια συνουσία. Θεωρούσαν πως η επαφή με το αντίθετο φίλο θα είναι αυτή που θα τους "αλλάξει γνώμη" για τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό.

*«Εποχές Γυμνασίου [...]με τρέχανε τα ξαδέρφια μου να πάμε σε οίκο ανοχής κι αυτά για να μου φύγει από το κεφάλι. Τώρα φαντάσου 15 χρονών παιδί να έρχονται και να σου λένε να πας σε οίκο ανοχής γι' αυτό το λόγο. Και δεν είναι ότι μου λέγανε μια φορά μου το λέγανε συνέχεια» (Ερωτώμενος 4)*

*«Μου είχε πει να πάω σε στούντιο ή να κάνω κάποια σχέση. Εκείνη την περίοδο για να ηρεμίσω τα πράγματα κι επειδή είχα ήδη πάρα πολλά στο κεφάλι μου, της είχα πει «εντάξει θα δω μήπως πάω σε κάποιο στούντιο» [...] πλήρωσε η μητέρα μου για να πάω» (Ερωτώμενος 10)*

Σε άλλες περιπτώσεις οι γονείς θεωρούσαν πως επρόκειτο για ασθένεια κι έτσι κρίνοντας πως τα παιδιά τους χρήζουν θεραπείας τα έφερναν σε επαφή άλλοτε με ψυχολόγους κι άλλοτε με ψυχιάτρους. Άξιο λόγου αποτελεί ότι σε κάποιες περιπτώσεις οι επαγγελματίες υγείας επιβεβαίωσαν πως η ομοφυλοφιλία είναι ασθένεια και αντιμετωπίζεται με την κατάλληλη θεραπεία. Τα λόγια του Χ. το επιβεβαιώνουν στο απόσπασμα που ακολουθεί

*«Πρέπει να γίνεις κανονικός, πρέπει να πας σε έναν γιατρό να γίνεις κανονικός... αυτό μου έλεγε συνέχεια[...]πήρε τηλέφωνο στο ιατρείο[...] και της είπε ότι να έρθει εδώ και μπορούμε να κάνουμε και μια αγωγή [...] να γίνει καλά το παιδί. Όντως υπάρχει αυτό, είναι ψυχολογικοί παράγοντες που μπορεί να οδηγήσουν στην ομοφυλοφιλία[...]εκεί καταρρίπτεται κάθε δικό μου επιχείρημα όταν ο άλλος της λέει με την αυθεντία του γιατρού τι σημαίνει γιατρός ας πούμε ότι όντως το παιδί σου έχει πρόβλημα» (Ερωτώμενος 1)*



## **Ομοφοβικές συμπεριφορές από άτομα του περίγυρου τους**

Συχνό φαινόμενο αποτέλεσαν οι ομοφοβικές συμπεριφορές από άτομα του περιβάλλοντος τους. Σε κάποιες περιπτώσεις τα άτομα απομακρύνθηκαν ενώ σε άλλες έκοψαν τελείως τις επαφές. Τα λόγια του Γ. που ακολουθούν, επιβεβαιώνουν ότι άτομα από το συγγενικό του περιβάλλον άρχισαν να απομακρύνονται όταν έμαθαν τον σεξουαλικό του προσανατολισμό, χρησιμοποιώντας ως αφορμή πως δεν ήθελαν επαφές με τη συγκεκριμένη κοινότητα.

*«Κάποιοι από το περιβάλλον μου σταμάτησαν να είναι τόσο κοντά μου. Ο λόγος ήταν ότι δεν θα ήθελαν να μπλεχτούν σε αυτή τη κοινότητα και ότι δεν έχουν θέμα με εμένα, αλλά με την κοινότητα. Προφανώς κάτι τέτοιο δεν ισχύει καθώς θα μπορούσαν απλά να κάνουν παρέα με εμένα και να μην έχουν καμία επαφή με την κοινότητα» (Ερωτώμενος 2)*

Σε άλλες περιπτώσεις, βρέθηκε ότι ήταν δυσκολότερη η αποδοχή της ομοφυλόφιλης ταυτότητας των ερωτώμενων από γονείς που είχαν ομοφοβικές αντιλήψεις. Αξιοσημείωτο είναι ότι κάποιοι από τους ερωτώμενους δικαιολόγησαν την στάση των γονιών τους, αναφερόμενοι στον πατριαρχικό και άλλοτε συντηρητικό τρόπο που οι ίδιοι κουβαλούσαν μεγαλώνοντας, δίνοντας τους ελαφρυντικά. Ο Κ. μίλησε για την ομοφοβία που τρέφει η μητέρα του, η οποία σύμφωνα με τα λεγόμενα της δεν θεωρεί την ομοφυλοφιλία ως κάτι φυσιολογικό και αποδέχεται τον γιο της υπό όρους, όπως το να μην μαθευτεί η ομοφυλόφιλη ταυτότητα του σε άλλο μέλος της οικογένειας και του ευρύτερου συγγενικού τους περιβάλλοντος.

*«Η μάνα μου εξακολουθεί να έχει την ίδια άποψη του στυλ ότι δεν είναι σωστό [...]μου είπε η ίδια ότι δεν χρειάζεται να το ξέρει κάποιος άλλος[...] το έχει αποδεχτεί σε εισαγωγικά. Έχει πει ότι «δεν με ενδιαφέρει τι κάνεις στο κρεβάτι σου και τα λοιπά, αρκεί να μην προκαλείς»[...] η κλασική ομοφοβική ατάκα ρε παιδί μου να σου δώσω να καταλάβεις που δεν με ενοχλεί γιατί είναι η μαμά» (Ερωτώμενος 9)*

Ο Γ. δέχτηκε ομοφοβικές συμπεριφορές και σχόλια καθώς τόλμησε να μιλήσει ανοιχτά για τον σεξουαλικό του προσανατολισμό σε εργασιακό περιβάλλον. Επιπλέον, χαρακτηριστική ήταν η άνιση μεταχείριση που έλαβε μετά τη γνωστοποίηση, τόσο από εργοδότες όσο και συναδέλφους. Έτσι, λόγω των όσων

βίωσε ομολόγησε πως δεν θέλει να ξανά αποκαλύψει τον σεξουαλικό του προσανατολισμό σε χώρο εργασίας.

*«Έχω βιώσει ρατσισμό στην δουλειά μου, σε όποιες δουλειές και αν πήγαινα και το μάθαιναν ή το έλεγα, γι αυτό πλέον δεν το λέω στη δουλειά. Πάντα με κρίνανε γι αυτό πρώτα κι έπειτα για το πόσο καλός ήμουν στην δουλειά μου [...]μου έχει τύχει να με αποκαλούν με γυναικείο όνομα... ο εργοδότης κατά την διάρκεια της δουλειάς μου ως σερβιτόρος στην Εύβοια» (Ερωτώμενος 2)*

#### **4. ΟΙ ΘΕΤΙΚΕΣ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΠΟΚΑΛΥΨΗΣ ΤΟΥ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΥ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ**

Παρόλο που σε αρκετές περιπτώσεις τόσο η απόκρυψη όσο και η αποκάλυψη του σεξουαλικού προσανατολισμού των ερωτώμενων συνοδευόταν από αρνητικές εμπειρίες και συναισθήματα, όλοι ανεξαιρέτως μίλησαν για θετικές αλλαγές που επέφερε η έξοδος τους από την ντουλάπα.

##### **Αυτό-αποδοχή**

Για τους περισσότερους η αποδοχή του εαυτού τους αποτέλεσε το πιο δύσκολο και χρονοβόρο κομμάτι της διαδικασίας του coming out. Μίλησαν για εσωτερικές συγκρούσεις, συναισθήματα, σκέψεις, «πρέπει» και «αλλά» που στάθηκαν εμπόδια στην αποδοχή της ομοφυλόφιλης ταυτότητας τους. Μέσω του coming out κατάφεραν να ξεπεράσουν ανασφάλειες, να παραβλέψουν στερεότυπα, να αγνοήσουν προκαταλήψεις και ομοφοβικά σχόλια και έτσι νιώθοντας πιο δυνατοί να αποκτήσουν πίστη στον εαυτό τους και να αποδεχτούν αυτό που πραγματικά είναι.

*«Το έχω καταλάβει, το έχω αποδεχτεί, είμαι πολύ καλά με αυτό [...] χαίρομαι πάρα πολύ ειλικρινά γιατί δεν πρέπει να ζούμε την ζωή μας ούτε με ανασφάλειες, ούτε με κόμπλεξ, ούτε με αν και μη, πρέπει να ζούμε ελεύθερα και να ζούμε άνετα, με τον εαυτό μας κυρίως να τον αποδεχόμαστε για να μας αγαπάνε και οι υπόλοιποι, γιατί αν δεν τον αποδεχτείς εσύ πως θα το κάνουν οι γύρω σου» (Ερωτώμενος 4)*

*«Νιώθω πιο σίγουρος για τον εαυτό μου ενώ πιο πριν υπήρχε μεγαλύτερη ανασφάλεια εε ίσως ξέρω ότι σε ένα κομμάτι τουλάχιστον έχω επιτύχει ανεξάρτητα αν σε άλλους τομείς της ζωής μου δεν νιώθω τόσο σίγουρος. Εεε νομίζω ότι με έχει κάνει πιο δυνατό*

σαν άνθρωπο κι ότι ξέρω πλέον ότι δεν θα υποκύψω σε οποιαδήποτε μορφή εεε αρνητικής αντίδρασης απέναντι σε αυτό που είμαι» (Ερωτώμενος 6)

### **Το αίσθημα της ελευθερίας ως αποτέλεσμα του coming out**

Η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτώμενων μίλησαν για το αίσθημα της ελευθερίας που τους κατέκλυσε κάνοντας coming out, δυσκολευόμενοι να κατονομάσουν τα έντονα συναισθήματα τους που συνόδευαν τη διαδικασία. Στα παρακάτω αποσπάσματα περιγράφεται η σημαντικότητα της ελευθερίας των κινήσεων, του λόγου, αλλά και της έκφρασης που παρέχει το coming out στα ομοφυλόφιλα άτομα

«Όταν κάνεις αυτό το coming out [...] αυτή η ελευθερία που ζεις, που βιώνεις αυτό το συναίσθημα δεν μπορείς να το περιγράψεις, δεν περιγράφεται. Είναι εε αυτό που λένε ότι ο ουρανός είναι το όριο [...] Δηλαδή ότι δεν υπάρχει όριο στο τι θα κάνεις, τι θα πεις, πως θα αντιδράσεις, πως θα ντυθείς, πως θα συμπεριφερθείς και είναι πραγματικά πολύ ωραίο το συναίσθημα αυτό. [...] Ελεύθερος, ελεύθερος. Δεν υπάρχει κάποια άλλη λέξη» (Ερωτώμενος 10)

Επιπρόσθετα ο Γ. αναφέρει

«Όταν θα με πετάξει ο άλλος το παγάκι ξέρω ότι το δίκιο το έχει αυτός που τρώει το παγάκι απλά επειδή υπάρχει, όχι αυτός που πετάει το παγάκι επειδή τον ενοχλεί ο απέναντι [...] η αυτοεκτίμηση μου έχει ανέβει πάρα πολύ από παλιά, οπότε μπορώ να αντιμετωπίσω τέτοια γεγονότα [...] Η ελευθερία σου δίνει δύναμη, η ελευθερία τόσο των πράξεων, των κινήσεων, των σκέψεων και της έκφρασης» (Ερωτώμενος 2)

### **Βελτίωση των σχέσεων με άτομα του περιβάλλοντος τους**

Μολονότι για κάποιους η αποκάλυψη του σεξουαλικού τους προσανατολισμού αποτέλεσε αιτία ρήξης των σχέσεων με τους γύρω τους, για κάποιους άλλους λειτούργησε αντίθετα βελτιώνοντας τις σχέσεις, βάζοντας νέα θεμέλια και χτίζοντας σχέσεις εμπιστοσύνης.

«Έχουμε υπέροχη σχέση με την αδερφή μου. Συζητάμε [...] με βοηθάει πάρα πολύ εεε όπως και η μητέρα μου [...] και με τις δύο ήρθαμε πιο κοντά γιατί με έμαθαν επιτέλους όπως είμαι. Δεν υπάρχει κάτι που δεν ξέρουν για μένα πλέον» (Ερωτώμενος 14)

Επιπλέον για κάποιους αποτέλεσε έναυσμα για κοινωνικοποίηση ενισχύοντας την αυτοπεποίθηση τους.

*«Ήμουν πάρα πολύ κλειστός [...] δεν ήμουν κοινωνικός, θα έλεγα ήμουν αντικοινωνικός. Ξεκάθαρα αυτό που με χαρακτηρίζει. Αλλά μετά που το αποδέχτηκα και μίλησα άλλαξα τελείως νοοτροπία. Ήμουν πολύ πιο ανοιχτός, πιο κοινωνικός [...] δηλαδή μου είναι πολύ πιο εύκολο να κοινωνικοποιηθώ σε ένα σύνολο πλέον» (Ερωτώμενος 12)*

### **Συναναστροφή των ερωτώμενων με άτομα της ΛΟΑΤ κοινότητας**

Απόρροια του coming out αποτέλεσε η συναναστροφή των συμμετεχόντων με άτομα της ΛΟΑΤ κοινότητας. Η επαφή με άλλα ομοφυλόφιλα άτομα τους έκανε να νιώθουν μέρος ενός συνόλου όπου μπορούσαν να μοιραστούν εμπειρίες, σκέψεις και συναισθήματα χωρίς περιορισμούς.

*«Αρχισα και να ακούω βιώματα και άλλων ατόμων, να συζητάω περισσότερο με άτομα της κοινότητας, να συναναστρέφομαι πολύ περισσότερο με άτομα της κοινότητας, να πολιτικοποιούμαι[...] δηλαδή σε περιστατικά που μπορεί να τα έβλεπα και να εθελουφλούσα είμαι σε φάση τώρα που θα το δω, θα μιλήσω, θα αντιδράσω[...] Ενώ πριν ήμουν σε φάση κάτω το κεφάλι και άστο ή κάπως.. ήθελα να μην σχολιάζομαι αυτό, να περνάω απαρατήρητος οπότε δεν έπαιρνα και θέση» (Ερωτώμενος 11)*

## **5. ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΣΧΕΤΙΖΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΟ COMING OUT**

Οι συμμετέχοντες μίλησαν για τα συναισθήματα τους που σχετίζονται με το coming out. Συναισθήματα έντονα και αλληλοσυγκρουόμενα, διαδέχονταν τα ένα το άλλο. Αναλυτικά περιγράφονται στο απόσπασμα που ακολουθεί

### **Συναισθήματα ερωτώμενων πριν το coming out**

Αγωνία, φόβος, θλίψη και ντροπή ήταν μερικά από τα πιο κοινά συναισθήματα που ανέφεραν οι συμμετέχοντες κατά την παραμονή τους στην ντουλάπα. Επιπλέον αρκετοί μίλησαν για τις ενοχές που αισθάνονταν λόγω της ερωτικής έλξης που ένιωθαν προς το ίδιο φύλο, όπως και για τα ψέματα που αναγκάζονταν να λένε στην προσπάθεια τους να μην αποκαλυφθούν.

*«Όταν τελείωνε η σεξουαλική επαφή με έναν άνδρα πάλι ένιωθα ότι αυτό που κάνω δεν είναι σωστό, είναι λάθος, είναι αμαρτία σε εισαγωγικά (...) ενώ η λογική μου μου έλεγε*

*αυτό δεν είναι κακό ξεκόλλα εεε συναισθηματικά ένιωθα ενοχή κι έλεγα αυτό δεν πρέπει να το ζανά κάνω» (Ερωτώμενος 1)*

*«Σε στεναχώριες, σε κατάθλιψη, σε νεύρα πάρα πολύ νεύρα, κυκλοθυμία (...)πολύ στεναχώρια και είχα πολλές ανασφάλειες» (Ερωτώμενος 4)*

### **Συναισθήματα ερωτώμενων που δεν έχουν κάνει coming out στην οικογένεια**

Για τα συναισθήματα τους μίλησαν και όσοι δεν είχαν αποκαλύψει τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό σε κανένα μέλος της οικογένειας τους μέχρι και την πραγματοποίηση των συνεντεύξεων. Δήλωσαν πως διακατέχονταν από φόβο στην ιδέα μιας πιθανής αποκάλυψης, ενώ παράλληλα ομολόγησαν την επιθυμία τους για ένα μελλοντικό coming out.

*«Για την μητέρα μου νιώθω ότι θα ήθελε να το ξέρει αλλά από την άλλη υπάρχει ο φόβος ότι θα είναι δύσκολο, θα είναι δύσκολο να διαχειριστώ τέλος πάντων την συνέχεια» (Ερωτώμενος 6)*

*«Θα χαρώ πολύ και τώρα παρόλο που ξέρω ότι το ξέρουνε. Θα χαρώ να ειπωθεί να ειπωθεί κιόλας με λέξεις, δηλαδή θα χαρώ να μου ξανακάνουν την ερώτηση «τι θα γίνει θα σε δούμε με καμιά κοπέλα εσένα;» Να γυρίσω να πω «ποια κοπέλα;» (Ερωτώμενος 11)*

Από τη άλλη ο Μ. ανέφερε πως η απόκρυψη του σεξουαλικού του προσανατολισμού από τους γονείς του, δεν τον επηρεάζει, έχοντας συνηθίσει να ζει με αυτό και είναι καλά. Επιπλέον, σύμφωνα με τα λεγόμενα του ακόμα κι αν του δινόταν η ευκαιρία δεν θα επέλεγε να κάνει coming out.

*«Δεν με ενδιαφέρει να μπω στη διαδικασία να το συζητήσω. Καλά είμαι έτσι όπως είμαι τώρα» (Ερωτώμενος 13)*

### **Συναισθήματα ερωτώμενων βγαίνοντας από την ντουλάπα**

Σύμφωνα με όσα ειπώθηκαν οι περισσότεροι εκ των ερωτώμενων κατά την έξοδο τους από την ντουλάπα απαλλάχτηκαν από ένα μεγάλο βάρος που κουβαλούσαν μέσα τους για χρόνια. Κάνοντας coming out μίλησαν για την ανακούφιση που ένιωσαν η οποία συνοδευόταν από αίσθημα ελευθερίας.

*«Ελεύθερος, είμαι ελεύθερος [...] νομίζω μου έφυγε τόσο μεγάλο βάρος [...] ένιωσα πολύ τέλεια» (Ερωτώμενος 2)*

Δυνατά και αμφιλεγόμενα συναισθήματα περιγράφηκαν από τους συμμετέχοντες από το πρώτο τους coming out. Μίλησαν για μια έντονη και καθοριστική στιγμή της ζωής τους, μια στιγμή θάρρους λίγων δευτερολέπτων που σήμανε το ξεκίνημα μιας νέας ζωής. Άλλοι με δάκρυα στα μάτια λόγω της πίεσης που ένιωθαν για χρόνια, άλλοι με δάκρυα χαράς για την ζεστή αγκαλιά που δέχτηκαν από τον συνομιλητή τους, άλλοι νιώθοντας πιο δυνατοί από ποτέ κατάφεραν τελικά να αποκαλύψουν αυτό που χρόνια υπέκρυπταν.

*«Ένιωθα σαν να έβγαλα έναν καρκίνο, όγκο από μέσα μου. Ένα πράγμα που με έπνιγε και (-) όταν το είπα μετά, εκείνες τις μέρες τουλάχιστον που ένιωθα καλά, ένιωθα ότι μπορούσα να το πω στους πάντες, ότι δεν με νοιάζει πια, δηλαδή ήταν αυτό μια... ένας κόμπος ρε παιδί μου, ένα καρκίνωμα που θέλεις να το ξεράσεις, αυτό. Μετά ένιωθα καλά δηλαδή» (Ερωτώμενος 5)*

Από την άλλη για κάποιους αποτέλεσε μια άβολη στιγμή μιλώντας για συναισθήματα όπως ο φόβος η αγωνία και η ντροπή στο ενδεχόμενο να έρθουν αντιμέτωποι με μια μη θετική αντιμετώπιση πόσο μάλλον με μια απόρριψη. Ο Κ. στο παρακάτω απόσπασμα αναφέρει

*«Ένιωσα λίγο άβολα, λίγο ντροπή αλλά ταυτόχρονα (-) λίγο άγχος γιατί εντάξει η πρώτη φορά είναι λίγο ιδιαίτερη, είσαι σε μια κατάσταση που προσπαθείς να ανακαλύψεις τον εαυτό σου και προσπαθείς ας πούμε να μην δεχτείς αρνητικό σχόλιο» (Ερωτώμενος 13)*

Επιπλέον, για τους περισσότερους το coming out στην οικογένεια, όντας ένα από τα σημαντικότερα coming out όπως οι ίδιοι ανέφεραν, συνοδεύτηκε από έντονα και ποικίλα συναισθήματα. Αναμένοντας την αποδοχή, η αγωνία και ο φόβος κορυφώθηκε την στιγμή που αποφάσισαν να αποκαλύψουν το σεξουαλικό τους προσανατολισμό. Αρκετοί μίλησαν για το δυσκολότερο coming out της μέχρι τώρα ζωής τους, το οποίο όπως ομολόγησαν δεν συνοδεύτηκε από θετικά συναισθήματα.

*«Ήτανε σαν επέμβαση ανοιχτής καρδιάς ξέρω γω όλο αυτό. Ήτανε πολύ δύσκολο και επίπονο, ψυχοφθόρο και πολύ αγχωτικό τελospάντων (-) γιατί δεν ξέρεις. Έχεις ένα*

*φόβο, δηλαδή μέχρι και το φόβο του να μην... να σε διώξει, να μην σε αποδέχεται πλέον σαν παιδί της. (Ερωτώμενος 5)*

## Γ. ΣΥΖΗΤΗΣΗ-ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

### ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

#### ΣΥΖΗΤΗ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

##### 5.1 Συζήτηση-Διαπίστωση ευρημάτων

Σκοπός της παρούσας έρευνας, ήταν να μελετηθεί το coming out ομοφυλόφιλων ανδρών στην Ελλάδα, να εντοπιστούν οι παράγοντες που επηρεάζουν την απόφαση του coming out καθώς και οι πιθανές συνέπειες από την γνωστοποίηση ή μη του σεξουαλικού τους προσανατολισμού.

##### Παράγοντες που επηρεάζουν το coming out

Πιο συγκεκριμένα, βρέθηκε ότι οι παράγοντες που επηρεάζουν είτε ανασταλτικά είτε ενθαρρυντικά την πλειοψηφία των ομοφυλόφιλων ανδρών της παρούσας έρευνας στην απόφαση τους να κάνουν coming out, ποικίλουν και είναι οι εξής:

Οι σχέσεις που έχουν με τους άλλους βρέθηκε να αποτελούν κοινό παράγοντα για τους ομοφυλόφιλους άντρες στην απόφαση τους για coming out. Οι ερωτώμενοι πιο συχνά επέλεξαν να κάνουν coming out σε άτομα που εμπιστευόνταν και διατηρούσαν στενές σχέσεις. Σύμφωνα με τον Schore (2002), οι ομοφυλόφιλοι επιλέγουν συχνότερα να κάνουν coming out σε άτομα που έχουν στενές σχέσεις και νιώθουν οικεία μαζί τους. Ένας από τους λόγους που επιλέγουν τα άτομα να αποκαλύψουν τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό είναι να βελτιώσουν τις σχέσεις τους με άτομα του περιβάλλοντος τους (Clair et al., 2005). Το ίδιο προέκυψε και από την παρούσα έρευνα καθώς οι ερωτώμενοι συχνά αποφάσιζαν να κάνουν coming out σε ανθρώπους που θεωρούσαν σημαντικούς στην ζωή τους, θέλοντας να χτίσουν πιο ειλικρινείς σχέσεις.

Άλλος παράγοντας, βρέθηκε να είναι οι αντιλήψεις και τα στερεότυπα που έχουν οι άλλοι σχετικά με την ομοφυλοφιλία. Διαπιστώθηκε ότι οι συμμετέχοντες αποκάλυπταν λιγότερο συχνά τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό σε άτομα με στερεοτυπικές αντιλήψεις και ομοφοβικές απόψεις προς την ΛΟΑΤ κοινότητα. Η προκατάληψη σε σχέση με την ομοφυλοφιλία και η ομοφοβία των άλλων αποτελούν



συχνά εμπόδια στην απόφαση του ατόμου να αποκαλύψει την ομοφυλόφιλη ταυτότητα του (Morrow, 2006).

Ο σεξουαλικός προσανατολισμός των άλλων βρέθηκε να αποτελεί ακόμα έναν παράγοντα που επηρεάζει την απόφαση των ομοφυλόφιλων για coming out. Οι ερωτώμενοι ένιωθαν πιο άνετα να ανοιχτούν σε άλλα ομοφυλόφιλα άτομα απ' ότι σε ετεροφυλόφιλα. Θεωρούσαν πως τα ομοφυλόφιλα άτομα, έχοντας βιώσει αντίστοιχες εμπειρίες θα τους αποδεχτούνε και θα τους υποστηρίξουν χωρίς να τους κρίνουν. Όπως υποστηρίζει ο Herek (2007), τα ομοφυλόφιλα άτομα μπορούν να παρέχουν σημαντική υποστήριξη σε άλλα ομοφυλόφιλα άτομα, έτσι ώστε να αντιμετωπίσουν ευκολότερα τις πιθανές δυσκολίες που θα προκύψουν βγαίνοντας από την ντουλάπα.

Η εσωτερικευμένη ομοφοβία φάνηκε επίσης να επηρεάζει την απόφαση των ομοφυλόφιλων ανδρών για coming out. Οι αλληπάλληλες εσωτερικές συγκρούσεις σε συνδυασμό με τις στερεοτυπικές αντιλήψεις της κοινωνίας περί ομοφυλοφιλίας, καθιστούσαν πιο δύσκολή την αυτό-αποδοχή συνεπώς και την γνωστοποίηση του σεξουαλικού τους προσανατολισμού σε άλλους. Σύμφωνα με τους Flowers & Buston (2001) η εσωτερικευμένη ομοφοβία αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα στην απόφαση ενός ΛΟΑΤ ατόμου για coming out.

Ο εκφοβισμός που βίωσαν κατά την παιδική-εφηβική ηλικία διαδραμάτισε σπουδαίο ρόλο στην αυτό-αποδοχή τους, ενώ βρέθηκε να επηρεάζει σημαντικά την απόφαση τους για coming out. Πίστευαν πως κάνοντας coming out θα περιθωριοποιηθούν από την κοινωνία ενώ θα είναι συχνά θύματα εκφοβιστικών συμπεριφορών. Ο εκφοβισμός και η θυματοποίηση κατά την εφηβεία είναι μια κοινή εμπειρία μεταξύ των ΛΟΑΤ ατόμων (Raymond et al., 2011, D'Augelli et al., 2002) και συχνά συνδέεται με δυσκολίες αποδοχής του σεξουαλικού τους προσανατολισμού (Remafedi et al., 1998, Pilkington & D'Augelli, 1995).

Σε άλλες περιπτώσεις, η έντονη εσωτερική πίεση που ένιωθαν από την παραμονή τους στην ντουλάπα ήταν αυτή που τους οδήγησε στο να γνωστοποιήσουν την ομοφυλόφιλη ταυτότητα τους. Όταν ένα άτομο κρατάει κρυφό τον σεξουαλικό του προσανατολισμό, είναι αναγκασμένο να αρνείται συνεχώς ένα μέρος του εαυτού του, κάτι που επηρεάζει αρνητικά την ψυχολογία του και οδηγεί σε υψηλά επίπεδα άγχους (Miller & Major, 2000).

Ακόμα ένας παράγοντας που συνέβαλε σημαντικά στην απόφαση των ομοφυλόφιλων ανδρών για coming out, ήταν οι προσδοκίες των γονιών τους, οι οποίοι ήθελαν να δουν τους γιούς τους να παντρεύονται και να δημιουργούν οικογένεια. Σε κοινωνίες όπως η ελληνική που η οικογένεια αποτελεί ένα σημαντικό θεσμό, τα ομοφυλόφιλα άτομα που σκοπεύουν να κάνουν coming out στην οικογένεια, έρχονται συχνά αντιμέτωπα με τις προσδοκίες των γονιών τους που τους θέλουν αφού αποκατασταθούν επαγγελματικά, να προχωρήσουν σε ένα ετεροφυλόφιλο γάμο και να αποκτήσουν παιδιά (Καντσά, 2006). Έτσι, οι συμμετέχοντες δίσταζαν να γνωστοποιήσουν τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό σε όσους γονείς φάνηκε να επικεντρώνονται περισσότερο στο θεσμό του γάμου και της οικογένειας σε σχέση με άλλους που δεν είχαν αντίστοιχες προσδοκίες. Μάλιστα κάποιοι, δεν είχαν αποκαλύψει την ομοφυλόφιλη ταυτότητα τους στους γονείς τους προκειμένου να μην τους απογοητεύσουν.

Ο τόπος καταγωγής και διαμονής των ερωτώμενων βρέθηκε να αποτελεί ακόμα έναν παράγοντα που επηρεάζει την απόφαση τους για coming out. Η πλειοψηφία των ερωτώμενων, μίλησαν για το πώς η μετακίνηση τους από επαρχιακές πόλεις, κωμοπόλεις και χωριά σε αστικά κέντρα έπαιξε ρόλο στην ελευθερία έκφρασης του σεξουαλικού τους προσανατολισμού. Οι επαρχιακές πόλεις είναι περισσότερο συνδεδεμένες με στερεοτυπικές αντιλήψεις, έτσι τα ομοφυλόφιλα άτομα έχουν μεγαλύτερο άγχος και φόβο να κάνουν coming out (Wienke & Hill, 2013). Σύμφωνα με τον Goffman (2001), οι προκαταλήψεις και το στίγμα είναι πιο έντονα στις μικρές κοινωνίες. Αντίστοιχα οι ομοφυλόφιλοι άνδρες του δείγματος που κατάγονταν από επαρχία επιβεβαίωσαν τις ομοφοβικές στάσεις και αντιλήψεις των «κλειστών» κοινωνιών. Επίσης ομολόγησαν πως ήταν ένας από τους σημαντικούς λόγους που τους ωθούσε να μετακινηθούν σε αστικά κέντρα. Η μετακίνηση τους λοιπόν σε μεγαλουπόλεις, θα διασφάλιζε την ανωνυμία που επιζητούσαν και παράλληλα θα μείωνε τις πιθανότητες να έρθουν αντιμέτωποι με ομοφοβικές στάσεις και αντιλήψεις, καθώς οι κάτοικοι των αστικών κέντρων είναι συνήθως πιο εξοικειωμένοι με την διαφορετικότητα.

Η δεκτικότητα του εργασιακού περιβάλλοντος σε θέματα σεξουαλικού προσανατολισμού βρέθηκε να επηρεάζει ιδιαίτερα την απόφαση τους για coming out. Υπήρξαν αρκετές περιπτώσεις που ενώ οι ερωτώμενοι δήλωναν out στους περισσότερους τομείς της ζωής τους, το εργασιακό περιβάλλον δεν ήταν μέσα σε

αυτούς. Ακόμα, παρατηρήθηκε ότι τις φορές που επέλεξαν να κάνουν coming out σε εργασιακό χώρο, ήταν σε συναδέλφους που είχαν αναπτύξει πέρα από επαγγελματικές και φιλικές σχέσεις. Στις περισσότερες περιπτώσεις είχαν κάνει coming out σε έναν έως δύο συναδέλφους, ενώ σπάνια σε εργοδότες. Η Hall (1986) υποστηρίζει ότι οι ομοφυλόφιλοι που δεν είναι out στο εργασιακό περιβάλλον, αποφασίζουν συνήθως να αποκαλύψουν τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό σε έναν γκέι συνάδελφο ή σε ένα συνάδελφο με τον οποίο έχουν αποκτήσει φιλικές σχέσεις.

Επιπλέον, η σημαντικότητα της θρησκείας στις ζωές των συμμετεχόντων και των οικογενειών τους βρέθηκε να αποτελεί ακόμα έναν παράγοντα. Μερικοί από τους συμμετέχοντες, γνωρίζοντας την αρνητική στάση της ορθόδοξης ελληνικής εκκλησίας προς τα μη ετεροφυλόφιλα άτομα, δυσκολεύτηκαν τόσο να αποδεχτούν όσο και να αποκαλύψουν σε άλλους την ομοφυλοφιλία τους. Επίσης, δυσκολεύτηκαν να κάνουν coming out σε γονείς που ήταν βαθιά θρησκευόμενοι σε σχέση με άλλους που είχαν λιγότερο θρησκευόμενους γονείς. Οι Baiocco et al. (2013), υποστηρίζουν ότι η σημαντικότητα της θρησκείας είναι ένα από τα βασικά εμπόδια στην απόφαση των ομοφυλόφιλων ατόμων για coming out στην οικογένεια.

Ορισμένοι συμμετέχοντες αποφάσισαν να κάνουν coming out στην προσπάθεια τους να ευαισθητοποιήσουν την κοινωνία σχετικά με τις διακρίσεις που υφίστανται τα ομοφυλόφιλα άτομα, θεωρώντας πως η έξοδος τους από την ντουλάπα θα αποτελέσει μια μορφή "εκπαίδευσης" των γύρων τους. Αρκετοί ομοφυλόφιλοι επιλέγουν να ανακοινώνουν δημόσια τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό, καθώς θεωρούν ότι όσο περισσότεροι ομοφυλόφιλοι είναι out, τόσο περισσότερο θα μειωθούν οι ομοφοβικές στάσεις και οι προκαταλήψεις της κοινωνίας απέναντι τους (Cain, 1991).

Σύμφωνα με τον Cain (1991), η ηλικία των άλλων φαίνεται να επηρεάζει την απόφαση των ομοφυλόφιλων για coming out. Τα άτομα παρουσιάζονται πιο διστακτικά στο να αποκαλύψουν τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό σε άτομα μεγάλης ηλικίας καθώς θεωρούν πως αυτά τα άτομα συχνά έχουν παγιωμένες και στερεοτυπικές αντιλήψεις. Τα ίδια επιβεβαιώθηκε και από την παρούσα έρευνα, καθώς η ηλικία των άλλων βρέθηκε να επηρεάζει την απόφαση αρκετών συμμετεχόντων στην αποκάλυψη του σεξουαλικού τους προσανατολισμού. Τα άτομα

επέλεξαν πιο συχνά να κάνουν coming out σε συνομήλικους αλλά και σε άτομα μέσης ηλικίας.

Για ορισμένους, η ψυχολογική υποστήριξη ενός επαγγελματία ψυχικής υγείας λειτούργησε ενθαρρυντικά στο να κάνουνε coming out. Τα ομοφυλόφιλα άτομα αναζητούν συχνά υποστήριξη από επαγγελματίες υγείας, ώστε να μπορέσουν να αντιμετωπίσουν τους στρεσογόνους παράγοντες ή άλλες ανησυχίες που σχετίζονται άμεσα με τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό (Van Wormer et al., 2000).

Άλλοι ερωτώμενοι, έκαναν coming out ως αντίδραση σε σύγκρουση με μέλη της οικογένειάς τους. Σύμφωνα με τον Boss (2006) τα ομοφυλόφιλα άτομα μπορεί να έχουν συνεχή εμπλοκή με μέλη της οικογένειάς τους, ιδιαίτερα όταν δεν λαμβάνουν ψυχολογική υποστήριξη ή όταν νιώθουν ότι δεν είναι αποδεκτά. Ο φόβος των ερωτώμενων για τις συνέπειες που θα είχε το coming out στους γύρω τους βρέθηκε να επηρεάζει την απόφασή τους για coming out. Ορισμένοι επέλεξαν να μην κάνουνε coming out σε κοντινούς τους ανθρώπους που είχαν προβλήματα υγείας, εκφράζοντας τον φόβο τους για την επιδείνωση της υγείας τους σε ένα πιθανό τους coming out.

Επιπλέον, υπήρξαν κάποιες περιπτώσεις όπου ο σεξουαλικός προσανατολισμός των ερωτώμενων γνωστοποιήθηκε σε άλλους χωρίς την συγκατάθεση τους από άτομα που το γνώριζαν, ενώ σε μια περίπτωση ερωτώμενος γνωστοποίησε τον σεξουαλικό του προσανατολισμό ως αποτέλεσμα εκβιασμού από τρίτο πρόσωπο. Το φαινόμενο του εκφοβισμού είναι πολύ συχνό μεταξύ των ομοφυλόφιλων ατόμων. Τα ομοφυλόφιλα άτομα είναι πολύ πιο πιθανό να δεχτούν εκφοβισμό απ' ότι οι ετεροφυλόφιλα (Public Health Association, 2014).

### **Συνέπειες της παραμονής στην ντουλάπα**

Αρκετά συχνά, οι συμμετέχοντες παρουσίαζαν τον εαυτό τους ως ετεροφυλόφιλο σε άτομα του περίγυρου τους αποκρύπτοντας τα πραγματικά τους στοιχεία. Σύμφωνα με τον Herrek (1996), συχνά τα ομοφυλόφιλα άτομα επιλέγουν να ζούνε διπλή ζωή, με στόχο να θεωρούνται από τους άλλους ως ετεροφυλόφιλοι. Συνεπώς, οι συμμετέχοντες αναγκάζονταν να πούνε και να κάνουν πράγματα που δεν τους αντιπροσώπευαν ώστε να μην γίνει αντιληπτή η ομοφυλόφιλη ταυτότητά τους. Η Fish (2006) υποστηρίζει ότι τα ΛΟΑΤ άτομα γίνονται συχνά στόχος για επίθεση

ειδικά όταν είναι ορατά στο κοινό. Αρκετές φορές λοιπόν οι συμμετέχοντες αναγκάζονταν να λένε ψέματα και να υποκρίνονται στους γύρω τους. Αυτό είχε συχνά ως αποτέλεσμα την διαταραχή των σχέσεων με άτομα του περιβάλλοντος τους. Επιπρόσθετα, η παραμονή τους στην ντουλάπα είχε ως συνέπεια τον περιορισμό ελευθερίας της σωματικής και λεκτικής έκφρασης τους. Στην προσπάθεια τους να μην γίνει αντιληπτή η γκέι ταυτότητα τους έπρεπε διαρκώς να προσέχουν την κινήσιολογία τους, τον τρόπο που μιλούσαν αλλά και αυτά που έλεγαν. Οι Hetrick και Martin (1987) θεωρούν ότι όταν ένα άτομο προσπαθεί διαρκώς να ελέγξει τη συμπεριφορά του, τις κινήσεις του, τον τρόπο που ντύνεται, μιλά περπατά, καταλήγει τελικά να μειώνει τις κοινωνικές του επαφές και να περιορίζει τα ενδιαφέροντά του από φόβο μήπως «αποκαλυφθεί». Όπως βρέθηκε και στην παρούσα έρευνα, οι συμμετέχοντες αρκετά συχνά ένιωθαν μοναξιά και απομόνωση. Το αίσθημα μοναξιάς που νιώθουν τα ομοφυλόφιλα άτομα, συχνά προέρχεται από τις εμπειρίες διακρίσεων, την εσωτερικευμένη ομοφοβία, την απόκρυψη σεξουαλικού προσανατολισμού καθώς και τα συμπτώματα κατάθλιψης και άγχους από την παραμονή τους στην ντουλάπα (Mereish & Poteat, 2015). Επιπλέον, μη μπορώντας ορισμένοι συμμετέχοντες να ελέγξουν τα αισθήματα φόβου, ανασφάλειας, απομόνωσης και ντροπής που ένιωθαν για την ομοφυλοφιλία τους, εμφάνισαν αυτοκαταστροφικές συμπεριφορές. Σύμφωνα με τους Russell et al. (2011) όσα άτομα έχουν βιώσει εκφοβισμό κατά τη παιδική τους ηλικία εκδηλώνουν περισσότερα συμπτώματα κατάθλιψης και έχουν πιο συχνά τάσεις αυτοκτονίας.

### **Συνέπειες του coming out**

Αρνητικές επιπτώσεις βρέθηκε να έχει και η έξοδος των συμμετεχόντων από την ντουλάπα. Αρκετά άτομα, κάνοντας coming out έγιναν θύματα λεκτικής, ψυχολογικής και σωματικής κακοποίησης από μέλη της οικογένειάς τους. Τα ομοφυλόφιλα άτομα είναι πιο πιθανό να βιώσουν σωματική και σεξουαλική κακοποίηση κατά την παιδική ηλικία από κάποιο γονέα σε σύγκριση με τα ετεροφυλόφιλα (Friedman et al., 2011). Σε άλλες περιπτώσεις, ήρθαν σε σύγκρουση με μέλη της οικογένειάς τους, συνήθως τους γονείς, οι οποίοι δυσκολεύονταν να αποδεχτούν την ομοφυλόφιλη ταυτότητα των γιών τους. Οι D'Augelli et al. (2006), υποστηρίζουν ότι συχνά οι γονείς θέλουν τα παιδιά τους να θεωρούνται και να παρουσιάζονται ως ετεροφυλόφιλα, καθώς πιστεύουν πως η δυαδικότητα του φύλου (άνδρας-γυναίκα) είναι αυτή που καθορίζει εκ φύσεως τον ετεροφυλόφιλο

σεξουαλικό προσανατολισμό. Άλλες φορές, το coming out είχε ως συνέπεια οι συμμετέχοντες να δεχτούν ομοφοβικές συμπεριφορές από άτομα του περιβάλλοντος τους. Επιπλέον, σε κάποιες περιπτώσεις άτομα απομακρύνθηκαν από κοντά τους, ενώ άλλα άτομα έκοψαν τελείως τις επαφές μαζί τους. Αρκετά συχνά, τα άτομα που αποκαλύπτουν τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό σε άλλους γίνονται θύματα σωματικής, λεκτικής και συναισθηματικής κακοποίησης (O'Shaughnessy et al., 2004, Saewyc et al., 2006).

Από την άλλη, η αποκάλυψη του σεξουαλικού προσανατολισμού των συμμετεχόντων βρέθηκε να έχει και θετικές επιπτώσεις. Οι συμμετέχοντες μέσω του coming out κατάφεραν να ξεπεράσουν ανασφάλειες, εσωτερικές συγκρούσεις, συναισθήματα που τους καταπίεζαν και να αποδεχτούν τον εαυτό τους όπως πραγματικά είναι. Όλοι οι συμμετέχοντες τόνισαν ιδιαίτερα το αίσθημα ελευθερίας που ένιωσαν μετά το coming out, καθώς μπορούσαν πλέον να μιλήσουν ανοιχτά για τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό χωρίς να προσποιούνται. Όπως επιβεβαιώνεται και βιβλιογραφικά τα άτομα που κρύβουν τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό είναι αναγκασμένα να αρνούνται συνεχώς ένα μέρος του εαυτού τους (Harry, 1993), γεγονός που έχει συχνά αρνητικές επιπτώσεις στην ψυχολογία τους (Miller & Major, 2000). Παρόλο που το coming κάποιες φορές οδήγησε στην απώλεια ατόμων του περιβάλλοντος τους, άλλες φορές λειτούργησε αντίθετα, βελτιώνοντας τις σχέσεις με τους γύρω τους. Σύμφωνα με τους Potoczniak et al. (2007) το coming out μπορεί να λειτουργήσει θετικά, βελτιώνοντας τις σχέσεις με την οικογένεια, τους φίλους, ή και τον/την σύντροφο, ενώ παράλληλα ο κύκλος του ατόμου μεγαλώνει μέσω νέων γνωριμιών. Όπως επιβεβαίωσαν και οι συμμετέχοντες το coming βοήθησε την συναναστροφή τους με άλλα άτομα της ΛΟΑΤ κοινότητας.

### **Συναισθήματα που σχετίστηκαν με το coming out**

Τόσο η απόκρυψη, όσο και η αποκάλυψη του σεξουαλικού προσανατολισμού των συμμετεχόντων συνοδεύτηκε από αμφιλεγόμενα συναισθήματα. Αγωνία, φόβος, θλίψη και ντροπή ήταν τα πιο κοινά συναισθήματα που ανέφεραν οι ομοφυλόφιλοι άνδρες κατά την παραμονή τους στην ντουλάπα. Επιπλέον, είχαν συχνά αισθήματα ενοχής για τα ψέματα που αναγκάζονταν να λένε στην προσπάθειά τους να μην αποκαλυφθούν. Κάνοντας coming out μίλησαν όλοι για το αίσθημα της ελευθερίας και της ανακούφισης που ένιωσαν, παρομοιάζοντας την έξοδο από την ντουλάπα ως

«απελευθέρωση». Για ορισμένους, αποτέλεσε μια άβολη στιγμή με αισθήματα φόβου, αγωνίας και ντροπής στο ενδεχόμενο να έρθουν αντιμέτωποι με μια αρνητική αντίδραση πόσο μάλλον με μια απόρριψη. Συχνά τα αισθήματα ντροπής, άγχους, αμηχανίας, φόβου και δυσαρέσκειας που νιώθουν τα ΛΟΑΤ άτομα, μπορεί να προέρχονται είτε από εσωτερικοποιημένη ομοφοβία, είτε από άλλες αγχωτικές πηγές, όπως οι εμπειρίες της προκατάληψης και της εχθρότητας που έχουν βιώσει, το ενδεχόμενο της απόρριψης τους κάνοντας coming out, η απόκρυψη της πραγματικής τους ταυτότητας, όπως και η διαδικασία της αποκάλυψης πληροφοριών σχετικά με τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό (Meyer, 2003). Τέλος, αναμένοντας την αποδοχή και την στήριξη της οικογένειας, οι περισσότεροι χαρακτήρισαν το coming out στην οικογένεια ως το δυσκολότερο, το οποίο συνοδεύτηκε από έντονα συναισθήματα αγωνίας και φόβου. Σύμφωνα με τον D'Augelli, (1991), η αποκάλυψη του σεξουαλικού προσανατολισμού στους γονείς, είναι συνήθως μια από τις πιο επίπονες διαδικασίες που αντιμετωπίζουν τα ομοφυλόφιλα άτομα.

## 5.2 Προτάσεις

Τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας έδειξαν ότι η απόφαση των γκέι ανδρών για coming out επηρεάζεται από διάφορους παράγοντες οι οποίοι άλλοτε ενθαρρύνουν κι άλλοτε αποθαρρύνουν την απόφαση τους. Το coming out των συμμετεχόντων βρέθηκε να έχει αρνητικές αλλά και θετικές συνέπειες στην ζωή τους. Η κοινωνική πίεση που τους ασκείται είναι έντονη τόσο κατά την παραμονή όσο και κατά την έξοδο τους από την ντουλάπα. Σύμφωνα με την Σκούταρη (2005), τα ομοφυλόφιλα άτομα που είναι αναγκασμένα να κρύβουν την σεξουαλική τους ταυτότητά βιώνουν την περιθωριοποίηση, υφίστανται ποικίλες προκαταλήψεις, διακρίσεις, παρενοχλήσεις και καταπατήσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τους. Βάσει των αποτελεσμάτων της παρούσας έρευνας προέκυψε ότι τα ομοφυλόφιλα άτομα μπορούν να βιώσουν όλα τα παραπάνω όχι μόνο όταν κρύβουν τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό αλλά και όταν τον αποκαλύπτουν. Είναι λοιπόν σημαντικό, να καταβληθούν προσπάθειες για τη μείωση και την εξάλειψη των προκαταλήψεων και των διακρίσεων που υφίστανται στην καθημερινότητα τους οι γκέι άνδρες ούτως ώστε να είναι σε θέση να μιλήσουν πιο εύκολα και χωρίς φόβο για το ποιοι είναι. Όσο οι ομοφυλόφιλοι δεν μιλάνε για τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό, παραμένουν αόρατοι, γεγονός που συμβάλλει σημαντικά στην διαιώνιση των διακρίσεων.

Στην κατεύθυνση αυτή, θα μπορούσαν να σχεδιαστούν και να εφαρμοστούν προγράμματα ευαισθητοποίησης, μέσω της διεξαγωγής ημερίδων και επιμορφωτικών σεμιναρίων με στόχο την εξάλειψη των προκαταλήψεων και των στερεοτύπων πάνω σε θέματα σεξουαλικού προσανατολισμού, που θα απευθύνονται τόσο στους επαγγελματίες υγείας και πρόνοιας που έρχονται σε άμεση επαφή με την ΛΟΑΤ κοινότητα, όσο και στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο. Μέτρα και πρακτικές όπως η συνεχής απόκτηση γνώσεων μέσω διαφόρων επιμορφωτικών προγραμμάτων που στοχεύουν στη μείωση ή εξάλειψη των διακρίσεων, βοηθούν στην απομάκρυνση των αρνητικών στερεοτύπων και των προκαταλήψεων (Χαμτζούδης, 2015). Σημαντικός επίσης είναι και ο ρόλος των ΜΜΕ ως μέσο ανάδειξης και ευαισθητοποίησης ζητημάτων που αφορούν την ΛΟΑΤ κοινότητα. Τα ΜΜΕ έχουν δύναμη και εξουσία στην διαμόρφωση συνειδήσεων, στάσεων και αντιλήψεων λόγω της παθητικότητας των δεκτών κι έτσι μπορούν να χρησιμοποιούνται ως μέσο διαπαιδαγώγησης και καλλιέργειας του κοινού όσον αφορά σε θέματα ισότητας (Καφίρη, 2002).

Επιπλέον, θα ήταν χρήσιμο να ενταχθεί στα εκπαιδευτικά εγχειρίδια υλικό που να αφορά σε θέματα σεξουαλικού προσανατολισμού, ούτως ώστε τα παιδιά να ενημερώνονται σωστά και να αποκτούν εξοικείωση με το θέμα. Η ενσωμάτωση θεμάτων σεξουαλικού προσανατολισμού στα εκπαιδευτικά προγράμματα θα παρέχει τη δυνατότητα να πραγματοποιούνται διάλογοι πάνω σε θέματα που σχετίζονται με την ομοφυλοφιλία και τις σεξουαλικές μειονότητες (Kissinger et al, 2009). Επίσης, θα μπορούσαν να σχεδιαστούν παρεμβάσεις με στόχο την ενημέρωση εκπαιδευτικών πάνω σε θέματα σεξουαλικού προσανατολισμού, αλλά και την ενίσχυση των γνώσεων τους, προκειμένου να είναι σε θέση να υλοποιήσουν σχετικά εκπαιδευτικά προγράμματα στα παιδιά.

Ιδιαίτερα σημαντικό θα ήταν ένα υποστηρικτικό περιβάλλον, στο οποίο τα ομοφυλόφιλα άτομα δεν θα αισθάνονται καταπίεση και δεν θα είναι αναγκασμένα να κρύβουν την σεξουαλική τους ταυτότητα. Σε αυτό θα βοηθούσε ο συντονισμός και η κοινή δράση όλων των αρμόδιων φορέων του κράτους για την ολοκληρωμένη ανάδειξη ζητημάτων σεξουαλικού προσανατολισμού, όπως και η δημιουργία υπηρεσιών οι οποίες θα είναι στελεχωμένες από διεπιστημονικές ομάδες εξειδικευμένων επαγγελματιών, με στόχο τον σχεδιασμό αποτελεσματικών και πολυεπίπεδων παρεμβάσεων για υποστήριξη και ενδυνάμωση τόσο ομοφυλόφιλων παιδιών και έφηβων, όσο και γονέων ομοφυλόφιλων παιδιών. Με τον σχεδιασμό



εξειδικευμένων υπηρεσιών θα παρέχεται στους ομοφυλόφιλους ένα ασφαλές και υποστηρικτικό περιβάλλον, στο οποίο τα άτομα μέσω της βοήθειας των επαγγελματιών, θα μπορούν να αποδομήσουν την εσωτερικευμένη τους ομοφοβία, εξαλείφοντας τα στερεότυπα και τις προκαταλήψεις που έχουν ενσωματώσει από την κοινωνία (Maroto, 2006).

Δεδομένου ότι αρκετά ομοφυλόφιλα άτομα μπορεί σε κάποιους τομείς της ζωής τους είναι out ενώ σε άλλους όχι, μελλοντικές έρευνες θα μπορούσαν να εστιάσουν στους λόγους που τα άτομα δεν γνωστοποιούν τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό σε ορισμένους τομείς της ζωής τους, όπως και στις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν λόγω του μη ετεροφυλόφιλου σεξουαλικού τους προσανατολισμού (Dzeingel, 2015). Επιπλέον, θα μπορούσε να διερευνηθεί περαιτέρω η διαδικασία του coming out, πως την βιώνουν τα ομοφυλόφιλα άτομα, οι δυσκολίες και τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν βγαίνοντας από την ντουλάπα, αλλά και το θέμα της παρούσας έρευνες σε ομοφυλόφιλες γυναίκες. Η ερευνητική δραστηριότητα μπορεί να οδηγήσει στην καλύτερη κατανόηση τόσο των αναγκών όσο και των δυσκολιών του ομοφυλόφιλου πληθυσμού, με στόχο την χάραξη πολιτικών ισότητας που να μεριμνούν για τον σεβασμό και την κατοχύρωση των δικαιωμάτων τους, αλλά και τον σχεδιασμό παρεμβάσεων για την βελτίωση της ποιότητας της ζωής τους.

## ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

### Ελληνική βιβλιογραφία

1. Γαλανού, Μ., (2018). *Ταυτότητα και έκφραση φύλου. Ορολογία, διακρίσεις, στερεότυπα και μύθοι*. Αθήνα: Εφημερίδα τον Συντακτών.
2. Θεοφιλόπουλος, Θ. & Σπίνου, Ε., (2015). *Ομοφοβία και Τρανσφοβία στην Ελλάδα: Ένας Οδηγός για επαγγελματίες αλλά και για κάθε ενδιαφερόμενο πολίτη*. Αθήνα: Colour Youth - Κοινότητα LGBTQ Νέων Αθήνας.
3. Ιωσηφίδης, Θ., (2008). *Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες*, Αθήνα: Κριτική.
4. Καντσά, Β., (2006). Οικογενειακές υποθέσεις: Μητρότητα και ομόφυλες ερωτικές σχέσεις στο Ευθύμιος Παπαταξιάρχης (επιμ.) *Περιπέτειες της ετερότητας. Η παραγωγή της πολιτισμικής διαφοράς στη σημερινή Ελλάδα*, 355-381, Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
5. Καλλινικάκη, Θ., (2010). *Ποιοτικές μέθοδοι στην έρευνα της Κοινωνικής Εργασίας*. Αθήνα: Τόπος
6. Καφίρη, Κ. (2002). Φύλο και ΜΜΕ. Μελέτη Επισκόπησης, Αθήνα: Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας.
7. Σκούταρη, Ρ., (2004). Γυναίκες - Ομοφυλοφιλία - Φεμινισμός. <http://users.otenet.gr/~scoutari/27may/keimena/omofylofilia.html> [πρόσβαση 29/12/19]
8. Σκούταρη, Ρ. (2005). Γυναικεία Ομοφυλοφιλία και διαφορετικότητα / <http://users.otenet.gr/~scoutari/27may/lesbiandiffer.html> [πρόσβαση 02/02/20]
9. Τζαμαλούκα, Γ., (2002). *Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις και οι αιτιακές αποδόσεις της ομοφυλοφιλίας στην σύγχρονη Ελλάδα*. Διδακτορική διατριβή. Πάντειο Πανεπιστήμιο.
10. Τσιώλης, Γ., (2014). *Μέθοδοι και τεχνικές ανάλυσης στην ποιοτική κοινωνική έρευνα*, Αθήνα: Κριτική.
11. Χαμτζούδης, Ν., (2015). Η νομική προστασία του σεξουαλικού προσανατολισμού και της ταυτότητας φύλου: καταπολεμώντας τις διακρίσεις, τα εγκλήματα μίσους και τη ρητορική μίσους, Αθήνα: Colour Youth – Κοινότητα LGBTQ Νέων Αθήνας.

## Μεταφρασμένη Βιβλιογραφία

1. Balthazart, J., (2016). *Η βιολογία της ομοφυλοφιλίας*. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης.
2. Bantman, B., (2000). *Σύντομη ιστορία του σεξ*. Αθήνα: Καστανιώτη.
3. Goffman E., (2001). *Στίγμα. Σημειώσεις για την διαχείριση της φθαρμένης ταυτότητας*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

## Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

1. Alderson, K. G., (2013). *Counseling LGBTI clients*. California: SAGE Publications, Inc.
2. American Public Health Association, (2014). Reduction of Bullying to Address Health Disparities Among LGBT Youth. Policy Statement, 20142, Washington.
3. Baiocco, R., Nardelli, N., Pezzuti, L., & Lingiardi, V., (2013). Attitudes of Italian heterosexual older adults towards lesbian and gay parenting. *Sexuality Research and Social Policy*, 10(4), pp. 285–292.
4. Braun, V., & Clarke, V., (2012). “Thematic analysis” In Cooper H. (Eds), *Handbook of Research Methods in Psychology*. Washington: American Psychological Association
5. Bontempo, D. E., & D'Augelli, A. R., (2002). Effects of at-school victimization and sexual orientation on lesbian, gay, or bisexual youths' health risk behavior. *Journal of Adolescent Health*, 30(5), pp. 364–374.
6. Boon, S. D. & Miller R. J., (1999). Exploring the Links Between Interpersonal Trust and the Reasons Underlying Gay and Bisexual Males' Disclosure of Their Sexual Orientation to Their Mothers, *Journal of Homosexuality*, 37(3), pp. 45-68.
7. Boss, P. (2006). *Loss, trauma and resilience: Therapeutic work with ambiguous loss*. New York, : W.W. Norton & Company.
8. Buchanan, M., Dzelme, K., Harris, D., & Hecker, L. (2001). Challenges of being simultaneously gay or lesbian and spiritual and/or religious: A narrative perspective. *The American Journal of Family Therapy*, 29(5), pp. 435–449.

9. Busseri, M.A., Willoughby, T., Chalmers, H., Bogaert, A.F., (2008). On the association between sexual attraction and adolescent risk behavior involvement: Examining mediation and moderation, *Developmental Psychology*, 44 (1), pp. 69-80.
10. Button, S. B. (2001). Organizational efforts to affirm sexual diversity: A cross-level examination. *Journal of Applied Psychology*, 86(1), pp. 17-28.
11. Cain, R., (1991). Stigma management and gay identity development. *Social Work*, 36 (1), pp 67 – 73.
12. Clair, J., Beatty, J., & MacLean, T., (2005). Out of sight but not out of mind: Managing invisible social identities in the workplace. *Academy of Management Review*, 30(1), pp. 78-95.
13. Cramer, D. W. & Roach, A. J., (1988). Coming out to Mum and Dad: A Study of Gay Males and Their Relationships with Their Parents, *Journal of Homosexuality*, 15 (3-4), pp. 79-91.
14. Cramer, R. J., Golum, F. D., LoPresto, C. T. & Kirkley, S. M., (2008). Weighing the evidence: Empirical assessment and ethical implications of conversion therapy. *Ethics & Behavior*, 18(1), pp. 93–114.
15. Creed, D. & Scully, M. A., (2000). Songs of Ourselves: Employees' Deployment of Social Identity in Workplace Encounters, *Journal of Management Inquiry*, 9 (4), pp 391-412.
16. Cohen, C. J., and Stein, T. S., (1986). Reconceptualizing individual psychotherapy with gay men and lesbians. In Gonsiorek, J. (ed.), *A Guide to Psychotherapy with Gay and Lesbian Clients*, New York: Plenum Press.
17. Cole, S.W., (2006). Social threat, personal identity, and physical health in closeted gay men A.M. Omoto, H.S. Kurtzman (Eds.), *Sexual orientation and mental health: Examining identity and development in lesbian, gay, and bisexual people*, American Psychological Association, pp. 245-267
18. Cowie, H. & Rivers, I., (2010). Going against the grain: Supporting lesbian, gay and bisexual clients as they 'come out', *British Journal of Guidance and Counselling*, 28(4), pp. 503-513.
19. Davies, D., & Neal, C., (Eds.). (1996). *Pink therapy: A guide for counsellors and therapists working with lesbian, gay and bisexual clients*. Open University Press.

20. D'Augelli, A. R., (1991). Gay men in college: Identity processes and adaptations. *Journal of College Student Development*, 32(2), pp 140–146.
21. D'Augelli, A. R., Hershberger, S. L., & Pilkington, N. W., (1998). Lesbian, gay, and bisexual youth and their families: Disclosure of sexual orientation and its consequences. *American Journal of Orthopsychiatry*, 68(3), pp. 361–371.
22. D'Augelli, A. R., Pilkington, N. W. & Hershberger, S. L., (2002). Incidence and mental health impact of sexual orientation victimization of lesbian, gay, and bisexual youths in high school. *School Psychology Quarterly*, 17(2), pp. 148–167.
23. D'Augelli, A. R., Grossman, A. H., Starks, M. T., (2006). Childhood gender atypicality, victimization, and PTSD among lesbian, gay, and bisexual youth. *Journal of Interpersonal Violence*, 21(11), pp. 1462-1482.
24. Day, N. E. & Schoenrade, P., (1997). Staying in the closet versus coming out: Relationships between communication about sexual orientation and work attitudes. *Personnel Psychology*, 50(1), pp. 147 – 163.
25. Day, N. E. & Schoenrade, P., (2000). The relationship among reported disclosure of sexual orientation, anti-discrimination policies, top management support and work attitudes of gay and lesbian employees. *Personnel Review*, 29(3), pp. 346 – 363.
26. Dzeingel, L., (2015). A Be/Coming-Out Model: Assessing Factors of Resilience and Ambiguity, *Journal of Gay & Lesbian Social Services*, 27(3), pp. 302-325.
27. Fish, J., (2006). *Heterosexism in health and social care*, New York: Palgrave Macmillan.
28. Friedman, R.C., (1991). *Couple therapy for gay couples*. *Psychiatric Annals*, 18, pp. 33–36.
29. Goffman, E., (1963). *Stigma: notes on the management of spoiled identity*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
30. Flowers P., & Buston, K., (2001). “I was terrified of being different”: exploring gay men's accounts of growing-up in a heterosexist society, *Journal of Adolescence*, 24(1), pp. 51-65.

31. Weber-Gilmore, G., Rose, S. & Rubinstein R., (2011). The Impact of Internalized Homophobia on Outness for Lesbian, Gay, and Bisexual Individuals. *The professional Counselor*, 1(3), pp. 163-175.
32. Gonsiorek, J. C., (1995). Gay male identities: Concepts and issues. In D'Augelli, A. R., and Patterson, C. J. (Eds.), *Lesbian, Gay, and Bisexual Identities Over the Life Span: Psychological Perspectives*, Oxford University Press, New York, pp. 25-47.
33. Hall M., (1986). The Lesbian Corporate Experience, *Journal of homosexuality*, 12 (2-3), pp. 59-74.
34. Harry, J., (1993). Being out: A General Model, *Journal of Homosexuality*, 26 (1), pp. 25-40.
35. Herek, G. M., (1996). Heterosexism and homophobia. In R. P. Cabaj & T. S. Stein (Eds.), *Textbook of homosexuality and mental health*. American Psychiatric Association, pp.101-113.
36. Herek, G. M. & Capitanio, J. P., (1996). "Some of My Best Friends" Intergroup Contact, Concealable Stigma, and Heterosexuals' Attitudes Toward Gay Men and Lesbians, *Personality and Social Psychology Bulletin*, 22 (4), pp. 412-424.
37. Herek, G. M., Gillis, J., Cogan, J. C. & Glunt, E. K. (1997). Hate crime victimization among lesbian, gay, and bisexual adults. *Journal of Interpersonal Violence*, 12(2), pp. 195 – 215.
38. Herek, G. M., (1998). Heterosexuals' attitudes toward lesbians and gay men: Correlates and gender differences. *Journal of Sex Research*, 25(4), pp. 451–477.
39. Herek, G. M., Gillis, J. R., & Cogan, J. C., (1999). Psychological sequelae of hate-crime victimization among lesbian, gay, and bisexual adults. *Journal of Consulting Clinical Psychology*, 67 (6), pp 945–951.
40. Herek, G., Cogan, J. & Gillis, J. R., (2002). Victim Experiences in Hate Crimes Based on Sexual Orientation. *Journal of Social Issues*, 58(2), pp. 319-339.
41. Herek, G. M., (2004). Beyond “Homophobia”: Thinking about sexual prejudice and stigma in the twenty-first century. *Sexuality Research & Social Policy: Journal of NSRC*, 1(2) , pp. 6–24.

42. Herek, G. M., (2007). Confronting Sexual Stigma and Prejudice: Theory and Practice. *Journal of Social Issues*, 63(4), pp. 905-925.
43. Hetrick, E. S. & Martin, A. D., (1987). Developmental issues and their resolution for gay and lesbian adolescents, *Journal of Homosexuality*, 14(1-2), pp. 25-43.
44. Institute of Medicine, (2011). *The Health of Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender People: Building a Foundation for Better Understanding*. Washington, DC: The National Academies Press.
45. Jay, K., and Young, A., (1979). *The Gay Report Lesbians and Gay Men Speak Out About Sexual Experiences and Lifestyles*, New York: Summit Books,.
46. King, K. P., & Biro, S. C., (2006). A transformative learning perspective of continuing sexual identity development in the workplace. In Hill. R. (Ed), *Challenging homophobia and heterosexism: Lesbian, gay, bisexual, transgender and queer issues in organizational settings* (pp 17–27). New directions for Adults and continuing education, no. 112. San Francisco: Jossey-Bass.
47. King, E. B., Reilly C., Hebl, M., (2008). The Best of Times, the Worst of Times Exploring Dual Perspectives of “Coming Out” in the Workplace, *Group & Organization Management*, 33 (5), pp 566-601.
48. Kinsey, C. A., Pomeroy, W. P., Clyde, E., Martin, E. C. & Gebhard, P. H., (1948/1998). *Sexual Behaviour in the Human Male*. Bloomington: Indiana University Press.
49. Kissinger, D. B., Lee, S. M., Twitty, L. & Kisner, H., (2009). «Impact of Family Environment on Future Mental Health Professionals' Attitudes Toward Lesbians and Gay Men», *Journal of Homosexuality*, 56 (7), pp. 894-920.
50. Legate, N., Ryan, R. M., Weinstein, N., (2011). Is Coming Out Always a “Good Thing”? Exploring the Relations of Autonomy Support, Outness, and Wellness for Lesbian, Gay and Bisexual Individuals, *Social Psychological and Personality Science*, 3(2), pp. 145-152.
51. Levay, S., (1996). *Queer Science: The Use and Abuse for Research into Homosexuality*. London: The MIT Press Cambridge.

52. Lombardi, E. L., Wilchins, R. A., Priesing, D., & Malouf, D. (2001). Gender violence: Transgender experiences with violence and discrimination. *Journal of Homosexuality*, 42(1), pp. 89–101.
53. Mahon, C., (2009). *Sexual orientation, gender identity and the right to health. Realizing the Right to Health*. Swiss Human Rights Book.
54. Marsiglio, W., (1993). Attitudes toward homosexual activity and gays as friends: A national survey of heterosexual 15-to 19 year-old males. *The Journal of Sex Research*, 30(1), pp. 12-17.
55. Maroto, A., (2006). *Homosexualidad y Trabajo Social*. Madrid, España: SIGLO XXI de España Editores, S.A.
56. Mason, G., (2002). *The spectacle of violence. Homophobia, gender and knowledge*. London & New York: Routledge.
57. McGeorge, C. R., Carlson, T. S. & Toomey, R. B., (2015). An exploration of family therapists' beliefs about the ethics of conversion therapy: The influence of negative beliefs and clinical competence with lesbian, gay and bisexual clients. *Journal of Marital & Family Therapy*, 41(1), pp. 42–56.
58. Mereish, E. H. & Poteat, V. P., (2015). A relational model of sexual minority mental and physical health: The negative effects of shame on relationships, loneliness, and health. *Journal of Counseling Psychology*, 62(3), pp. 425–437.
59. Meyer, I. H., (2003). Prejudice, social stress and mental health in lesbian, gay and bisexual populations: Conceptual issues and research evidence. *Psychological Bulletin*, 129(5), pp. 674–697.
60. Miller, C., & Major, B., (2000). Coping with stigma and prejudice. In T. Heatherton, R. Kleck, M. Hebl, & J. Hull (Eds.), *The social psychology of stigma*. New York, NY: Guilford Press.
61. Mohr, J. J., Fassinger, R. E., (2006). Sexual orientation identity and romantic relationship quality in same-sex couples. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 32 (8), pp. 1085–1099.
62. Morrow, D.F., (2006). Coming out as gay, lesbian, bisexual or transgender. In D.F. Morrow & L. Messinger (Eds.), *Sexual orientation and gender expression in social work practice: Working with gay, lesbian, bisexual and transgender people* (pp. 129–149). New York: Columbia University Press.
63. Murdock, T. B., & Bolch, M. B., (2005). Risk and Protective Factors for Poor School Adjustment in Lesbian, Gay, and Bisexual (LGB) High School Youth:



- Variable and Person-Centered Analyses. *Psychology in the Schools*, 42(2), pp. 159–172.
64. O'Shaughnessy, M., Russell, S., Heck, K., Calhoun, C., & Laub, C., (2004). *Safe place to learn: Consequences of harassment based on actual or perceived sexual orientation and gender non-conformity and steps for making schools safer*. San Francisco, CA: California Safe Schools Coalition
  65. Pilkington, N.W. & D'Augelli, A.R., (1995). Victimization of lesbian, gay, and bisexual youth in community settings. *Journal of Community Psychology*, 23(1), pp. 34-56.
  66. Polit, D. F. & Beck, C. T., (2010). Generalization in quantitative and qualitative research: Myths and strategies, *International Journal of Nursing Studies*, 47(11), pp. 1451-1458.
  67. Potoczniak, D. J., (2007). Development of Bisexual Men's Identities and Relationships. In Bieschke K. J., Perez R. M. & DeBord K. A., (Eds.), *Handbook of counseling and psychotherapy with lesbian, gay, bisexual, and transgender clients* (pp. 119–145). American Psychological Association.
  68. Ragins, B. R., Singh, R., & Cornwell, J. M., (2007). Making the invisible visible: Fear and disclosure of sexual orientation at work. *Journal of Applied Psychology*, 92(4), pp. 1103-1118.
  69. Raymond, H. F., Chen, Y. H., Stall, R. D., & McFarland, W., (2011). Adolescent experiences of discrimination, harassment, connectedness to community and comfort with sexual orientation reported by adult men who have sex with men as a predictor of adult HIV status. *AIDS and Behavior*, 15(3), pp.550–556.
  70. Remafedi, G., French, S., Story, M., Resnick, M. D. & Blum, R., (1998). The relationship between suicide risk and sexual orientation: results of a population-based study. *American Journal of Public Health*, 88(1), pp. 57-60.
  71. Rhoads, R.A., (1994). *Coming out in College: The Struggle for a Queer Identity*. London: Praeger
  72. Rivers, I. & Carragher. D. J., (2003). Social-developmental factors affecting lesbian and gay youth: a review of cross-national research findings. *Children & Society*. 17(50), pp. 374-385.

73. Rossi, N. E., (2010). "Coming Out" Stories of Gay and Lesbian Young Adults. *Journal of Homosexuality*, 57(9), pp. 1174-1191.
74. Rothberg B. & Weinstein D., (1996) A Primer on Lesbian and Gay Families, *Journal of Gay & Lesbians Social Services*, 4 (2), pp. 55-68.
75. Russell, S. T., Ryan, C., Toomey, R. B., Diaz, R. M., & Sanchez, J., (2011). Lesbian, gay, bisexual, and transgender adolescent school victimization: Implications for young adult health and adjustment. *Journal of School Health*, 81(5), pp. 223–230.
76. Russell, S. T., & Fish, J. N., (2016). Mental health in lesbian, gay, bisexual, and transgender (LGBT) youth. *Annual Review of Clinical Psychology*. 12 (1), pp. 465–487.
77. Ryan, W.S., Legate, N. & Weinstein, N., (2015). Coming Out as Lesbian, Gay, or Bisexual: The Lasting Impact of Initial Disclosure Experiences. *Self and Identity*, 14(5), pp. 549-569.
78. Savin-Williams, R. C., (1990). *Gay and lesbian youth: Expressions of identity*. New York: Hemisphere.
79. Savin-Williams, R. C., (1994). Verbal and physical abuse as stressors in the lives of lesbian, gay male, and bisexual youths: Associations with school problems, running away, substance abuse, prostitution, and suicide. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 62(2), pp. 261–269.
80. Savin-Williams, R. C., (2001). *Mom, dad. I'm gay: How families negotiate coming out*. Washington, DC: American Psychological Press.
81. Saewyc, E.M., Skay, C.L, Reis, E., Pettingell, S.E, Bearinger, L.H., Resnick, M.D., Murphy, A., Combs, L. (2006). Hazards of stigma: The sexual and physical abuse of gay, lesbian, and bisexual adolescents in the U.S. and Canada. *Child Welfare*, 58(2), pp 196–213.
82. Sears, B., & Mallory, C., (2014). Employment discrimination against LGBT people: Existence and impact. In Duffy, C. M. & Visconti, D. M., (Eds.), *Gender identity and sexual orientation discrimination in the workplace*. (pp. 1– 19). Arlington, VA: Bloomberg BNA.
83. Shidlo, A., (1994). Internalized homophobia: Conceptual and empirical issues in measurement. In Greene, B. & Herek G. M (Eds.), *Psychological perspectives on lesbian and gay issues, Lesbian and gay psychology: Theory, research, and clinical applications* (pp. 176–205). Sage Publications, Inc.

84. Schope, R. D., (2002). The decision to tell: Factors influencing the disclosure of sexual orientation by gay men. *Journal of Gay & Lesbian Social Services*, 14(1), pp. 1–22.
85. Swim, J. K., Johnston K., & Pearson N. B., (2009). Daily Experiences with Heterosexism: Relations Between Heterosexist Hassles and Psychological Well-Being. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 28(5), pp. 597-629.
86. Trenchard, L. & Warren, H., (1984). *Something to Tell You, The Experiences and Needs of Young Lesbians and Young Gay Men in London*, London Gay Teenage Group, London
87. Van Wormer, K., Wells, J., & Boes, M., (2000). *Social work with lesbians, gays and bisexuals: A strengths perspective*. Needham Heights, MA: Allyn & Bacon.
88. Wells, J.W. & Kline, W.B., (1987). Self-disclosure of homosexual orientation. *Journal of Social Psychology*, 127 (2), pp. 191-197.
89. Wienke, C., Hill, G.J., (2013). Does Place of Residence Matter? Rural–Urban Differences and the Wellbeing of Gay Men and Lesbians, *Journal of Homosexuality*, 60(9), pp. 1256-1279
90. Wirth, S., (1978). *Coming out close to home: Principles for psychotherapy with families of lesbians and gay men* (pp. 6-22), Catalyst.
91. Wyss, S. E., (2004). ‘This was my hell’: The violence experienced by gender non-conforming youth in US high schools. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 17(5), pp. 709–730.

### Ηλεκτρονική Βιβλιογραφία

1. Σωτήρχου, Ι. (2019). «Ζήτη οι διακρίσεις!» *Η εφημερίδα των συντακτών*, 27 Νοεμβρίου 2019. Διαθέσιμο στο [https://www.efsyn.gr/stiles/ypografoyn/220686\\_zito-oi-diakriseis](https://www.efsyn.gr/stiles/ypografoyn/220686_zito-oi-diakriseis) [πρόσβαση στις 27/12/2019]
2. Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, (2014). *Εφημερίς της Κυβερνήσεως της ελληνικής δημοκρατίας*, 10 Σεπτεμβρίου 2014. Διαθέσιμο στο [https://www.kodiko.gr/nomologia/download\\_fek?f=fek/2014/a/fek\\_a\\_191\\_2014.pdf&t=ef599387bdea6105fd271e16496a386e](https://www.kodiko.gr/nomologia/download_fek?f=fek/2014/a/fek_a_191_2014.pdf&t=ef599387bdea6105fd271e16496a386e) [πρόσβαση στις 02/01/2020]
3. Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, (2015). *Εφημερίς της Κυβερνήσεως της ελληνικής δημοκρατίας*, 24 Δεκεμβρίου 2015. Διαθέσιμο στο

- [https://www.kodiko.gr/nomologia/download\\_fek?f=fek/2015/a/fek\\_a\\_181\\_2015.pdf&t=49ebfcb7c1975c52e9d8007e4a580c55](https://www.kodiko.gr/nomologia/download_fek?f=fek/2015/a/fek_a_181_2015.pdf&t=49ebfcb7c1975c52e9d8007e4a580c55) [πρόσβαση στις 02/01/2020]
4. Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, (2016). *Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της ελληνικής δημοκρατίας*, 9 Δεκεμβρίου 2016. Διαθέσιμο στο [https://www.kodiko.gr/nomologia/download\\_fek?f=fek/2016/a/fek\\_a\\_232\\_2016.pdf&t=f5447373a24e98e14cbd3deea4c4d9eb](https://www.kodiko.gr/nomologia/download_fek?f=fek/2016/a/fek_a_232_2016.pdf&t=f5447373a24e98e14cbd3deea4c4d9eb) [πρόσβαση στις 02/01/2020]
  5. American Psychological Association. «Sexual orientation, homosexuality and bisexuality». <https://www.apa.org/topics/lgbt/orientation> [πρόσβαση στις 29/12/2019]
  6. FRA-Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε. Ε. (2009). Ομοφοβία και διακρίσεις λόγω γενετήσιου προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου στα κράτη μέλη της ΕΕ. Μέρος II: Η κοινωνική κατάσταση. [https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-hdgso-report-part2\\_el.pdf](https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-hdgso-report-part2_el.pdf) [πρόσβαση στις 13/02/2020]
  7. ILGA- EUROPE (2019) Annual Review of the Human Rights Situation of Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex People covering events that occurred between January-December 2018. <https://www.ilga-europe.org/annualreview/2019> [πρόσβαση στις 19/12/2019]
  8. The Task Force. (2008). State non discrimination laws in the U.S. 19 Μαρτίου 2008. Διαθέσιμο στο <http://www.thetaskforce.org> [πρόσβαση στις 27/12/2019]

## ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

### Παράρτημα 1

#### ΟΔΗΓΟΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ

##### Χαρακτηριστικά των ερωτώμενων:

- Ηλικία
- Τόπος Γέννησης
- Τόπος Διαμονής
- Μορφωτικό Επίπεδο
- Οικογενειακή κατάσταση
- Τομές απασχόλησης

##### Κύριοι άξονες:

- Πόσο out είσαι και σε ποιους τομείς της ζωής σου;
  - Ποιος είναι ο λόγος που σε κάποιους είσαι out ενώ σε άλλους όχι;
- Υπάρχουν κριτήρια με τα οποία επιλέγεις τους ανθρώπους που θα κάνεις coming out; Αν ναι ποια είναι αυτά;
- Ποια ήταν τα στάδια που πέρασες μέχρι να κάνεις coming out;
  - Πότε έκανες πρώτη φορά coming out και σε ποιόν;
- Υπήρχαν συνέπειες στην ζωή σου από το coming out;
  - Τι άλλαξε στη ζωή σου απ' την στιγμή που γνωστοποίησες τον σεξουαλικό σου προσανατολισμό;
- Υπάρχουν παράγοντες που επηρεάζουν είτε ενθαρρυντικά είτε ανασταλτικά την απόφαση σου για coming out; Ποιοι είναι αυτοί;

## Παράρτημα 2

Αριθμός συνέντευξης / Αρχικά

**Έρευνα:**

**Σκοπός έρευνας:**

### Έντυπο συναίνεσης για την ερευνητική συνέντευξη

Εάν συμφωνείτε να συμμετέχετε παρακαλώ συμπληρώστε την παρακάτω φόρμα.

Επιβεβαιώνω ότι διάβασα τα παραπάνω, κατανοώ τον σκοπό της έρευνας και είχα την ευκαιρία να ρωτήσω οτιδήποτε θέλησα.

Κατανοώ ότι η συμμετοχή μου στην έρευνα είναι εθελοντική και ότι έχω την δυνατότητα να την αποσύρω ανά πάσα στιγμή χωρίς καμία συνέπεια και χωρίς να υποχρεούμαι να αναφέρω τους λόγους. Σε περίπτωση που δεν επιθυμώ να απαντήσω κάποια/ες ερωτήσεις μπορώ να αρνηθώ να το κάνω.

Κατανοώ ότι η εχεμύθεια και ανωνυμία για ότι πω είναι εγγυημένη. Το όνομα μου και η ταυτότητα μου γενικότερα δεν θα είναι διαθέσιμα ή αναγνωρίσιμα σε άρθρο/α που θα προκύψουν από την εν λόγω έρευνα.

Συμφωνώ στην μαγνητοφώνηση της συνέντευξης. Κατανοώ ότι το ακουστικό υλικό θα χρησιμοποιηθεί καθαρά και μόνο για την ανάλυση και ότι μικρά αποσπάσματα - από τα οποία ΔΕΝ θα είναι αναγνωρίσιμη η ταυτότητα μου - μπορεί να χρησιμοποιηθούν για την συγγραφή άρθρου/ων. Κατανοώ ότι κανείς εκτός από τον/τους ερευνητές δεν θα έχει πρόσβαση στο ακουστικό υλικό.

Συμφωνώ να συμμετέχω σε αυτήν την ερευνητική συνέντευξη.

\_\_\_\_\_

Όνοματεπώνυμο συμμετέχοντα

\_\_\_\_\_

Ημερομηνία

\_\_\_\_\_

Υπογραφή

\_\_\_\_\_

Ερευνητής

\_\_\_\_\_

Ημερομηνία

\_\_\_\_\_

Υπογραφή